1606

INSTITUTUL DE STUDII ROMÂNO-SOVIETIC

d1-1606
Unicef

TRADUCERE DIN LIMBA RUSĂ
PENTRU UZ INTERN

METODICA DESENULUI

MANUAL

PENTRU ȘCOLILE PEDAGOGICE

DE

E. S. KONDAHCEAN

ACADEMIA DE ARTE FRUMOASE BUCUREȘTI Bibliotecă 11882/ 194

EDITURA „CA

Е. С. КОНДАХЧАН

МЕТОДИКА РИСОВАНИЯ

ПОСОБИЕ
ДЛЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УЧИЛИЩ

XVd-1606
MINISTERUL EDUCAȚIEI, CERCETĂRII ȘI TINERETULUI
UNIVERSITATEA DE ARTE
"GEORGE ENESCU" IAȘI
BIBLIOTECA
118821

ГОСУДАРСТВЕННОЕ
УЧЕБНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
МИНИСТЕРСТВА ПРОСВЕЩЕНИЯ РСФСР
МОСКВА 1947

INSTITUTUL DE STUDII ROMÂNO-SOVIETIC

METODICA DESENULUI

MANUAL

PENTRU ȘCOLILE PEDAGOGICE

DUPĂ

E. S. KONDAHCEAN

TRADUCERE DIN LIMBA RUSĂ,
PENTRU UZ INTERN

UNIVERSITATEA DE ARTE "GEORGE ENESCU" IAȘI
Biblioteca
118821

1949
EDITURA „CARTEA RUSĂ"

CUVÂNT ÎNTRODUCTIV

În şcoala noastră elementară, în trecut, desenul era considerat ca o dexteritate. De multe ori orele de desen erau folosite pentru alte obiecte. Aceasta se explică prin neînţelegerea rolului desenului în procesul instructiv-educativ.

Astăzi însă, şcoala noastră a căpătat o orientare nouă, devenind o armă în lupta poporului pentru construirea socialismului. Ea are menirea să pregătească în mod multilateral pe viitorii constructori ai socialismului, cetăţeni activi şi conştienţi ai Republicii noastre Populare.

După exemplul pedagogiei sovietice cea mai progresistă din lume, învăţământul nostru a căpătat o bază sănătoasă realist-ştiinţifică. Într'un astfel de învăţământ nu mai există dexterităţi. Fiecare obiect predat după metode juste, ştiinţifice, contribue la educarea copiilor noştri într'un spirit nou, progresist; ne ajută să creştem cetăţeni conştienţi, buni patrioţi şi luptători pentru pace.

Metodicile sovietice, care oglindesc vasta experienţă a ţării socialismului în domeniul pedagogiei, ne ajută să dăm o orientare nouă şi justă fiecărui obiect de învăţământ în şcoala noastră.

Metodica desenului de E. S. Condahcean lămureşte toate problemele ce le ridică predarea desenului în şcoală.

Din primul capitol al Metodicii ne dăm seama care este însemnătatea didactică şi educativă a desenului şi care sunt sarcinile pe care şi le pune şcoala sovietică în predarea acestui obiect de învăţământ.

Copiii folosesc desenul şi la celelalte obiecte, pentru a reţine mai bine cunoştinţele. Desenul desvoltă imaginaţia, memoria, spiritul de observaţie şi însuşirile creatoare ale copiilor.

Prin desen facem educaţia estetică a copiilor, îi învăţăm să iubească frumosul în natura Patriei, să iubească arta.

Arta fiind un factor însemnat al educaţiei comuniste, i se acordă un loc important şi foarte multă atenţie în şcoala sovietică.

Dându-şi seama de rolul desenului în procesul general instructiv-educativ, învăţătorii noştri vor înţelege că aceleaşi sarcini pe care şi le pune şcoala sovietică în predarea desenului trebue să şi le pună azi şi şcoala noastră.

Învăţătorii noştri vor găsi în paginile acestei metodici cele mai bune îndrumări pentru îndeplinirea acestor sarcini.

„S'a stabilit, că toţi copiii, fără excepţie, pot să-şi însuşească cunoştinţele de bază ale desenului. Toată problema constă în alegerea metodei de predare şi determinarea principiilor fundamentale ale predării" scrie metodica.

Analizând toate metodele folosite până acum în predarea desenului, E. S. Condahcean ne arată că cea mai justă este metoda desenului după natură. Această metodă contribue la desvoltarea spiritului de observaţie al copiilor şi le trezeşte un viu interes pentru lecţiile de desen.

Celelalte metode (geometrică şi imitativă) se pot folosi numai într'o foarte mică măsură în şcoala elementară.

Metoda imitativă, atât de mult folosită până acum în şcolile noastre, reduce desenul, în majoritatea cazurilor, la executarea unei munci inconştiente şi mecanice.

O metodă bună cere şi o justă aplicare a ei.

Învăţătorul trebue să aibă un rol activ în predarea desenului.

Metodica sovietică arată în ce constă activitatea învăţătorului în predarea desenului şi care trebue să fie atitudinea lui.

Învăţătorul trebue să stabilească dela începutul predării, nivelul desvoltării psihice al copiilor. La aceasta îl ajută primele desene ale copiilor.

Un capitol special din metodică ne învaţă cum trebuesc analizate aceste desene.

Din desenele lor învăţătorul va cunoaşte preocupările copiilor, va şti cum să le menţie interesul pentru desen.

Copiii nu trebue lăsaţi să deseneze la întâmplare. Indrumările învăţătorului sunt necesare copiilor, pas cu pas.

El îi va ajuta să observe mai just natura; îi va îndruma în alegerea temelor, îi va ajuta să-şi observe singuri greşelile, să şi le îndrepte.

Toate aceste îndrumări trebue să le dăm copiilor în aşa fel,

încât să-i stimulăm în muncă, să desvoltăm forţele lor creatoare, iniţiativa şi spiritul critic.

In cuprinsul metodicei, învăţătorii vor găsi descris materialul didactic necesar la lecţiile de desen. Acest material fiind foarte simplu, învăţătorii noştri îl vor putea procura uşor. Este bine să fie antrenaţi şi copiii în munca de înzestrare a şcolii cu material didactic. Astfel, ei vor putea face colecţii de frunze, fluturi, libelule, care vor servi la lecţiile de desen după natură. Creta colorată se poate căpăta muind creta albă în cerneală roşie sau albastră şi punând-o la uscat. Acuarelele, pensulele şi creioanele se vor procura în măsura posibilităţilor. Se va organiza munca în ora de desen în aşa fel, încât la nevoie să lucreze mai mulţi copii cu aceeaşi cutie de acuarele sau creioane colorate.

In Metodică se găsesc deasemenea îndrumări practice pentru organizarea lecţiilor şi lecţii model. Aceste lecţii model sunt foarte preţioase pentru învăţătorii noştri, care nu trebue însă să le ia decât ca sugestii, în niciun caz drept şabloane.

O importanţă deosebită este acordată în metodică discuţiilor despre artă. Acestea au o mare însemnătate pentru desvoltarea culturii generale a copiilor.

Arta are un însemnat rol educativ. Operele de artă ce se arată copiilor, le trezesc anumite sentimente. Bine alese, aceste opere pot desvolta la copii simţul patriotismului, dragostea pentru lupta poporului nostru şi pentru conducătorii lui, dragostea pentru conducătorii Marei Revoluţii, dragostea pentru Uniunea Sovietică.

Invăţătorii noştri vor avea, deocamdată, greutăţi în adaptarea capitolului respectiv.

Datorită politicii anticulturale a regimului trecut, la noi sunt astăzi puţine muzee, reproduceri după operele de artă, albume, puse la dispoziţia poporului muncitor.

Totuşi învăţătorii noştri, însufleţiţi de dorinţa de a ridica nivelul ideologic, politic şi cultural al copiilor, vor folosi toate mijloacele posibile pentru a face copiilor cunoscută arta progresistă şi cea populară.

Acolo unde există, vor vizita cu copiii muzeele. Vor căuta în albume, cărţi şi reviste reproduceri după lucrările de artă progresiste cu subiecte apropiate de copii.

Vor arăta copiilor reproduceri după tablouri de artă ce reprezintă pe conducătorii Marei Revoluţii. Chiar în cărţile din biblioteca şcolii, învăţătorii vor găsi desene bune, ilustraţii la povestiri, care analizate cu copiii, îi vor apropia de înţelegerea ope-

relor de artă (de ex.: „Fata babei şi fata moşneagului" ilustrată de Kiriakov, „Povestiri despre Lenin" ilustrată de Dehterev, „Po- încrustări în lemn, broderii etc.

Se mai pot arăta copiilor obiecte de artă populară: covoare, încrustări în lemn, broderii etc.

Am spicuit doar câteva din ideile principale ce sunt desvoltate în Metodica lui E. S. Condahcean.

Învăţătorii noştri, studiind în adâncime această metodică vor găsi în ea îndrumări pentru rezolvarea tuturor greutăţilor ce le întâmpină în predarea desenului. Ajutaţi de experienţa sovietică vor putea să se scuture de rutina metodelor vechi ce au fost folosite până azi în şcoala noastră.

Cu metode noi şi cu atitudine nouă vor reuşi să pue baze sănătoase predării desenului în şcoala noastră.

CAPITOLUL I

LOCUL ŞI IMPORTANŢA DESENULUI IN ŞCOALA SOVIETICĂ

In sistemul general de învăţământ şi educaţie, desenul are o imensă importanţă didactică şi educativă. Plecând dela acest principiu, programa analitică a învăţământului sovietic rezervă ore speciale de desen tuturor şcolilor elementare.

Priceperea de a desena este absolut necesară în domeniul oricărei specialităţi. In procesul muncii lor, oamenii din cele mai diferite specialităţi se folosesc de desen pentru a prezenta plastic o idee, pentru a reda forma şi structura obiectelor, sau colorile, etc. Eminenţii noştri oameni de ştiinţă — academicienii Zelinski, Abricosov, N. C. Crupscaia şi alţii — au vorbit despre importanţa practică a desenului. Despre această problemă au scris şi M. I. Calinin şi M. Gorki. Trebue relevată în deosebi importanţa desenului pentru inventatorii şi inovatorii din industrie.

In minunata sa broşură „Povestiri din viaţă", Eroul Muncii Socialiste A. S. Iacovlev, scrie următoarele: „Sunt foarte recunoscător şcolii pentru încă un lucru: predarea desenului era acolo bine organizată. Faptul că ştiam să desenez m'a ajutat foarte mult în viaţă. Când inginerul constructor proectează vreo nouă maşină, el trebue să şi-o imagineze în toate amănuntele, să ştie apoi să o reprezinte şi să o schiţeze pe hârtie" [1]).

Nu numai adulţii, ci şi copiii de şcoală folosesc desenul ca mijlocul cel mai util pentru precizarea cunoştinţelor lor despre obiectele şi fenomenele din lumea înconjurătoare. Fie că este vorba de ora de ştiinţe naturale, când trebue desenate plante, animale, etc., fie că în ora de limbă maternă este nevoe de ilustrarea materialului studiat, fie că este vorba de oricare altă materie, copiii, desenând, îşi însuşesc mai uşor şi reţin mai bine materia învăţată. Pe lângă aceasta, metoda prezentărilor plastice obişnueşte pe copii să prelucreze singuri materialul didactic şi le sporeşte interesul pentru lecţii.

Aceasta este importanţa didactică a desenului în şcoală. De-

1) *A. S. Iacovlev:* „Povestiri din viaţă", Editura de literaturtă pentru copii, Moscova, 1944, pag. 16.

asemeni, lecţiile de desen ridică o serie de sarcini educative. Printre acestea trebue indicată capacitatea de a lucra conştient şi planificat, adică să ştii cum să porneşti la lucru (de unde să începi), cum să-l continui şi să-l duci la capăt.

La orele de desen li se pun elevilor anumite condiţii relative la calitate, cerându-li-se ca desenul să fie complect terminat, spre a le desvolta astfel deprinderea muncii stăruitoare şi — ceeace este tot atât de important din punct de vedere al însuşirii spiritului de muncă — tăria de a duce la bun sfârşit munca începută. Astfel se cultivă la copii spiritul activ şi capacitatea de a lucra independent.

Lecţiile de desen trebue să desvolte, deasemeni, însuşirile creatoare ale copiilor, şcoala având misiunea să stimuleze spiritul de muncă, întrucât în toate domeniile de activitate — ştiinţă, tehnică, artă, în fabrică şi uzină, în agricultură — sunt necesari cetăţeni activi şi creatori.

Sarcinile lecţiilor de desen nu se mărginesc numai la cele arătate mai sus. Nu trebue să uităm de desvoltarea spiritului artistic, de educaţia estetică, de priceperea de a vedea şi a aprecia frumuseţile lumii înconjurătoare, ale ţinutului natal, de a înţelege varietatea şi frumuseţea peisagiilor, — a văilor, munţilor şi mărilor.

Educarea acestor însuşiri fiind sarcina şcolii în general, este într'o foarte mare măsură şi sarcina lecţiilor de desen. Paralel cu predarea desenului, şcoala trebue să facă pe copii să cunoască operele celebre ale artei plastice, accesibile lor, să-i înveţe să înţeleagă, să aprecieze şi să iubească aceste opere. Operele artei plastice cari reprezintă viaţa prerevoluţionară, figurile conducătorilor revoluţiei, ale participanţilor la războiul civil, ale celor cari au luat parte activă la construirea socialismului, ale eroilor Marelui Război pentru Apărarea Patriei, vor desvolta în tânăra generaţie sentimentul de mândrie pentru Patria lor, sentimentul de dragoste şi de devotament faţă de Patria Socialistă.

Aşa dar, desvoltării interesului pentru artă, ca factor important al educaţiei comuniste a elevilor, trebue să i se acorde în şcoală un loc important şi o deosebită atenţie.

Trebue să relevăm, deasemeni, rolul desenului în desvoltarea generală a copilului. Desenul desvoltă copilului fantezia şi memoria, ceeace contribue la însuşirea temeinică a celor învăţate la toate obiectele.

Toate acestea dovedesc însemnătatea didactică şi educativă a desenului.

Proasta organizare a predării desenului în şcoală trebue ex-

plicată de multe ori şi prin aceea că importanţa lui în cultura generală nu este înţeleasă.

Prin neînţelegerea rolului desenului în procesul general al învăţământului se explică, deasemeni, faptul că de multe ori lecţiile de desen sunt înlocuite prin alte obiecte de învăţământ.

Lecţiile de desen urmăresc următoarele obiective :

1. Să desvolte la elevi facultatea de a percepe în mod activ realitatea înconjurătoare şi însuşirea de a reda prin desene, reprezentările.

2. Să înveţe pe elevi principiile predării desenului, adică să-i facă să cunoască prin exerciţii practice, regulile de bază ale reprezentării obiectelor şi să-i înzestreze cu deprinderile tehnice necesare.

3. Să le cultive însuşirile creatoare şi simţul artistic.

4. Să le desvolte interesul pentru arta plastică.

Pentru a îndeplini cu succes sarcinile predării desenului în şcoala elementară, trebue să aplicăm diferite metode de predare, verificate în practică.

Toţi copiii pot şi trebue să înveţe să deseneze. Fireşte că unii pot desena mai bine (după cum şi la alte obiecte pot învăţa mai bine), alţii ceva mai prost, dar bazele desenului şi le pot însuşi toţi.

CAPITOLUL II

METODELE DE PREDARE A DESENULUI

După introducerea desenului în şcolile teoretice au putut fi observate trei metode de predare : a desenului imitativ, geometric şi după natură.

Metoda desenului imitativ. Baza metodei imitative constă în reproducerea unei lucrări originale. Se presupune că prin imitarea desenului original elevii pot învăţa să deseneze. Aplicând această metodă de predare, învăţătorul desenează pe tablă şi propune copiilor să copieze desenul făcut de el. Desenul de pe tablă este înlocuit de cele mai multe ori cu o planşă, cu un tablou sau cu un desen gata făcut, scos dintr'o carte sau de pe o ilustrată.

Adepţii acestei metode credeau că prin desenul imitativ, elevii pot învăţa noţiunile necesare desenului. Deasemeni susţineau că elevii având să studieze un model bine executat, învăţarea desenului va merge repede şi fără greşeli. Eroarea acestui punct de vedere constă în faptul că, privind originalul, elevul nu poate să înţeleagă cum a fost executat, fiindcă nu poate să-şi dea seama de

metoda de execuţie şi nici de succesiunea momentelor în compunerea modelului.

Elevul poate să înveţe să copieze în mod mecanic. La început va copia prost; pe urmă calitatea copiilor sale se va îmbunătăţi treptat. Poate veni un moment când elevul va face chiar copii bune, ceeace nu va însemna totuşi că a căpătat noţiuni de desen, fiindcă noţiunile desenului independent nu au nimic comun cu noţiunile elementare ale desenului imitativ.

Aplicarea metodei imitative se explică prin faptul că atunci când desenul a fost introdus în programa şcolilor teoretice, au fost preluate, în mod mecanic, atât conţinutul cât şi metodele de predare a desenului în şcoala profesională. E drept că au fost făcute şi unele rectificări, impuse de vârsta copiilor.

In special s'a avut în vedere simplificarea materialului didactic. În şcoala profesională exista o clasă a începătorilor, în care elevii copiau desene de pe originale ; aceeaşi metodă se aplica şi elevilor din şcolile teoretice, cu deosebirea că se alegeau pentru copiat modele mai uşoare. Insuşi copiatul, cu scopul de a uşura predarea, trebuia executat în mod mai mecanic decât în şcoala profesională, şi anume, de pe pătrăţele gata făcute, adică atât originalul cât şi hârtia pe care desenează copiii fiind împărţită în pătrăţele. Aici sarcina consta în transpunerea mecanică a conţinutului unui pătrăţel al originalului în pătrăţelul corespunzător din caietul elevilor.

Trecând treptat dela un pătrăţel la altul, elevii trec desenul de pe original pe caietul lor. Ades, în timp ce execută desenul, elevul nici nu ştie ce anume parte a modelului desenează ; el caută treptat pătrăţelele corespunzătoare şi nu urmăreşte decât felul în care o linie sau alta taie marginea pătrăţelului.

Practica a arătat că aplicarea pe o scară mai largă a acestei metode nu dă copiilor noţiunile necesare, deoarece predarea desenului se reduce în majoritatea cazurilor la executarea unei munci inconştiente şi mecanice.

Şi în şcoala de arte şi meserii s'a pus la îndoială folosul copiatului. Deşi clasa începătorilor — în care munca elevilor consta în copiere — exista până la sfârşitul secolului trecut, totuşi şi în această clasă elevii se ocupau din ce în ce mai puţin cu copiatul dându-se preferinţă lucrului după natură. Cei mai buni pedagogi — pictori ai acelui timp (S. Korovin, Kasatchin şi alţii) — nu recunoşteau de loc metoda copiatului şi, împotriva programului oficial, foloseau metoda desenului după natură.

Totuşi, în virtutea tradiţiei stabilite, metoda copiatului continuă să existe încă în şcoala teoretică.

După cum vedem din analiza metodei imitative, pentru desen este nevoe ca model, în fiecare caz luat în parte, de o lucrare originală. Dacă nu există modelul, elevul este incapabil de a face ceva, singur el nu poate desena nimic. Metoda imitativă trebue folosită însă cu multă precauţie şi numai atunci când este absolut necesar, de pildă la începutul lecţiilor, când învăţătorul arată modul cum se lucrează, sau când subliniază succesiunea momentelor în compunerea desenului şi explică prin vorbe cum trebue desenat un model după natură.

In toate aceste cazuri, imitarea şi repetarea precisă a celor arătate de învăţător pe tablă, este, bine înţeles, importantă în predarea desenului.

Imitarea are o importanţă deosebită la începutul lecţiilor, deoarece prin imitarea şi repetarea reprezentării originale, elevul îşi însuşeşte metoda de lucru şi învaţă să-şi stăpânească sistemul nervos şi muşcular.

Desenul poate fi însuşit prin lucrări libere, după natură, din memorie, sau din imaginaţie. Numai în cazuri rare, după cum am spus şi mai sus, se va recurge la copierea celor reprezentate de învăţător pe tablă.

Trebue să lămurim că prin desen liber se înţelege de obicei executarea unei lucrări pe baza lămuririlor date de învăţător, fără model, independent de faptul dacă se desenează după natură, din memorie, sau din imaginaţie.

Deasemeni, trebue să ţinem seama de faptul că dacă, în predarea desenului la copii, folosirea originalului se admite în cazuri rare şi într'un anumit scop didactic, în predarea desenului la adulţi şi în munca adulţilor copiatul se admite ca metodă care uşurează şi accelerează munca.

Trebue să avem în vedere că totdeauna copiatul îl pot folosi acei cari ştiu să deseneze în mod sistematic (cari au învăţat să deseneze), fiindcă unui desenator care a învăţat să deseneze, copiatul nu-i va dăuna. In cazurile când copiind vreo lucrare, desenatorii se străduesc să-şi însuşească metodele şi măestria cu care a fost executat originalul, atunci copiatul poate aduce foloase. Ştim, astfel, că maeştri mari ca Repin şi Serov au copiat operele lui Rembrandt sau Tiţian spre a-şi însuşi procedeele tehnice de lucru ale acestora.

Negând metoda imitativă ca metodă de predare a desenului la copii, nu trebue totuşi să o negăm în general.

Trebue să relevăm, deasemeni, că metoda imitativă nu a fost niciodată o metodă unică de predare. Alături de copiat, în şcoli se făceau exerciţii de desen liniar şi geometric. După felul cum se va

utiliza mai mult copiatul modelelor sau exerciţiile de desen după figuri geometrice, metoda de predare se va numi imitativă sau geometrică.

Metoda geometrică. Prin această metodă se urmăreşte predarea desenului după un anumit sistem, luându-se ca bază geometria şi arătându-se succesiunea desenării figurilor geometrice, iar pe urmă — ca o complectare — şi a corpurilor geometrice.

Intemeind pe geometrie, metoda de predare, adepţii metodei geometrice credeau că, în măsura în care toate obiectele din lumea înconjurătoare amintesc prin formele lor figuri şi corpuri geometrice, predarea desenului trebue să înceapă prin a face cunoscute copiilor metodele de reprezentare a figurilor şi corpurilor geometrice. Pe lângă aceasta credeau că precizia matematică a geometriei va contribui la însuşirea noţiunilor reprezentărilor precise.

Principalul neajuns al metodei geometrice stă în faptul că predarea se bazează pe un material ce nu poate fi înţeles de elevii şcolii primare. Diferitele linii şi figuri gometrice nu sunt înţelese şi nu interesează pe copii prin *caracterul lor abstract.* Gândirea copiilor după cum ştim, are un *caracter concret* şi de aceea le este accesibilă reprezentarea obiectelor concrete din lumea înconjurătoare, obiecte pe cari le înţeleg.

Ar fi greşit să credem că nu ar fi utilă cunoaşterea de către copii a desenului geometric. Copiii trebue să-şi însuşească noţiuni tehnice, absolut necesare pentru desen. La acestea se referă: putinţa de a desena în linii drepte, în diferite direcţii (orizontale, verticale, oblice), linii curbe (circumferinţe, elipse), triunghiuri, pătrate şi alte figuri geometrice simple.

Totuşi, desenarea figurilor geometrice nu constitue un scop în sine ci numai un exerciţiu necesar. Aceste exerciţii intră în desenele făcute de copii, iar noţiunile căpătate se desvoltă şi se întăresc în lecţiile următoare.

Temele cari nu au vreun sens sau scop pentru copil nu trezesc interesul lui pentru desen. Pentru a ilustra această constatare, găsim numeroase confirmări în literatură. Astfel, cunoscutul pictor P. Staronosov, scrie, de pildă, următoarele în autobiografia sa: „Noi aveam şi lecţii de desen, dar predarea se făcea în aşa fel, încât trebuia să ai o deosebită dragoste pentru această materie ca să nu te laşi de ea. Din prima şi până în ultima zi de şcoală am desenat corpuri geometrice. Zi de zi trebuiau desenate de noi, aceste lucruri moarte, seci, plictisitoare, fie că stăteau drepte în faţa noastră, fie că erau culcate. Elevii desenau cu linia

şi cu compasul, iar umbra se făcea prin estompare, după o lege dinainte stabilită, chiar dacă impresia vizuală era alta.“ [1])

Metoda geometrică de predare nu ţinea seama de psihologia copiilor, de dorinţa lor de a desena singuri ceeace îi bucură sau îi preocupă şi nu înţelegea dragostea lor firească pentru colori şi subiecte.

Venind la şcoală, elevul aşteaptă cu nerăbdare lecţia de desen. El aşteaptă o oră foarte interesantă şi plăcută, dar nespus de repede vine dezamăgirea. In faţa lui este o planşă cu linii drepte şi curbe, unghiuri şi figuri geometrice — triunghiu, pătrat, romb, cerc, elipsă şi altele — fără niciun sens pentru elevii din clasa I-a. Ii este imposibil să redea cu mâna liberă precizia matematică a figurilor date. De aici porneşte neîncrederea în forţele sale şi în posibilitatea de a învăţa să deseneze. Lecţiile următoare îl conving din ce în ce mai mult de faptul că tot ce l-a pasionat înainte nu se aseamănă cu ceeace i se predă. Lecţia de desen nu este atât de interesantă. Pe lângă aceasta este foarte grea şi cu greu poţi învăţa să desenezi. In cursul procesului unei astfel de predări îndoiala copiilor creşte, iar părinţii încep să se îndoiască şi ei de însuşirile copiilor lor. Astfel a luat naştere legenda despre imposibilitatea predării în masă a desenului. Din păcate, această legendă mai stărue şi astăzi, când posibilitatea predării în masă a desenului este deplin dovedită. S'a stabilit că toţi copiii, fără excepţie, pot să-şi însuşească bazele desenului.

Toată problema constă în alegerea metodei de predare şi în determinarea principiilor fundamentale ale predării.

Metodele de predare aplicate nu pot fi aceleaşi la copii şi la adulţi. Deasemeni, materia predată trebue să fie deosebită.

Există o mare diferenţă între percepţia copiilor şi aceea a adulţilor, între desvoltarea lor generală, între felul lor de a gândi şi, deasemeni, între interesele copiilor şi ale adulţilor. Pe temeiul acestor observaţii trebue să tragem următoarea concluzie: predarea desenului poate fi încununată de succes numai dacă ţinem seama de vârsta, de desvoltarea sufletească şi de interesele copiilor; cu alte cuvinte, metodele de predare a desenului trebue aplicate în funcţie de evoluţia sufletească şi de vârsta copiilor.

Această teză, pusă în discuţie la sfârşitul secolului trecut, a găsit mulţi adepţi în rândurile profesorilor de desen. Din această epocă s'a început în multe ţări aplicarea metodei de predare, ba-

1) *P. Staronosov:* „Viaţa mea“, Ed. Iscustvo, 1938.

zată mai ales pe desenarea obiectelor după natură. Şi fiindcă predarea se întemeia pe desenul după natură, această metodă a căpătat numirea de *metodă naturală.*

Materialul util pentru predarea desenului după natură poate fi tot ceeace copilul e în stare să cunoască din lumea înconjurătoare: obiectele din jurul lui, jocurile, versurile, cântecele, poveştirile, cunoştinţele ştiinţifice. Dar, firește, învățătorul trebue să le prefere pe acelea cari sunt mai apropiate şi mai dragi elevului, conform condiţiilor vieţii şi structurii lui individuale.

Vechile metode nu dispărură odată cu apariţia metodei naturale. Metoda imitativă şi cea geometrică continuau a fi aplicate, însă într'o măsură mult mai mică.

Practica a arătat treptat superioritatea noii metode. In cursul primului deceniu al secolului al XX-lea, metoda naturală a fost recunoscută şi răspândită pe larg în şcoala teoretică prerevoluţionară.

Succesul metodei naturale trebue explicat prin vitalitatea şi prin armonia ei deplină cu viaţa sufletească a copiilor. Practica a arătat, fără întârziere, că desenul după natură, ca metodă principală de predare, contribue la desvoltarea spiritului de observaţie al copiilor, trezindu-le un viu interes pentru lecţii. In primii ani de existenţă ai şcolii profesionale, lecţiile de desen se distingeau prin varietatea conţinutului şi metodelor de predare. Lipsa unor programe fixe şi uneori confuzia asupra conţinutului lecţiilor de desen erau motivele aplicării simultane a desenului ilustrativ, a desenului după teme, a desenului liber şi a metodei imitative.

Lipsa metodei principale de predare — desenul după natură — avea o influenţă dăunătoare asupra noţiunilor elevilor. Chiar şi în reprezentarea lucrurilor simple din viaţa de toate zilele, sau a obiectelor luate din cadrul şcolii, ca aparate şi instrumente, elevii nu isbuteau să dovedească prea multă îndemânare, iar această situaţie se înrăutăţea şi mai mult în urma aplicării în şcoală a *metodei proectului.*

In 1931 şi în 1932 au fost publicate rezoluţiile istorice ale Comitetului Central al P. C. (b) al U.R.S.S. asupra şcolii. Ele au determinat sarcinile şcolii şi metodele de predare. In lumina rezoluţiilor Comitetului Central al P. C. (b) al U.R.S.S. asupra şcolii, în anul următor au fost alcătuite noi programe pentru desen.

Programa a determinat sarcinile desenului în şcoală — predarea bazelor desenului — şi a stabilit că în procesul de predare trebue aplicate diferite metode verificate în practică. Deşi metoda principală de predare a desenului este desenul după natură, totuşi,

alături de această metodă, programa include şi lecţii de desen după teme (din memorie şi din imaginaţie), precum şi lecţii de desen decorativ (exerciţii şi desenarea de motive).

CAPITOLUL III

PARTICULARITĂŢILE REPREZENTĂRII IN PLAN

Pentru a preda cu succes desenul, trebue să vedem limpede particularităţile reprezentării în plan a obiectelor.

Principala dificultate pe care o întâmpinăm la desen constă în faptul că obiectele cari ne înconjoară sunt spaţiale — ocupă un spaţiu — adică au trei dimensiuni, iar hârtia (sau orice altă suprafaţă) pe care trebue să desenăm nu are decât două dimensiuni.

Pentru a explica această particularitate, indicată mai sus, caracteristică desenului, vom da un exemplu:

Să admitem că avem în faţa noastră o imagină oarecare, de pildă tabloul lui Sacrasov „Au venit cocorii" (desen 1).

Privind subiectul tabloului — conţinutul lui — vedem că tabloul redă un spaţiu larg; în primul plan — mesteceni cu cuiburi de cocori. A sosit primăvara. Au venit cocorii. Mai departe, în al doilea plan, în spatele unui gard de lemn, se văd acoperişuri de case, încă mai departe o clopotniţă şi o biserică, dincolo de cari se întinde un câmp nesfârşit, acoperit din loc în loc de pete de zăpadă. Iar străveziul cer de primăvară din tabloul lui Savrasov evocă nemărginirea spaţiului imens.

Dacă luăm peisagiile unui alt pictor, de pildă „Toamna aurie" şi „Odihna eternă" de I. Levitan, sau „Pe ogor" de I. Klodt şi le privim din punct de vedere al redării subiectului şi al mijloacelor de expresie a ideii, ne dăm seama că unul din elementele constitutive ale acestor opere, fără de care nu putem realiza conţinutul lor, îl reprezintă adâncimea, deci spaţiul. Prin reprezentarea justă a obiectelor — redând forma, coloarea şi mărimea lor — prin situarea lor potrivită în plan şi mai ales prin stabilirea unei legături raţionale între ele, pictorul soluţionează în tabloul său o serie de probleme; evocarea atmosferei, sugerarea ideii de timp. Trăsătura comună pe care o vedem în orice reprezentare realistă este spaţiul, în care sunt situate obiectele şi se desfăşoară acţiunea. Prin reprezentarea justă a obiectelor în plan obţinem adâncimea în operele plastice.

Cele spuse mai sus nu se referă numai la tablourile pictorilor, ci la toate reprezentările realizate ştiinţific. Privind o operă de

acest fel, spectatorul poate găsi punctul cel mai apropiat şi cu gândul să meargă tot mai departe, în adâncimea tabloului. (Operele despre cari vorbim, de obicei pot fi redate pe diferite materiale — hârtie, pânză, carton, lemn, etc.).

Fig. 1

Aşa dar, vedem că desenul ştiinţific constă în transpunerea obiectelor din lumea reală, în adâncimea imaginară a „planului". Şi dacă obiectele au fost corect reprezentate, hârtia sau pânza capătă parcă trei dimensiuni.

Aceasta este esenţiala particularitate a oricărei reprezentări făcută ştiinţific şi o vom observa de câte ori vom privi tablouri, desene, gravuri, etc.

Principala sarcină a predării desenului este desvoltarea spiritului de observaţie al copiilor, a capacităţii lor de a vedea, şi mai ales de a-şi da seama de ceeace văd şi de felul cum văd, — pe urmă, de a-i învăţa metodele de reprezentare în plan a obiectelor văzute. Predarea desenului va avea succes numai dacă vom desvolta copiilor spiritul de înţelegere pentru reprezentarea spaţială.

Printr'o predare sistematică se poate face înţeleasă uşor ideia reprezentărilor în spaţiu.

La baza predării desenului trebue pusă reprezentarea obiectelor luate din mediul înconjurător, adică desenarea după natură a obiectelor concrete, inteligibile şi accesibile oricărei vârste (clase), prin forma, coloarea, destinaţia şi aşezarea lor.

Metoda naturală de predare a desenului cuprinde: desenul după natură, desenul din memorie şi din imaginaţie, desenul de pe teme date de învăţător.

Atât desenul din memorie cât şi desenul din imaginaţie şi după teme, sunt metode pentru studierea naturii şi reprezentarea ei.

Elementele reprezentării

Predarea desenului, ca şi predarea oricărui alt obiect de cultură generală, trebue să fie sistematică, respectându-se deci o succesiune logică.

Atât din conţinutul cât şi din metodele predării desenului trebue exclus tot ce-i inutil.

Învăţătorul trebue să ţină lecţiile conform cu sarcinile învaţământului şi după un anumit plan alcătuit de el la începutul anului.

Desenul este o materie şcolară de sine stătătoare, care are anumite sarcini didactice şi educative bine determinate. Subordonarea conţinutului lecţiilor de desen, cerinţelor altor materii, după cum se întâmplă ades în şcoală, calcă caracterul sistematic al lecţiilor şi prin aceasta dăunează predării acestei materii.

Prin predarea sistematică, după o succesiune logică, elevii îşi pot însuşi elementele reprezentării, pot deci învăţa să deseneze. Rămâne să lămurim un lucru: din ce elemente se compune un desen corect.

Mulţi cred că diferitele feluri de linii formează elementele

reprezentării. De aceea, pun la baza învățării desenului, exerciții de desenarea liniilor și figurilor.

Desenul poate fi însă executat și fără linii, numai prin puncte. Firește, priceperea de a desena diferite linii — drepte și curbe — este absolut necesară, dar nu este hotărîtoare în predarea desenului.

Elementele reprezentării obiectelor sunt: a) forma, b) volumul, c) luminozitatea, d) coloarea, e) spațiul și f) structura.

Toate aceste elemente sunt strâns legate între ele. Firește că nu ne putem închipui forma și volumul obiectului fără a le pune în legătură cu lumina și coloarea lui. Pe lângă aceasta, fiecare obiect are structura lui, particularitatea suprafeței, care depinde de materialul din care e făcut și de condițiile în cari el se găsește.

Noi separăm elementele reprezentării, ca să se știe clar ce deprinderi trebue date elevilor în cursul predării și care e succesiunea lor. Este cu totul evident că nu putem da chiar dela începutul predării toate deprinderile deodată.

In însușirea deprinderilor trebue să existe o anumită succesiune.

Pentru a vedea ce trebue să înțelegem prin element al reprezentării, să cercetăm câteva exemple de reprezentări originale.

Să luăm natura moartă a lui P. Concealovski „Piersicile" (fig. 2) și „Natura moartă" a pictorului francez Chardin din secolul al XVIII-lea.

In ambele naturi moarte este redată forma obiectelor; forma rotundă a piersicilor, forma cilindrică a coșului și a oalei, forma lunguiață a cepei, forma caracteristică a oului, etc.

Forma tuturor obiectelor reprezentate este astfel redată după cum percepem de obicei aceste obiecte în realitate. Toate obiectele reprezentate au volum [1]). Volumul este redat prin reprezentarea *colorii* obiectelor. Coloarea este redată ținând seama de *luminarea* obiectelor de către un anumit izvor de lumină. Vedem limpede de unde cade lumina pe obiecte și cum le luminează; o parte a lor este luminată, iar cealaltă parte, opusă luminii se află în umbră.

Examinând apoi modul cum sunt dispuse obiectele, vedem că unele sunt reprezentate mai aproape, altele mai departe. Prin această așezare a lor se realizează impresia de adâncime. Și cu gândul putem înainta, dela punctul cel mai apropiat, în adâncime; dela marginea cea mai apropiată a mesei înaintând în adâncime ajungem până la măr; în spatele mărului este sticla, iar mai departe vasul. Astfel, putem cuprinde cu privirea toate obiectele.

Prin redarea tuturor particularităților obiectelor se obține astfel ideea de spațiu.

Pe lângă aceasta, vedem și alte caracteristici ale obiectelor; învelișul catifelat al piersicilor, netezimea oului sau strălucirea vasului de aramă, cari sunt tot atâtea elemente ale reprezentării și formează structura intimă a obiectelor. In aceste lucrări se

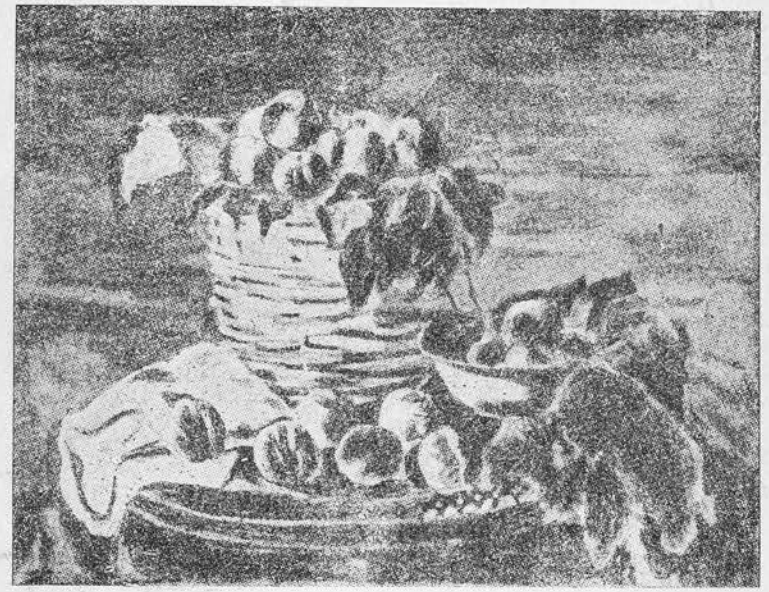

Fig. 2

vede clar spiritul de creație și de luciditate al pictorilor. Obiectele sunt situate și reprezentate în modul cel mai favorabil, pentru a obține expresia cea mai autentică a naturii moarte în întregul ei.

Din analiza acestor opere vedem cari sunt elementele constitutive ale oricărei reprezentări.

După cum am mai spus, nu orice temă este accesibilă copiilor.

1) In reproducerile monocrome percepem forma în spațiu mulțumită raporturilor dintre părțile luminate și cele din umbră.

La lecţiile de desen în şcoala primară, copiii trebue să capete numai deprinderile elementare de desen.

Ei trebue să înveţe să reprezinte obiectele izolat şi în ansamblul lor. Deprinderile pe cari copiii le capătă în şcoală sunt: priceperea de a reda forma în spaţiu, coloarea şi aşezarea obiectelor.

In cele din urmă, însuşindu-şi mijloacele şi metodele de reprezentare a formelor în spaţiu ale obiectelor, elevii vor învăţa să deseneze, adică să redea pe hârtie atât obiectele din jurul lor, cât şi cunoştinţele şi imaginile lor despre acestea.

Incepând din clasa I-a, putem ajunge la acest rezultat final printr'o predare chibzuită şi sistematică.

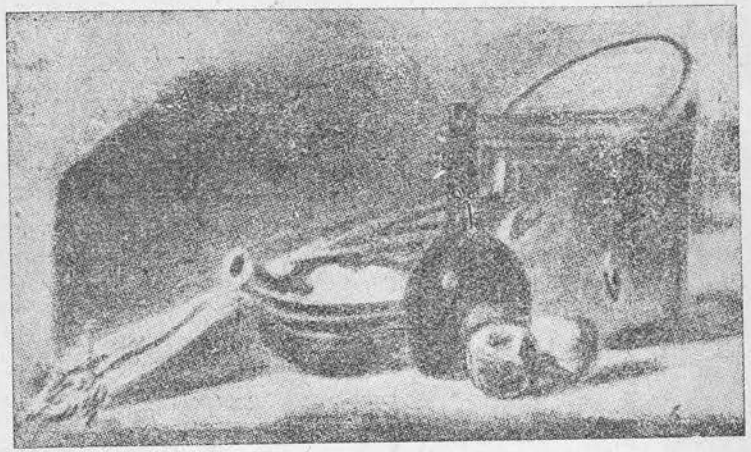

Fig. 3

Foarte important este ca învăţătorul să ţină seama de nivelul desvoltării copiilor şi de vocaţia lor pentru desen. Ţinând seamă şi de particularităţile vârstei, uşurăm efortul şcolarilor şi îi ajutăm să progreseze fără trudă inutilă.

Pentru a iniţia fără greşală pe copii chiar dela începutul predării, trebue să le cunoaştem puterea de imaginaţie, deprinderile şi meritele speciale, şi mai trebue să distingem atât caracteristicile desenelor făcute de noii veniţi la şcoală, cât şi nivelul desvoltării lor psihologice şi particularitatea percepţiei lor vizuale.

Cunoaşterea particularităţilor desenelor făcute de copiii de vârstă preşcolară va ajuta pe învăţător să soluţioneze just pro-

blema cu ce anume trebue să înceapă predarea în clasa I-a şi ce deprinderi trebue date elevilor în fiecare clasă luată în parte pentru a-i învăţa cu succes desenul. Se înţelege că în şcoală predarea desenului trebue să înceapă cu teme uşoare şi accesibile copiilor. Desigur că învăţarea desenului nu se clădeşte chiar pe un teren pustiu. Toţi copiii au anumite noţiuni cu mult înainte de momentul venirii lor la şcoală. Au deasemeni, şi sfera lor de imagini. Copilul percepe realitatea înconjurătoare în felul său, copilăreşte, şi redă această lume a sa tot copilăreşte. Deaceea trebue să ţinem seamă de psihologia copilului. Numai atunci predarea va avea deplină valoare.

CAPITOLUL IV

PARTICULARITĂŢILE DESENELOR FĂCUTE DE COPII

Activitatea plastică a copiilor începe încă din frageda lor vârstă preşcolară. Odată cu primele lui mişcări libere prin cameră copilul ia şi un creion (de cele mai multe ori din întâmplare) şi, imitând pe adulţi, începe să deseneze. In urma „muncii" copilului, uşile şi pereţii se acoperă cu motive originale, ce-i drept neorganizate atât ca ritm cât şi ca situare a elementelor. Primele încercări de a desena ale copilului sunt numite de adulţi „mâzgăliturі", — şi tot ei iau şi o atitudine de dispreţ faţă de naiva migală plastică, trudită de copil cu multă grijă şi pasiune.

Desenul are o însemnătate imensă în evoluţia intelectuală a copilului. Pentru acest motiv activitatea lui plastică cere o mare atenţie. Desenele copiilor reflectă lumea lor interioară şi în acelaşi timp imaginile lor despre lumea înconjurătoare. Ele mai exprimă interesele copiilor, felul original în care aceştia percep realitatea şi forma accesibilă lor pentru reprezentare.

După desene ne putem da seama de gradul de desvoltare intelectuală a copilului. Pe lângă că reflectă gradul de desvoltare a copilului, activitatea plastică, este totodată şi un factor care contribue la desvoltarea lui.

Pentru a preda cu succes desenul, trebue să cunoaştem fazele principale ale evoluţiei desenelor făcute de copii, precum şi deprinderile lor de reprezentare în momentul venirii la şcoală. Cunoaşterea particularităţilor desenelor făcute de copiii de vârstă preşcolară va ajuta pe învăţător să înfăptuiască sarcinile didactice şi educative ale desenului. Ar fi greşit să presu-

punem că toți copiii cari vin la școală au aceleași deprinderi pentru desen. Trebue să ținem seamă de faptul că uneori, copiii cu însușiri egale trăiesc în condiții diferite până la venirea lor la școală; unele condiții pot fi favorabile desvoltării activității lor plastice, iar altele, nefavorabile. Condițiile acestea influențează, firește, evoluția deprinderilor la copii și dă naștere unei anumite diferențe în desenele lor.

Totuși, masa copiilor are aproximativ același nivel de desvoltare intelectuală. Lucrările lor vor fi și ele aproximativ pe aceeași treaptă și de aceea poate fi stabilit tabloul mediu al deprinderilor la desen și al cunoștințelor lor.

Fig. 4

Primele încercări de a desena ale copiilor reprezintă o îngrămădire haotică de linii, pe cari ei le „desenează" mișcând toată mâna, de obicei ținând creionul în poziție verticală și strângându-l foarte puternic, cu toate cele cinci degete. Pentru noi, conținutul unor asemenea desene este de neînțeles. Singurul lucru pe care-l putem afirma sigur este faptul că desenul în acest stadiu reprezintă pasiunea copilului pentru procesul însuși al desenării, și pentru mișcarea într'un sens sau în altul a creionului pe hârtie (desenul 4).

Mai târziu, copilul trece dela mișcările rectilinii la mișcarea circulară, la început mare, dar pe urmă transformată în cerculețe tot mai mici. Pentru aceasta, el ține creionul aproximativ așa cum trebue. Astfel începe să umple coala de hârtie.

Copilul umple foaia cu linii curbe închise și aproape egal de mari. Este destul să încerci să-i iei foaia de hârtie, ca să în-

tâmpini protestul lui. Urmează și o explicație din partea copilului: „încă n'am terminat" sau „mai am loc" (desenul 5).

Foaia de hârtie se umple și copilul este satisfăcut de opera sa. Foaia de hârtie a devenit, bineînțeles, mai interesantă decât o foaie goală.

In curând copilul trece la reprezentarea unor obiecte concrete.

Liniile și cerculețele nu sunt pentru copii simple elemente decorative făcute pe hârtie. Din cerculețe se naște reprezentarea obiectelor. „Reprezentările" încep din momentul în care copilul atribue liniilor curbe închise anumite imagini: „mama", „uite mama"— spune copilul, desenând o linie curbă. Foarte de timpuriu copilul începe să-și exprime pe hârtie ideile și imaginile. Un cerculeț este capul. La acesta se adaugă părțile cele mai esențiale ale trupului omenesc — esențiale din punctul de vedere al copilului (desenul 6).

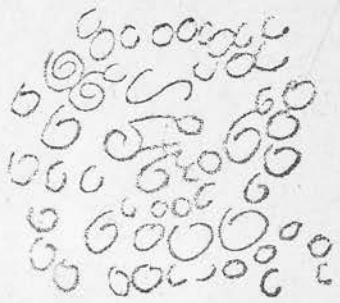

Fig. 5

Omul este primul subiect cu care copiii își încep activitatea lor plastică. Lucrul este pe deplin explicabil. Pentru copil, cei mai apropiați sunt mama și tata. Spre deosebire de toate cele din jurul lui, ei sunt în stare să se miște, să acționeze și să facă tot ce poate să-i producă plăcere. Copiii au un contact statornic cu prsoanele mai în vârstă. De aici interesul natural al copilului pentru reprezentarea oamenilor.

Copilul desenează în felul său pe om. El nu desenează decât ceeace i se pare lui mai important la trupul omului; capul, mâinile și picioarele.

In fig. 7 sunt arătate primele încercări ale unui copil de doi ani de a reprezenta pe om. Aici vedem un întreg lanț de cerculețe. Probabil că ele înseamnă ceva. Aceasta o dovedește linia închisă, desenată apăsat și cu cerculețe înăuntru. Figura, la rândul ei, este unită printr'o linie dreaptă, de un lanț de cerculețe unite, la rândul lor, printr'o altă linie dreaptă. Prin asociație, în procesul lucrării copilul începe să considere noul cerculeț drept capul omului. Și, bineînțeles, această figură nu este altcineva decât imagina „mamei", pe care copilul continuă să o deseneze. Apar atunci și picioarele, terminate tot cu cerculețe (tălpile picioarelor), și pe urmă mâinile. Ochii sunt, deasemeni

UNIVERSITATEA DE ARTE „GEORGE ENESCU" • IAȘI • Biblioteca 10821

cerculețe. Copilul desenează și nasul. Există chiar o încercare de a desena și degetele. Mai târziu vedem năzuința lui de a reda fidel natura. Dacă aceasta e „mama", atunci pe cap trebue desenat și părul. Și cu toate că părul este desenat deasupra capu-

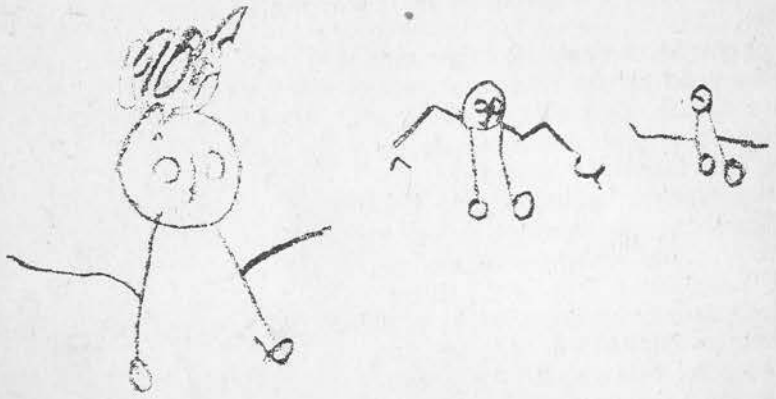

Fig. 6

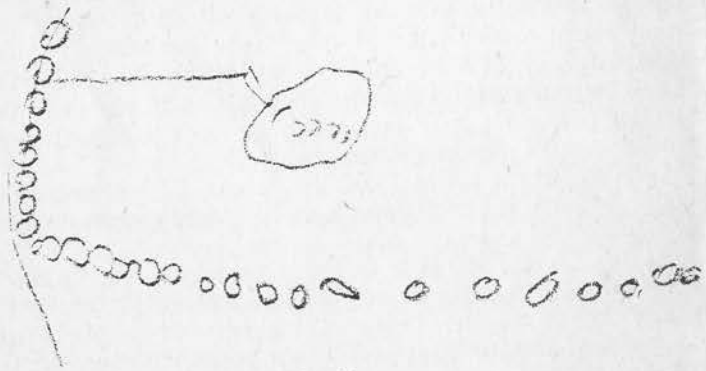

Fig. 7

lui, el trebue considerat ca fiind pe cap; după părerea copilului nu se poate acoperi o parte a capului, pentrucă atunci capul nu mai poate fi văzut în întregime.

Această particularitate a desenelor făcute de copii — tendința de a nu acoperi un element prin altul — o vom întâlni încă mult timp, atât în desenele preșcolarilor, cât și în desenele elevilor din primele clase.

Treptat, reprezentarea omului devine din ce în ce mai apropiată de adevăr. Mâinile se termină cu degete. La început degetele se fac fără număr și cu multă aproximație (copilul încă nu știe să numere); numărul lor poate să fie mai mare sau mai mic de 5. Pe urmă, însă, omul este înzestrat cu numărul exact de degete. Ceva mai târziu apare și corpul omului.

O astfel de reprezentare o vedem în desenul 8. O fetiță (3 ani și 6 luni) desenează un băiat având în mână un balon. Balonul este legat cu o ață de un nasture al paltonului. In desen se desprinde și o idee: balonul este foarte tare legat. Motivul este foarte important. Copilul știe că dacă balonul nu este legat cu grijă, poate să-i sboare. Cu cât balonul este legat mai tare, cu atât este mai sigur și mai intact. Fetița leagă balonul și înfășoară de câteva ori ața în jurul nasturelui. In acest desen, pentru a arăta felul de a lega și trăinicia nodului, ața nu dispare sub nasture. Altfel, nu va mai fi văzută și siguranța balonului nu va fi avidentă.

Fig. 8

Copilul începe să reprezinte omul din față în poziția plastică cea mai ușoară pentru el. Mai târziu, el va desena omul și din profil.

Trebue să relevăm un lucru important: copilul nu redă raporturile de mărime (nici măcar aproximativ). De obiceiu, tot ceeace îl interesează mai mult și lucrurile care i se par lui mai deosebite, copilul le reprezintă în dimensiuni mai mari. In parte, aceasta este explicația pentru călcarea proporțiilor. La desenele făcute de copii putem vedea o fetiță lângă o casă, fetița fiind mai mare decât casa (desenul 9). Deformarea proporțiilor obiectelor o vom găsi aproape în toate desenele preșcolarilor, precum și în desenele elevilor din cl. I-a.

Trecând la reprezentarea altor obiecte, trebue remarcat că animalele, casele, copacii şi florile devin subiectele preferate ale copiilor. Iar copiii trecuţi de vârsta preşcolară desenează uneori şi ilustraţii la povestiri şi basme.

Desenând obiecte complicate, copiii întâmpină dificultăţi. Totuşi ei le desenează cu destulă îndrăzneală. Desenele lor sunt încă departe de natură şi redau destul de incomplect reprezentările despre lucruri. Trebue să urmărim reprezentarea copacilor, pentru a ne convinge de felul original în care copiii

Fig. 9

percep lucrurile din jurul lor. Copiii desenează copacul în mod schematic. Copacul are trunchiu, crengi şi frunze. Dar copilul încă nu-şi dă seama clar cum arată copacul în întregimea lui. El desenează copacul în aşa fel încât să poţi înţelege că este vorba despre arbore. El însuşi şi-l închipue astfel: trunchiul în formă de stâlp, care se subţiază în sus, şi se termină cu un vârf. De-o parte şi de alta a trunchiului — atât la dreapta cât şi la stânga — pornesc de regulă crengile. Ramuri nu există. Crengile se termină cu frunze; câte o frunzuliţă la capătul fiecărei crengi (desenul 10 A).

Schema altui desen făcut de copii, prezintă următorul tablou: Un stâlp. Dela partea superioară a stâlpului, care reprezintă trunchiul copacului, pornesc crengile, în formă de evantaiu, iar în vârful lor sunt frunzele (desenul 10 B).

Mai putem întâlni şi următoarea schemă: Un trunchiu care se subţiază spre vârf. De pe la mijlocul trunchiului începe o formă rotunjită — coroana. Pe laturile trunchiului — la dreapta şi la stânga — sunt desenate crengile. Acestea din urmă nu se termină cu frunze (desenul 10 C).

Florile desenate de copii sunt mari. De obiceiu ele au aceleaşi mărimi ca şi copacii. Floarea este îndreptată către privitor. Frunzele de pe rămurele sunt aşezate de cele mai multe ori la dreapta şi la stânga, fiind opuse unele faţă de altele (desenul 11).

Animalele din desenele făcute de copii sunt reprezentate de obiceiu în profil, aceasta fiind forma care le redă cel mai

A B C

Fig. 10

Fig. 11

complect trupul, picioarele, coada şi capul. Dificultatea este întâmpinată ades în reprezentarea capului. Reprezentarea în profil a capului este incomplectă; nu se vede al doilea ochiu. Afară de aceasta şi botul este desenat incomplect. Dar gura şi dinţii sunt părţile cele mai esenţiale ale animalelor de pradă. Gura, colţii şi ochii lipsind în desenul din profil, reprezentarea animalelor sălbatice îşi pierde tot sensul. Deaceea, pentru a le reprezenta cât mai complect, copilul le desenează în întregime din profil, înafara capului pe care-l prezintă din faţă. Desenul 12 reprezintă o pisică (A) şi o vulpe (B).

Dela reprezentarea obiectelor izolate, copiii trec la desene în cari obiectele sunt redate în grup. Astfel, în desenele copiilor apar treptat peisagii, ilustraţii şi jocuri.

La desenarea peisagiilor, copiii se lovesc de problema spaţiului, pe care îl reprezintă în mod copilăresc şi naiv.

Primele privelişti desenate de copii, sunt de obicei, simple; un copac şi o casă, iar pământul şi cerul sunt redate prin fâşii subţiri. O astfel de reprezentare ia, în partea de sus a dese-

nului, înfățișarea de friză simplă. Totul este reprezentat pe o fâșie îngustă de pământ, văzută în proecție geometrică. Deasupra capului copilului este cerul; acesta — în închipuirea copilului — este o masă compactă, asemenea plafonului camerei. De aceea și cerul este reprezentat ca o fâșie în proecție geo-

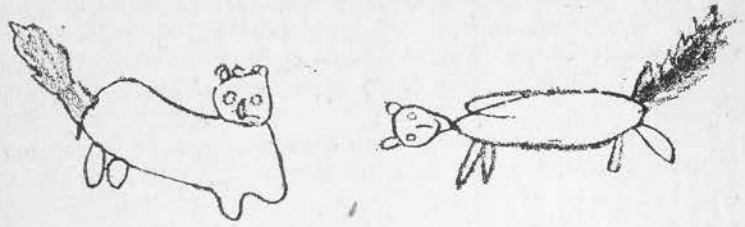

A Fig. 12 B

metrică. Intre cer și pământ este aerul, care, după părerea copilului nu trebue de loc reprezentat. Intre cer și pământ rămâne numai fâșia albă de hârtie.

Exemplul unei astfel de reprezentări îl găsim în desenul 13. In acest desen vedem structura tipică a frizei. Jos este o

Fig. 13

fâșie de coloare castanie, sus — cerul albastru. Pe pământ este reprezentată casa, așa cum o percepe vizual copilul. Ceeace bate la ochi este lipsa proporțiilor. Gardul ajunge până la acoperiș. Copacul, cum am arătat mai înainte, este reprezentat schematic. Copilul n'a uitat să deseneze nici clanța, coșul și fumul. Trebue să remarcăm proporțiile clanței. Proporțiile sunt vădit denaturate. Clanța, cunoscută copilului din propria lui experiență de viață, îi apare de o mărime colosală. Deaceea o reprezintă în dimensiuni mari.

Desvoltarea ulterioară a peisajului este dată în desenul

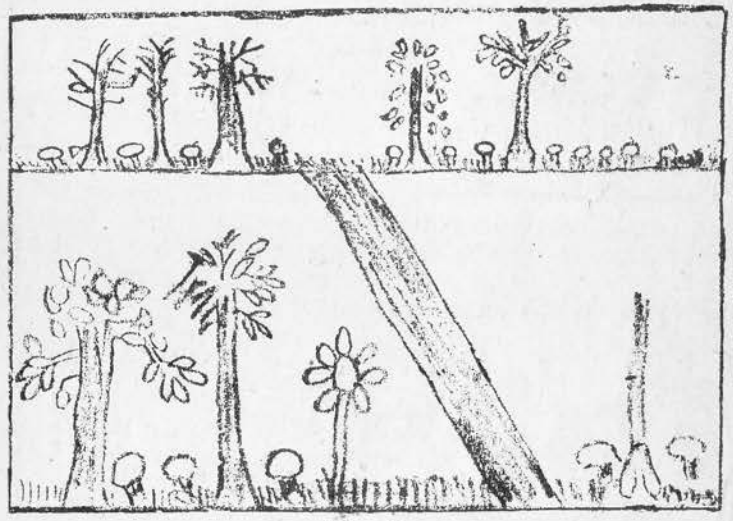

Fig. 14

14. Aici vedem o friză dublă; în partea de jos a desenului o friză, iar sus o altă friză.

Suprafața pământului este reprezentată ca văzută din zborul pasării, în plan. Copacii din primul și din al doilea plan sunt reprezentați în felul cum sunt văzuți de copil. Drumul care duce dela planul din față la cel din fund este reprezentat fără micșorare; el nu se îngustează în desen, fiindcă suprafața pământului este dată în plan. Copilul judecă logic, desenând drumul fără a-l îngusta.

In acest desen, ca și în cel precedent, copacii sunt redați tot în mod schematic.

Aceeaşi friză dublă o vedem în desenul unei fetiţe de 5 ani, reprezentând un peisagiu dintr'un oraş (desenul 15). Desenul înfăţişează o plimbare prin oraş. Pe planul din faţă două fetiţe: una cu o păpuşă în dreapta, cealaltă cu un cărucior în care se află, deasemeni, o păpuşă. In al doilea plan un autocamion şi un vagon de tramvai, împodobite cu steguleţe pentru serbare.

Lipsa de proporţii în figurile fetiţelor este bătătoare la ochi. Fetiţele sunt reprezentate din faţă, în poziţia cea mai uşor de redat pentru vârsta desenatoarei.

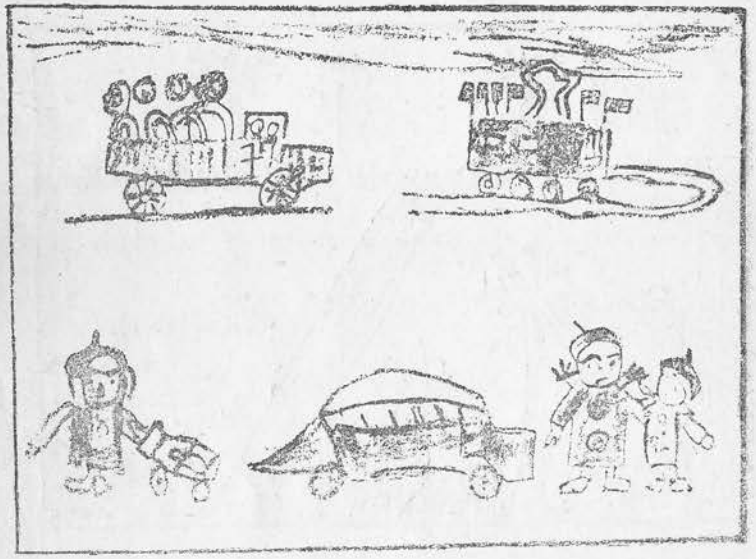

Fig. 15

Trebue să relevăm spiritul de observaţie al fetiţei în reprezentarea unor obiecte complicate, cum sunt tramvaiul şi autocamionul. Aici putem reţine o particularitate caracteristică desenelor copiilor. Autocamionul este încărcat cu cauciucuri. Rândul de cauciucuri din faţă este acoperit în parte de marginea maşinei. Rândul de cauciucuri din spate fetiţa îl arată deasupra cauciucurilor din faţă, desenându-l în aer.

Copilul redă astfel şi ceeace nu se vede. Străduinţa de a reprezenta complect îl duce la acest mod de înfăţişare.

La multe desene putem urmări această tendinţă de a reda

IIXXX 27.

toate detaliile, cât mai complet şi cât mai real (bineînţeles, din punctul de vedere al copilului).

De pildă, vânzătorul de legume are în faţa prăvăliei un butoi cu castraveţi, aceporit cu un capac. Butoiul nu este străveziu, iar castraveţii nu se văd. Aceste lucruri nu sunt importante pentru copil. Important este numai faptul că în butoi sunt castraveţi. Deaceea, prin pereţii butoiului, copilul redă castraveţii, masa castraveţilor invizibili.

Astfel, de dragul clarităţii, butoiul din lemn de stejar se transformă într'un butoi transparent.

Când copilul reprezintă un tren, el se preocupă mai ales de ceeace este în mişcare, în plină acţiune: norii de fum negru, pe cari îi scoate locomotiva, roţile cari se învârtesc repede — cât mai multe roţi...

Copilul desenează şi pasagerii cari merg cu trenul. Odată ce aceştia există, el nu vrea să-i ascundă. In vagoane stau persoane cari beau, mănâncă, dorm; într'un cuvânt fac tot ce în mod obişnuit face un pasager. Pentru aceasta, în desen, pereţii vagoanelor trebue să fie făcuţi transparenţi. Şi toate acestea pentruca reprezentarea să fie cât mai complectă.

Pentru a arăta în desen tot ce este înăuntrul casei, copilul face transparente şi zidurile casei sale.

In faţa noastră avem desenul unui copil de 6 ani (desenul 16). Desenul reprezintă o cameră cu plafon, acoperiş, coş (bineînţeles cu fum). Camera are două ferestre, o masă reprezentată în plan şi câteva scaune. Masa este pregătită pentru prânz. In dreapta desenului este înfăţişată o scară care duce la etaj. Este înlăturat un perete al camerei pentru a fi arătată scara, care interesează pe copil. Scara, pe care copilul o cunoaşte bine, pe treptele căreia probabil a fugit şi a sărit de multe ori, merită să fie desenată... Aşa dar, năzuinţa de a reda cât mai complect povestirea îl face pe copil să deseneze nu numai ceeace se vede, dar şi ceeace de obicei este ascuns privirii. In fine, trebue să relevăm modul de prezentare a obiectelor, folosit pentru a le reda cât mai complect. Astfel, copilul desenează cele patru picioare ale mesei, reprezintă patru feţe ale unei cutii (desenul 17). Trebue să relevăm, deasemeni coloritul desenelor, inclinaţia copiilor pentru colorile vii.

Prin urmare, particularităţile desenelor făcute de copii sunt următoarele:

a) activitatea de reprezentare a copiilor începe foarte timpuriu;

b) în desenele copiilor întâlnim obiecte luate din lumea reală care-i înconjoară;

c) din obiectele aflate în jurul lui, copilul alege numai pe cele cari îl interesează, iar acestora le reprezintă mai ales însuşiriile cari din punctul lui de vedere, sunt principale;

d) copilul desenează obiectele schematic; caracterul schematic este datorit perceperii incomplecte a obiectelor din lumea reală care-l înconjoară;

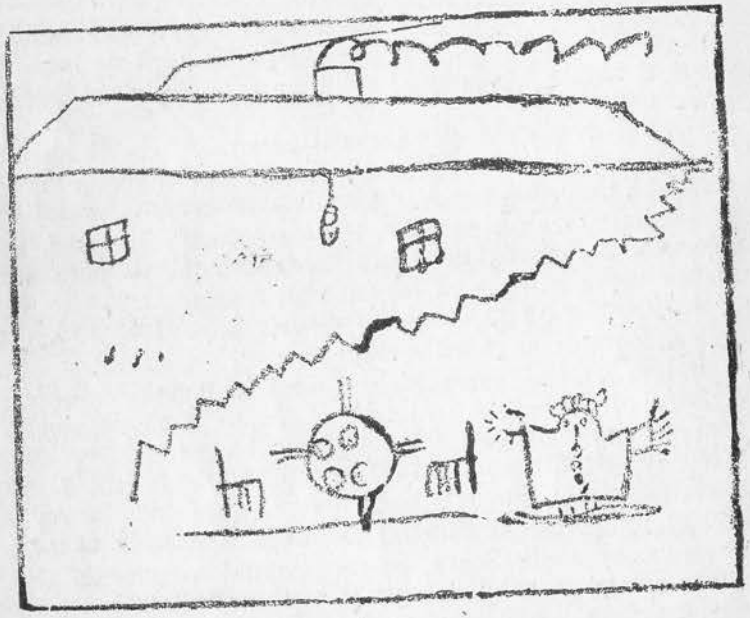

Fig. 16

e) lipsa delimitării în desenele copiilor este rezultatul străduinţei lor de a reprezenta cât mai complect obiectele;

f) transparenţa obiectelor în desenele copiilor se explică, deasemeni, prin intenţia lor de a arăta cât mai complect obiectele;

g) spaţiul este reprezentat sub forma unei frize, fie simplă, fie complexă;

h) reprezentarea omului începe cu desene cari nu cuprind decât capul şi picioarele, iar pe urmă, treptat, se produce o evoluţie; apar trunchiul, şi apoi celelalte părţi ale corpului omenesc, mai puţin importante din punctul de vedere al copilului;

i) lipsa de proporţii la obiectele desenate, (casa şi omul, omul şi copacul, ciuperca şi coşul, etc., au aceleaşi dimensiuni);

j) înclinaţia copiilor pentru colorile vii.

Acestea sunt particularităţile desenelor făcute de copii. Vorbind despre aceste particularităţi trebue să amintim că ele sunt specifice desenelor făcute de majoritatea copiilor de vârstă preşcolară, în momentul venirii lor la şcoală. Bineînţeles că

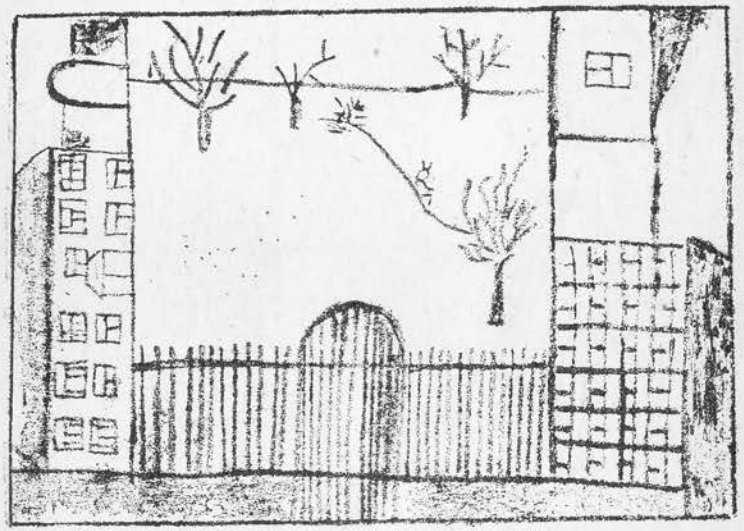

Fig. 17

nu trebue să tragem concluzia că aceste particularităţi sunt generale. După cum am spus mai sus, talentul, lecţiile de desen la grădiniţa de copii sau acasă, aduc modificări importante. Desenele copiilor talentaţi se deosebesc de masa generală a desenelor făcute de copii. Condiţiile favorabile şi ajutorul pe care adulţii îl acordă copiilor, stimulează însuşirea tehnicii desenului.

De pildă, o fetiţă de doi ani începând să reprezinte un om, printr'un desen care nu cuprinde decât capul şi picioarele, trece repede la reprezentarea tuturor părţilor principale ale omului; la vârsta de 4 ani, ea redă corect proporţiile, desenează tălpile picioarelor în perspectivă, iar la vârsta de 7 ani desenează

particularitățile caracteristice omului (desenul 18). Aceeași fetiță, la vârsta de 7 ani redă în mod conștient spațiul, ținând seama de perspectivă (desenul 19).

Unii cercetători ai desenelor făcute de copii au ajuns la concluzia că în desenele acestora, se repetă, în mod invariabil, toate stadiile prin cari a trecut arta adulților în desvoltarea ei istorică.

Prin urmare, teoria biogenetică a fost aplicată în domeniul activității de reprezentare a copiilor.

Fig. 18

Dar teoria biogenetică este o teorie anti-științifică și dăunătoare. Caracterul dăunător al acestei teorii stă în faptul că neagă importanța predării, că nu acordă importanță decât elementului genetic, adică eredității și că socotește mediul din jurul copilului ca un mediu invariabil. Adepții teoriei biogenetice au fixat o serie de stadii în desvoltarea desenelor copiilor. Ei consideră aceste stadii ca invariabile și obligatorii — și fiind legate de desvoltarea istorică a omului, ele trebue să repete etapele prin cari a trecut omul.

Cu alte cuvinte, ceeace înfățișează copilul în desenele sale

și felul în care reprezintă, depind de trecutul omenirii, care predetermină în mod fatal, conținutul și forma reprezentării.

Dacă tot ceeace face copilul este predeterminat și se va întâmpla în mod inevitabil, repetând trecutul, atunci, firește, „nu are niciun sens să intervii în procesul de creație al copilului", și cu atât mai puțin să încerci să-l înveți să deseneze cum îi este sortit să deseneze.

Așadar, conform teoriei biogenetice, intervenția pedagogică și cu atât mai mult predarea, sunt inutile. Conform acestei

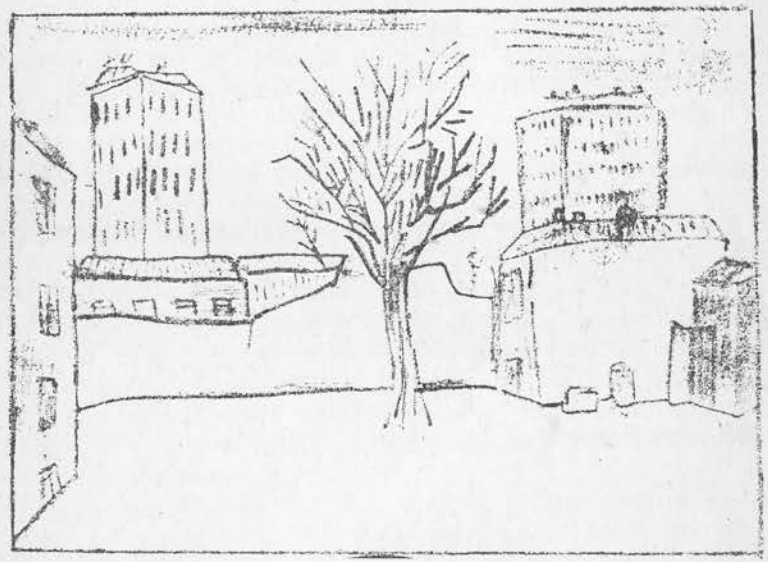

Fig. 19

teorii anti-științifice, copiii vor termina singuri un stadiu și vor trece la altul.

Nu este greu de văzut că teoria biogenetică, anti-științifică, este tot atât de dăunătoare ca și „teoria anti-leninistă a dispariției școlii și a reducerii rolului învățătorului".

Studiul desenelor făcute de copii nu poate da rezultate pozitive dacă nu merge paralel cu predarea.

Desenele făcute de copii arată că ei se ocupă de desen cu multă plăcere și tragere de inimă. Conținutul principal al acti-

vităţii lor plastice este viaţa înconjurătoare, în toată varietatea ei. Copiii manifestă o mare dragoste artistică ; nu reprezintă pur şi simplu cele ce văd, ci le transformă şi le interpretează în felul lor. Ei nu sunt spectatori indiferenţi ai lucrurilor reprezentate, ci participă activ la evenimentul reprezentat. De aici decurge felul neobişnuit al soluţionării problemelor, atât în privinţa conţinutului general, cât şi în privinţa formei.

Una din particularităţile caracteristice desenelor făcute de copii este bogăţia de elemente emotive. Desenele copiilor arată ingeniozitatea, bogăţia fanteziei şi marea lor tendinţă către frumos. Copiii îşi îmbodobesc în mod conştient desenele: ei ştiu că, în realitate, cele desenate arată altfel, nu aşa cum le desenează ei, ci mai frumos şi mai împodobit. Aceste însuşiri ale desenelor făcute de copii sunt, bineînţeles, însuşiri pozitive cari dirijate just de învăţător pot avea o mare importanţă educativă şi pedagogică. Una din condiţiile predării desenului o constitue susţinerea permanentă a interesului elevilor pentru desen. In acest scop, este absolut necesar ca lecţiile să aibă un conţinut viu şi accesibil copiilor.

Este, deasemeni, important să se ţină seama de particularităţile vârstei copiilor.

O altă condiţie, nu mai puţin importantă, a predării şi educaţiei copiilor, este desvoltarea percepţiei lor vizuale, complecte şi active, a lumii reale înconjurătoare.

Putinţa de a percepe realitatea complect şi activ, este de o mare însemnătate atât în desvoltarea individualităţii copiilor şi adolescenţilor, cât şi în formarea concepţiei lor despre lume.

CAPITOLUL V

DEPRINDERILE TEHNICE IN DESEN

La prima lecţie se va explica şcolarilor cum să stea în timpul desenului, regulile folosirii creionului şi a gumei, cum şi poziţia corectă pe care trebue s'o aibă caietul (sau hârtia).

In cursul primelor lecţii trebue să supraveghem continuu felul în care elevii urmează aceste reguli, amintindu-le cât mai des de ele.

In timpul desenului, elevii trebue să stea drept şi să ţină caietul pe cât posibil mai departe.

Când elevul stă aplecat asupra caietului, el nu vede decât o parte a coalei de hârtie, sau — ceeace este acelaşi lucru — numai o parte a desenului său. El nu poate să cuprindă cu privirea tot desenul, deci desenează numai câte o parte; la fiecare parte adaugă încă una, şi tot aşa mai departe până termină desenul. Incă dela început trebue să desvăţăm pe copii de acest obicei. Trebue să explicăm elevilor de ce nu este bine, să stea aplecaţi asupra caietului şi ce greşeli pot face stând în această poziţie.

Dar nu este vorba numai de greşeli. Stând aplecaţi asupra colii de hârtie, copiii obosesc repede, fiindcă în această poziţie trebue să ridice foarte des capul să privească modelul, sau să asculte explicaţiile date de învăţător.

Poziţia justă a corpului îi scuteşte de mişcări inutile, ceeace economiseşte eforturile.

Caietul de desen trebue să stea neînclinat, drept, în faţa elevilor, iar marginile lui vor fi paralele cu marginile băncii.

Poziţia dreaptă a caietului uşurează desenarea liniilor verticale şi orizontale. Dacă poziţia caietului va fi corectă, învăţătorului îi vine foarte uşor să explice, iar copiilor să înţeleagă metoda de verificare a liniilor verticale şi orizontale prin compararea acestor linii cu marginea de sus şi cea de jos a hârtiei.

Poziţia înclinată a caietului, pe care o observăm de obicei la copii în timpul desenării, se explică prin faptul că la celelalte lecţii poziţia caietelor nu este dreaptă, ca la lecţiile de desen, ci, de cele mai multe ori, înclinată.

Din obişnuinţă, elevii continuă să ţină înclinat caietul şi la lecţiile de desen.

La început trebue să urmărim tot timpul poziţia justă a caietelor şi să observăm ca toţi elevii să respecte regulile ce li se cer.

Un lucru foarte important este ca în timpul desenului elevii să ţină şi creionul cum trebue.

Creionul trebue ţinut cât mai departe de capătul ascuţit; la o distanţă de 4—5 cm. de vârf.

Ţinând creionul la o distanţă relativ mare de vârf, elevii pot sta drept, fără să se aplece prea tare asupra desenului.

Astfel, cel ce desenează va vedea bine desenul, fiindcă mâna nu-l va acoperi. Când însă ţine creionul aproape de mână, elevul nu poate să deseneze decât cu linii scurte. Nu poate să tragă linii

continui. Liniile lui ies frânte, fiind împiedicată mişcarea liberă a mâinii şi a degetelor.

Deasemeni, trebue să explicăm copiilor regulile folosirii gumei. Desenând, copiii folosesc foarte des guma. Uneori nici n'au reuşit să reprezinte ceva, când au şi pus în funcţiune guma; desenează, şi în acelaşi moment şterg totul. Apoi încep din nou desenul, şi iar şterg. Lucrul acesta se explică prin faptul că elevii nu-şi dau seama cum şi ce anume trebue să corecteze. Nici chiar în cazul când sunt conştienţi de greşeala pe care au făcut-o nu se admite folosirea gumei înainte ca desenul să fi fost corectat; liniile greşite arată desenatorului în ce loc şi cum trebue să corecteze desenul. După ce greşala a fost corectată cu creionul, liniile greşite pot fi şterse cu guma.

Din primele lecţii de desen să învăţăm pe copii să aibă grijă de rechizitele de desen; pentru creion trebue să aibă un penar, iar pentru caiet o mapă cu scoarţe tari. Nu se poate desena pe hârtie mototolită, hârtia şi caietul nu trebue făcute sul, iar creionul nu trebue lovit sau lăsat să cadă jos, fiindcă lovindu-l i se rupe vârful. Toate acestea vor fi spuse copiilor din timp.

Deşi copiii cari vin în clasa I-a au obişnuinţa lucrului cu creionul şi, în unele cazuri, chiar cu acuarelele, predarea va începe cu normele elementare de ordin tehnic, pentruca, bazată pe acestea, să desvolte noţiunile juste şi necesare.

Primele deprinderi pe cari copiii trebue să le capete în clasa I-a sunt următoarele: să ştie să ţină corect creionul, să poată desena atât cu linii mai subţiri cât şi cu linii mai groase, să acopere o mică suprafaţă cu o umbră uniformă făcută cu creionul fără să treacă peste marginile figurii schiţate, să accentueze şi să atenueze tonul suprafeţei retuşate (desenul 20).

Toate acestea obişnuiesc pe copii să fie în mod conştient stăpâni pe creion, să deseneze şi uşor şi apăsat, să tragă linii drepte (iar mai târziu şi linii curbe — circomferinţe şi arcuri) printr'o trăsătură continuă şi liberă.

Nu trebue nici să exagerăm rolul acestor exerciţii, dar nici să cădem în cealaltă extremitate, crezând că deprinderile tehnice se capătă dela sine în cursul desenului.

La început copiii capătă aceste deprinderi făcând exerciţii cu un creion negru obişnuit. După ce au căpătat primele deprinderi de desen cu creionul simplu, trec la desenul cu creioanele colorate şi desenează motive.

O astfel de succesiune este necesară, pentru ca în momentul când trec la desenul după natură elevii să aibă posibilitatea să se concentreze asupra particularităţilor formei obiectului şi să aplice liber deprinderile tehnice căpătate, adică să deseneze liber cu linii subţiri şi continue.

Începând cu prima lecţie, trebue să urmărim calitatea executării exerciţiilor şi să obţinem exactitate în activitatea plastică, perseverenţă şi putinţa de a duce lucrul fără grabă la capăt.

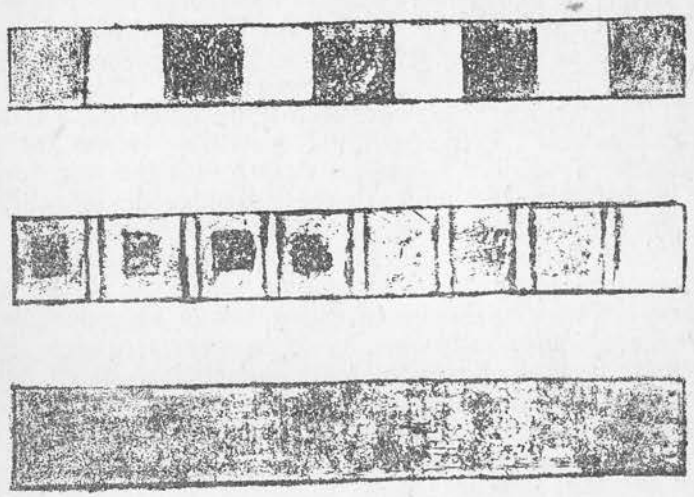

Fig. 20

Toate aceste deprinderi sunt necesare până la viitoarele lucrări de desen ale elevului.

Copiii trebue desvăţaţi, treptat, de desenele preşcolare, în cari în câteva minute desenează fără să se gândească, cele mai complicate obiecte.

CAPITOLUL VI

DESENUL DUPĂ NATURĂ

Accentul principal al lecţiilor de desen trebue să cadă pe desenul după natură.

In esenţă, desenul după natură constă în următoarele: învăţătorul pune în faţa elevilor un obiect pentru a fi desenat, sau, după cum se spune de obicei, un model, iar elevii dese-

nează natura ce o au în faţă, aşa cum o văd din locul lor. Dela începutul până la sfârşitul lucrării, obiectul rămâne în *poziţie fixă*. Acela care desenează rămâne pe acelaş loc dela început până la sfârşit; adică desenează natura văzută dintr'un anumit punct.

Pentru o justă desfăşurare a lecţiilor de desen după natură, trebue să cunoaştem :

a) problemele legate de desenul după natură ;
b) pe baza cărui material trebue făcută predarea desenului ;
c) cum trebue să fie aşezat modelul ;
d) cum trebue organizate lecţiile de desen după natură.

In capitolul „Particularităţile desenelor făcute de copii" am arătat că imaginile copiilor despre obiectele din jurul lor sunt incomplecte. Ele sunt provocate copiilor de senzaţiile primite din afară. Ca elevii să perceapă complect realitatea, adică obiectele si fenomenele din jurul lor, trebue să-i învăţăm să observe şi să perceapă cu un anume scop cele văzute. Reprezentarea schematică şi aproximativă trebue să cedeze, treptat, locul reprezentării juste care să redea caracteristicele naturii. Dar acest lucru se poate întâmpla numai dacă elevii sunt învăţaţi să aibă o atitudine activă faţă de tot ce-i înconjoară.

Elevii trebue să se obişnuiască treptat să analizeze natura şi să-şi dea seama de felul cum apare ea ochiului. Altfel, nu putem face să dispară schema obişnuită pe care o vedem în desenele preşcolare. Spiritul de observaţie trebue desvoltat la copii încă dela primele lecţii primite în şcoală. Desenul după natură este mijlocul cel mai potrivit pentru desvoltarea spiritului de observaţie al copiilor.

Prin observare şi analiză se stabilesc particularităţile formei şi ale colorii obiectelor. Elevii încep să înţeleagă deosebirea de formă a obiectelor de acelaşi fel. De exemplu, merele sunt diferite în ce priveşte forma şi coloarea ; un măr este rotund, altul turtit, al treilea lungueţ etc. Executarea corectă a desenului depinde pe deoparte de posibilitatea de a vedea obiectele, iar pe de altă parte de posibilitatea de a le transpune pe hârtie.

După cum am arătat mai înainte şi deprinderile tehnice sunt de o mare importanţă în predarea desenului.

Paralel cu desvoltarea desenului şi a analizei trebue să desvoltăm şi tehnica reprezentării, ca să nu existe discordanţă între capacitatea de a vedea şi cea de a reprezenta.

In fiecare clasă elevul trebue să capete anumite deprinderi în ce priveşte desenul. Aceste deprinderi vor fi în conformitate

cu nivelul de desvoltare al copiilor şi cu posibilităţile lor de reprezentare.

Regulile principale, de cari se va ţine seama totdeauna sunt următoarele : temele de desen vor fi date după posibilităţile elevilor ; ele pot fi destul de grele, dar în aşa fel ca elevii să le poată totuşi duce până la capăt. Acestea sunt absolut necesare pentru desvoltarea continuă a elevilor. Temele se pot repeta şi pot fi tot atât de grele. Aceasta întăreşte deprinderile căpătate în lecţiile precedente. Dar şi aşa o nouă lecţie trebue să cuprindă ceva nou. In predarea desenului nu este greu să îndeplineşti această condiţie. Desenând obiecte diferite, elevii pot căpăta noi deprinderi şi pot întări deprinderile căpătate.

Conţinutul lecţiilor pare nou. Dar, deşi se bazează pe alte subiecte, învăţătorul dă totuşi probleme pe cari elevii le-au mai soluţionat : proporţiile, forma caracteristică a obiectului, lumina, coloarea etc.

In timpul predării trebue să avem prezente în minte însuşirile şi deprinderile pe cari elevii trebue să le capete în fiecare clasă. Prin urmare, desenarea obiectelor după natură nu reprezintă un scop în sine, ci un mijloc pentru însuşirea cunoştinţelor şi deprinderilor.

Să analizăm deprinderile şi cunoştinţele pe cari elevii trebue să le capete în şcoala primară la lecţiile de desen după natură.

In clasa I-a vom învăţa pe copii să privească obiectul ce trebue desenat şi să-i redea particularităţile principale : care este raportul dintre înălţime şi lăţime (ce este mai lat şi ce este mai îngust) ; din ce părţi se compune obiectul, care este forma lui principală şi ce coloare are.

In clasa I-a desenul după natură se va face cu obiecte simple şi cunoscute copiilor : fructe (mere, pere etc.), legume (napi castraveţi, morcovi), sau obiecte cu formă simplă, (caiete, mape, genţi, frunze simple, jucării). Conţinutul lucrărilor făcute în clasa a II-a, trebue să întărească deprinderile câştigate în primul an de şcoală. In acest scop, în clasa a II-a se vor desena obiecte apropiate de cele cari au fost desenate în clasa I-a (legume şi fructe, frunze cu forme mai complicate). In afară de aceste obiecte, în clasa a II-a vor fi desenate şi obiecte de formă cilindrică, vase. Pe baza observării, elevii trebue să deseneze obiecte cu formă cilindrică şi să redea în desen modificările vizibile din suprafaţa şi baza acestor obiecte.

Tot în clasa a II-a, desvoltându-le deprinderile tehnice, îi

vom învăţa pe elevi, în special, la începutul lucrării să deseneze cu uşoare trăsături de creion.

Acestea sunt deprinderile pe cari trebue să le capete elevii la lecţiile de desen după natură în clasele I-a şi a II-a.

In aceste clase, lecţiile de desen după natură au un caracter special. Acesta încă nu este desenul după natură în sensul definit la începutul acestui capitol. Totul constă în aceea că elevii de clasele I-a şi a II-a pot observa obiectul şi-i pot vedea particularităţile, dar nu-l pot încă reda în perspectivă.

Experienţa confirmă că este prea de vreme să dai elevilor de clasa I-a sarcina de a reda forma în spaţiu a obiectelor. Deşi copiii văd forma spaţială, totuşi ei încă nu o pot reda. Deaceea în clasa I-a trebue desenate obiecte a căror reprezentare nu pune în faţa elevilor problema de a reda forma în perspectivă.

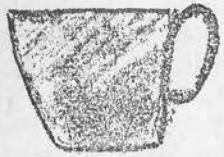

Fig. 21

Fig. 22

Treptat prin observare, copiii încep să înţeleagă şi să redea forma în spaţiu. De obicei, acest moment vine în clasa II-a pe la sfârşitul anului şcolar.

Materialele pentru lucrările după natură în clasele I-a şi a II-a sunt creioanele simple şi creioanele colorate, sau acuarelele.

In clasa I-a copiii încep să lucreze cu un creion simplu, iar la sfârşit lucrează cu creioane colorate sau cu acuarele. Lucrând cu creionul, în clasa a II-a ei desenează mai mult vase de pământ (desenul 22). In ce priveşte fructele şi legumele, contururile vor fi făcute cu creionul şi vor fi terminate cu acuarele.

. In clasa I-a mai este util să învăţăm pe copii să aleagă din colecţia lor de creioane sau colori, coloarea fundamentală a obiectelor — roşu, albastru, galben, maron, negru etc. — şi să redea prin desen această coloare fundamentală.

In clasa a II-a îi vom învăţa să alcătuiască prin amestec

colori derivate şi să cunoască numirile colorilor derivate. In lucrările după natură elevii vor folosi nu numai colorile pe cari le au gata în colecţie, ci vor învăţa să combine colorile, spre a forma nuanţa necesară.

Din clasa a III-a începe desenul după natură privit dintr'un anumit punct de vedere.

In această clasă, sarcina desenului după natură constă în a-i învăţa pe elevi să redea în desene forma în spaţiu a obiectelor cilindrice. Elevii trebue să-şi însuşească şi să redea în desenele lor aparentele schimbări ale formei obiectului, dato-

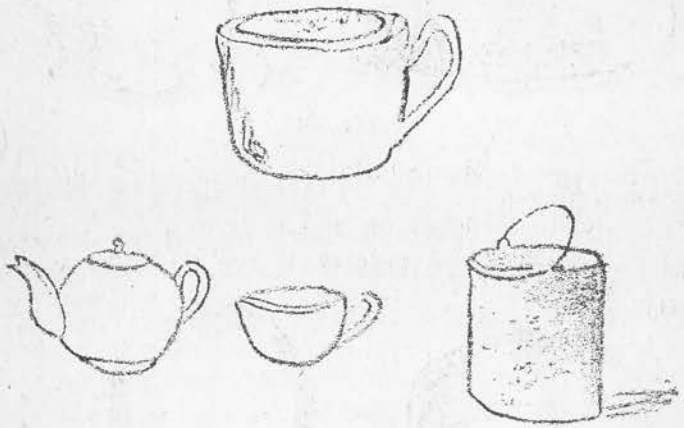

Fig. 23

rite perspectivei, poziţiei în spaţiu a obiectului (mai sus sau mai jos) şi unghiul sub care este văzut obiectul de către cel ce desenează.

Pentru elevii de clasa a III-a, modelele pentru desen pot fi următoarele obiecte de formă cilindrică : o oală de lut, o cutie rotundă, o lingură mare, un ghiveci etc.

Materialul de lucru constă dintr'un creion simplu şi din acuarele. La început, desenele se execută cu creionul sub forma unor schiţe trasate repede, în câteva linii. Pe urmă, elevii trec la desenul mai amănunţit, redând cu creionul umbrele (desenul 23).

După desenul cu creionul, elevii trec la desenul după natură cu acuarele. Sarcina didactică a desenului cu acuarele constă atât în redarea colorii caracteristice a obiectului, cât şi

în redarea formei în spaţiu, obţinută prin accentuarea şi atenuarea colorii obiectului în umbră şi la lumină (desenul 24).

Inafară de desenarea obiectelor izolate, elevii vor desena grupe simple de obiecte. La desenarea grupelor simple, înţelegerea trăsăturilor caracteristice ale obiectelor — mărimea

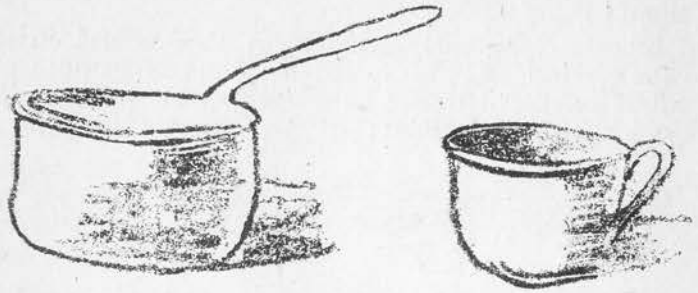

Fig. 24

forma, coloarea — este uşurată prin compararea obiectelor între ele (desenul 25).

Când elevii desenează un singur măr, îl fac de obicei rotund şi se mulţumesc cu aceasta. Ca să înţeleagă particulari-

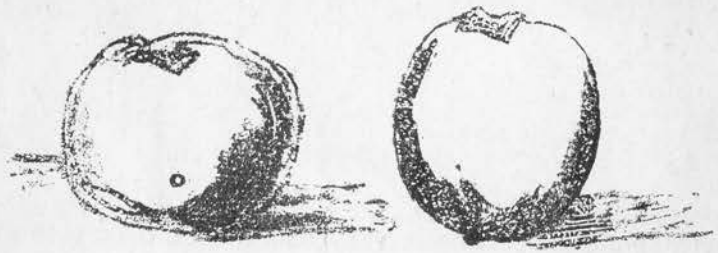

Fig. 25

tăţile formei, nu trebue să li se dea un singur măr, ci două mere, de forme diferite; unul rotund, altul turtit, un măr roşu, celălalt galben etc.

O asemenea comparaţie a obiectelor va ajuta pe copii să înţeleagă particularităţile formei şi colorii obiectelor şi să le reprezinte aşa cum sunt în realitate.

Pentru clasa a IV-a, sarcinile sunt în general aceleaşi ca şi pentru clasa a III-a. Deprinderile de a reda obiectele de formă cilindrică în perspectivă se întăresc în clasa a IV-a prin desenarea după natură a obiectelor de formă corespunzătoare.

In această clasă, pe lângă desenarea obiectelor izolate se desenează şi grupe de obiecte. Problema desenării grupelor de obiecte este următoarea: o mai mare desvoltare a capacităţii de a vedea forma obiectului în ansamblul ei, forma şi proporţiile părţilor componente şi redarea acestora în perspectivă. Elementul nou în clasa a IV-a constă în faptul că elevii desenând după natură un grup de obiecte, vor reda şi poziţia obiectelor în raport cu spectatorul; un obiect este mai apropiat, altul mai depărtat, adică, în afară de proporţii şi formele obiectelor, redau şi raporturile lor în spaţiu.

Pentru a uşura lucrul, grupul de desenat este la început alcătuit din obiecte bine cunoscute si desenate mai înainte de elevi, de exemplu: un borcan şi o cană, un ibric şi o ceaşcă.

Pentru a uşura lucrarea, desenarea unui grup de obiecte se execută, deasemeni, cu un creion obişnuit.

Subiectele pentru desenul în colori trebue să fie formate numai din obiecte izolate: crenguţe, un vas cu flori, păsări împăiate, animale mici. Aşa dar, în clasa a IV-a grupele de obiecte se desenează cu creionul, iar în colori (cu acuarele) nu se desenează decât obiecte izolate.

Din cele spuse mai sus vedem că în predarea desenului, trecerea dela simplu la complex, se face pe două căi:

1. Forma obiectelor desenate devine din ce în ce mai complexă; dela obiecte cu formă simplă se trece, treptat, la altele cu forme mai complexe.

2. In fiecare clasă se întăresc deprinderile căpătate mai înainte şi se pun în reprezentare probleme noi, tot mai grele.

AŞEZAREA MODELELOR PENTRU DESEN

Aşezarea obiectelor pentru desenul după natură

Pentru a ţine lecţiile de desen după natură, trebue să avem în şcoală instalaţiile corespunzătoare.

O condiţie principală în desenul după natură o constitue aşezarea modelelor într'o poziţie care să uşureze elevilor însuşirea problemei pusă de învăţător.

Obiectele din viaţa de toate zilele — vasele, obiectele casnice, plantele, fructele şi legumele — sunt mai uşor de desenat când sunt aşezate ceva mai jos de raza vizuală orizontală. Deaceea, pentru a desena obiectele în spaţiu este absolut necesar ca ele să fie aşezate pe suporturi joase. Inălţimea suportului trebue să fie egală cu înălţimea unei mese obişnuite. Şezând, copiii vor vedea de sus forma în spaţiu a obiectelor puse pe aceste suporturi, vor percepe uşor forma şi vor desena just (desenul 26).

Dacă, însă vom aşeza modelele mai sus, forma în spaţiu nu va putea fi văzută, şi în afară de aceasta, obiectele nu vor apărea în întregime; o parte a modelului va fi ascunsă de marginea suportului.

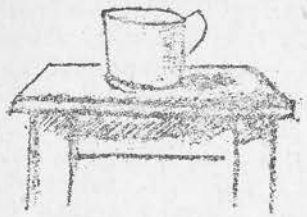

Fig. 26

Firește că o astfel de poziţie a modelelor este inadmisibilă, fiindcă scopul reprezentării prin desen nu poate fi înfăptuit dacă obiectele sunt aşezate mai sus de planul orizontal al privirii elevilor.

Această greşeală a aşezării modelelor mai sus de nivelul privirii elevilor este foarte evidentă la desenarea unui grup de obiecte.

Cum am amintit mai sus, desenarea unui grup de obiecte pune problema redării în desen a poziţiei obiectelor faţă de cel ce desenează, adică a aşezării lor mai departe sau mai aproape de acesta. Deaceea, în primul rând este necesar să vadă planul în care sunt aşezate modelele. Dacă acestea sunt aşezate la o anumită înălţime, poziţia lor nu poate fi nici văzută, şi nici redată în desen (desenul 27).

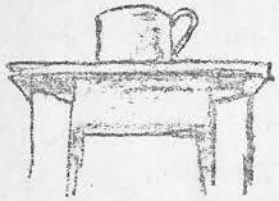

Fig. 27

Pentru a aşeza just modelele, e nevoie de trei suporturi. Suporturile vor fi aşezate în trei puncte diferite ale clasei. Un suport va fi pus în faţa rândului de bănci din mijloc, iar celelalte două între rândurile de bănci, la jumătatea clasei.

După cum se arată în planul clasei (desenul 28), o astfel de aşezare a suporturilor — şi prin urmare a modelelor —dă tuturor elevilor posibilitatea să vadă modelul în întregime şi puţin de sus. In felul acesta elevii au posibilitatea să vadă modelele fără ca ele să le fie ascunse de cei cari stau în faţa lor, adică pot să vadă din poziţia lor obişnuită forma în spaţiu a obiectelor, ceeace uşurează redarea în desen a formei acestora.

Trebue subliniat că predarea fără rezultate satisfăcătoare a desenului se explică în majoritatea cazurilor prin aşezarea greşită a modelelor — mai sus de nivelul privirii celor ce desenează. Deaceea, dela prima lecţie de desen învăţătorul va trebui să aibă grijă de suporturi pentru modele.

Drept suport poate servi un taburet obişnuit, ale cărui picioare vor fi prelungite după nevoe. De marginea lui se fixează o scândură de placaj care constitue fondul.

Aranjarea modelelor în felul arătat mai sus este cea mai potrivită pentru desen.

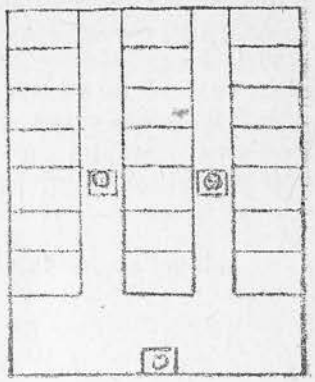

Fig. 28

In unele cazuri, când spaţiul dintre rândurile de bănci este mic iar suportul nu poate fi aşezat după cum am arătat mai sus, putem face altfel aşezarea obiectelor. De exemplu, cele două suporturi cari trebue aşezate între rândurile de bănci pot fi înlocuite prin scânduri late. Aceste scânduri formează două podeţe, cari unesc rândurile de bănci (deasemeni la jumătatea clasei). Pe scânduri sunt apoi aşezate modelele. In cazul acesta aşezarea modelelor se face în felul următor: un suport în faţa rândului de bănci din mijloc, iar celelalte două între rândurile de bănci, la jumătatea clasei, pe scânduri late (desenul 29). Modelele trebue să fie destul de mari, ca toţi cei cari desenează să le vadă clar. In raport cu caracterul temei şi al problemelor cari se pun, se schimbă şi modul aşezării modelelor în clasă.

Deseori trebue desenate obiecte mici. Acestea nu pot fi desenate din depărtare. Astfel de obiecte — o floare, o frunză, o insectă, fluturi, gândaci, libelule trebue aşezate pe bancă chiar în faţa celui ce desenează.

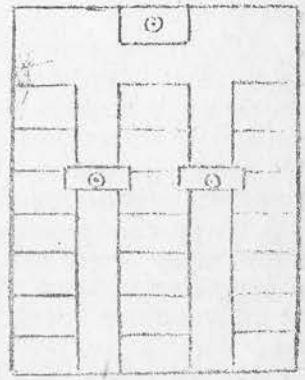

Fig. 29

Deasemeni, când se desenează o sigură ramură cu frunze, tot pe bancă va fi pusă o plantă aflată într'un ghiveci. In acest caz este suficient să se pună câte o plantă pentru patru copii, adică un ghiveci pe fiecare bancă. Pentru desenarea unor ramuri tăiate din copac sau pentru desenarea florilor, trebue să avem pe bănci borcănaşe sau sticluţe mici în cari aşezăm modelele.

In multe cazuri, învăţătorii nu aşează modelele mai jos de

nivelul privirii elevilor, numai fiindcă această poziţie dă mai mult de lucru învăţătorului decât aşezarea justă.

Dar o asemenea comoditate complică mai mult munca învăţătorului; vor fi zădarnice toate încercările de a-i învăţa pe copii să deseneze modelele aşezate mai sus de nivelul privirii lor. Dacă modelele sunt aşezate mai sus de nivelul privirii, ceeace vor observa elevii nu va avea o valoare deplină.

Prin urmare, nici rezolvarea problemei nu este completă. Predarea desenului capătă în acest caz un caracter formal; elevii desenează fără să înţeleagă esenţa temei.

Alegerea modelelor pentru desenul după natură

Reuşita lecţiilor de desen depinde în mare măsură de cum sunt alese modelele şi de faptul dacă numărul lor este suficient.

Având la îndemână modelele necesare, învăţătorul va putea trasa uşor planul lecţiilor sale şi îl va îndeplini, respectând condiţia principală cu privire la predarea succesivă şi sistematică.

Modelele trebue să corespundă sarcinilor predării în fiecare clasă. Se cere ca ele să fie variate în ce priveşte forma, coloarea şi mărimea. Afară de aceasta, trebue să fie variate şi după scopul ce se urmăreşte.

Varietatea modelelor permite învăţătorului, ca plecând dela sarcinile didactice, să dea anumite obiecte pentru observare, analiză şi desen.

Pentru înţelegerea trăsăturilor caracteristice ale formei obiectelor trebue să recurgem la compararea a două obiecte cari se deosebesc puţin unul de altul. De pildă, comparăm între ele mere cari se deosebesc doar prin forma şi prin coloarea lor. Deaceea, învăţătorul trebue să aibă la îndemână câteva mere, diferite în ce priveşte forma, coloarea şi mărimea.

La fel vom proceda cu alte modele. Particularitatea formei unui ceainic devine clară dacă vom arăta copiilor două ceainice, unul de formă sferică, altul conic, şi dacă le vom da posibilitatea să înţeleagă prin comparaţie caracteristicele formelor acestor modele.

Şcoala trebue să aibă şi colecţii de frunze uscate, după numărul elevilor. Colecţiile trebue să conţină atât frunze de copaci cari cresc în acea localitate, cât şi frunze de copaci din alte regiuni. Având în faţa lor frunze de diferite forme, elevii vor ob-

serva uşor deosebirile şi vor reuşi să redea în desenele lor aceste deosebiri de formă.

Copiilor le plac foarte mult obiectele de forme şi colori frumoase. Ades ei le privesc îndelung. Această înclinaţie a copiilor către frumos trebue susţinută prin toate mijloacele; în special prin alegerea corespunzătoare a modelelor. In şcoală trebue să existe o colecţie de fluturi, gândaci, libelule, precum şi frunze de toamnă, ramuri, etc., cu forme şi colori frumoase.

Deasemeni, trebue susţinut interesul pentru jucării al elevilor din clasele inferioare.

Jucăriile — peştişori, păsărele, etc. — sunt absolut necesare pentru desen. Având modele atât de variate în privinţa formelor şi colorilor şi accesibile înţelegerii copiilor din clasele I-a şi a II-a, lecţiile de desen devin interesante şi folositoare.

Incepând din clasa a III-a, sunt necesare acele modele cu ajutorul cărora putem învăţa pe elevi să redea în desenele lor forma obiectelor în spaţiu şi fenomenele perspectivei. Pentru aceasta este necesar să avem obiecte sferice (fructe, legume) şi obiecte de formă cilindrică (căni, cesti, borcane, etc.). Având o serie de obiecte de formă cilindrică, învăţătorul poate să traseze uşor succesiunea temelor privitoare la desenul după natură.

In sfârşit, pe lângă modelele indicate mai sus, sunt necesare pentru desen păsări şi animale împăiate, plante şi flori.

Numărul modelelor trebue să fie destul de mare, ca ele să poată fi aşezate în acelaşi timp în trei puncte ale clasei.

Deasemeni este bine să nu se repete aceleaşi modele, fiindcă repetarea modelelor poate slăbi interesul elevilor pentru lucru.

Ca regulă generală modelele nu trebue să fie împodobite cu motive decorative şi colori prea variate, fiindcă motivele abat atenţia celor ce desenează dela problema principală, adică dela forma modelului.

In desenul după natură mai trebue să ţinem seama şi de felul suprafeţei modelelor. In primele clase nu sunt bune pentru predare obiectele având o suprafaţă strălucitoare, pentrucă o astfel de suprafaţă reflectă, ca şi o oglindă, lucrurile din jur. Forma în spaţiu pare că se risipeşte din cauza reflexelor de lumină. Se crează astfel, dificultăţi inutile. Este mai bine să se deseneze obiecte cari au o suprafaţă mată, fiindcă în aceste cazuri forma în spaţiu este uşor de perceput. Elevii pot vedea limpede părţile cele mai luminoase, umbrele şi trecerea dela lumină la umbră.

Lecţia de desen după natură

Prin structură, lecţia de desen după natură aminteşte de lecţiile celorlalte obiecte, dar are şi particularităţile ei.

In general, lecţia de desen după natură se compune din :

a) explicarea temei de către învăţător ;

b) executarea independentă a temei de către elevi ;

c) analizarea lucrărilor făcute de elevi şi aprecierea lor de către învăţător.

Toate aceste trei etape ale lecţiei sunt foarte importante pentru desen. Calitatea desenelor elevilor depinde mai ales de explicaţiile date de învăţător. In raport cu nivelul desvoltării elevilor, cu pregătirea şi cu noţiunile lor tehnice, se schimbă odată cu conţinutul şi metoda de explicare a temei.

O condiţie indispensabilă unei bune organizări a lecţiei este pregătirea din timp a întregului material didactic necesar. La desenul după natură acest material îl constitue modelele. Trebue deasemeni, prevăzut tot ce este necesar înfăptuirii sarcinei didactice a lecţiei — suporturi şi alte utilaje, materiale de desen, lumină suficientă, dacă se lucrează la lumină artificială.

Toate acestea trebue pregătite şi verificate înaintea începerii lecţiei.

Pregătirea cu grijă a lecţiei, îi organizează temeinic pe copii în lucrul lor, îi disciplinează şi aduce economie de timp.

Invăţătorul începe să explice lecţia, în atenţia concentrată a elevilor. El le cere să observe obiectul de desenat, explică particularităţile formei şi proporţiilor obiectului, iar dacă lucrarea trebue executată în colori, le explică coloarea obiectului.

Invăţătorul nu se mărgineşte la explicaţii verbale; el va arăta pe tablă succesiunea executării desenului.

Dacă în cursul lecţiei este necesar să prezinte elevilor o nouă metodă de lucru, învăţătorul va arăta şi metoda executării desenului.

Ca elevii să cunoască bine calitatea desenului ce au de făcut, învăţătorul le va arăta un desen terminat, reprezentând un obiect asemănător aceluia ce trebue desenat. Elevii vor înţelege astfel ce li se cere şi cât de perfect trebue să execute desenul.

Acesta este un moment foarte important al explicaţiei. Este suficient să ne amintim cât de repede îşi „termină" copiii desenele, cât de neglijent şi neatent desenează, pentruca să înţelegem pe deplin cât este de important să le arătăm unele lucrări bine executate. Cu cât copiii sunt mai mari, cu atât li

se cere ca desenele să fie mai precis şi mai perfect executate, deci li se cere o muncă atentă şi amănunţită în rezolvarea problemelor plastice. Din acest punct de vedere prezentarea unor modele de lucrări bine executate de elevi capătă o mare însemnătate didactică şi educativă.

Arătând astfel de desene, învăţătorul va releva ce este frumos în ele şi va propune elevilor să-şi dea silinţa ca şi ei să deseneze bine modelul ce li s'a pus în faţă. Trebue să subliniem aici că modelul gata făcut nu va reprezenta unul din obiectele pe cari le vor desena elevii, pentrucă modelul arătat poate alunga pe un plan secundar obiectul din natură, şi-i poate determina pe elevi să deseneze din memorie desenul văzut.

După ce a explicat pe tablă, învăţătorul va şterge desenul făcut şi va lua de sub privirea elevilor şi desenul prezentat ca model, pentruca desenarea după natură să nu se transforme în copierea unui model gata făcut.

Terminându-şi explicaţiile, învăţătorul va cere elevilor să înceapă desenul. De obicei unii elevi pun la începutul lecţiei întrebări cari nu interesează toată clasa. In asemenea cazuri învăţătorul va răspunde la întrebări după ce toată clasa a început să lucreze. Apoi va urmări dacă toţi au început să deseneze ; va trece printre rândurile de bănci şi va examina lucrările elevilor. Privind lucrările, de multe ori îşi va da seama că nu toţi au înţeles tema. Dacă tema a fost înţeleasă, constată că unii elevi nu ştiu cum să înceapă mai just lucrarea şi cum s'o continue. De aceea, învăţătorul nu se va mărgini la explicaţiile date întregii clase, ci va ajuta pe unii elevi prin noi sfaturi şi îndrumări. Astfel de îndrumări trebue date din vreme, pentruca elevii, corectând greşeala, să poată continua just lucrarea şi să o termine la timp.

Ajutorul acordat de învăţător în cursul lucrării, trecând dela un elev la altul, are şi o altă însemnătate. Elevii nu pot să deseneze în linişte şi în siguranţă decât atunci când ştiu că la nevoe învăţătorul va veni singur, fără să fie chemat, şi le va da indicaţiile necesare.

O astfel de organizare a lecţiei creează o atmosferă liniştită, exclude sgomotul, strigătele şi întrebările puse de toţi elevii deodată. Desfăşurarea liniştită şi activă a lecţiei este posibilă numai când învăţătorul nu pierde niciun minut, când examinează, fără excepţie, toate desenele şi acordă tuturor elevilor ajutorul necesar.

Este important ca atunci când se ocupă de un elev, învă-

tătorul să nu uite nici de ceilalți și să cuprindă mereu cu privirea întreaga clasă.

In orice clasă sunt și elevi slabi și elevi buni. Această diferență între elevi este deosebit de vizibilă la începutul anului școlar.

Firește că elevii slabi trebue ajutați în primul rând. Fără să lase să se vadă, învățătorul va acorda mai multă atenție elevilor slabi, pentruca și ei să poată să-și însușească tema dată.

Mergând dela un elev la altul și verificându-le lucrările, învățătorul poate observa la mai mulți elevi aceeași greșală. Ca toți să înțeleagă cum trebue să deseneze și să reușească să-și corecteze greșelile, învățătorul va trece dela ajutorul individual acordat câte unui elev, la repetarea explicației dată clasei întregi.

In acest scop, va propune clasei întregi să întrerupă lucrul și să asculte. El va sublinia și va lămuri ceeace elevii nu și-au însușit. Elevii își vor continua apoi lucrul. Invățătorul va examina mai departe desenele si va da indicatiile corespunzătoare.

Dacă tema se termină într'o singură lecție, cu două sau trei minute înainte de sfârșitul orei trebue să se facă totalizarea rezultatelor lucrului. Pentru aceasta, învățătorul va însemna în cursul lucrului desenele pe cari le va găsi mai interesante prin valoarea lor, le va lua, le va arăta copiilor și va explica însușirile lor plastice. Apoi va sublinia greșelile lucrărilor proaste.

Explicațiile vor lămuri motivele pentru cari unii elevi au reușit, iar alții nu. Ele vor fi un îndemn pentru elevii slabi să deseneze mai bine în viitor, să deseneze mai atent, să depună un efort mai mare, să observe cu spirit critic și să nu lucreze grăbit. Dacă, dintr'o cauză oarecare, învățătorul nu are posibilitatea să dea aceste sfaturi critice la sfârșitul lecției, el o va face la începutul lecției următoare, numai după aceea trecând la explicarea noului material. Deoarece în desen deprinderile se capătă mai ales prin executarea independentă, la planificarea lecției trebue să căutăm să împărtim cele 45 de minute astfel încât o parte mai mare a timpului să fie destinată lucrului independent al elevilor.

De regulă explicația trebue să ocupe 8-10 minute. Pentru totalizarea rezultatelor lucrului vor fi rezervate 2-3 minute. Așa dar, în cursul unei lecții elevii trebue să lucreze independent timp de 32-35 minute.

Astfel se organizează o lecție obișnuită când învățătorul explică o temă nouă.

Dar lecția poate avea și alte scopuri. In acest caz structura ei va fi alta. Dacă învățătorul își propune să întărească deprinderile căpătate anterior, timpul rezervat explicațiilor va fi mult mai redus. Invățătorul va expune pe scurt scopul lecției. Apoi, în funcție de calitatea desenelor executate în lecția precedentă, va da indicațiile necesare întregii clase, sau, dacă este nevoe, fiecărui elev în parte.

Indicatiile trebue să fie concrete, de pildă să se arate ce greșală a fost făcută în lecția trecută, asupra cărui lucru trebue concentrată atenția și prin ce trebue să difere calitatea executării temei date, de calitatea executării precedente, etc.

Obiectul lecției mai poate fi, întrucâtva, altul. Dacă se pune sarcina verificării cunoștințelor și deprinderilor câștigate de elevi la lecțiile precedente, independența elevilor în lucru capătă o importanță specială. Invățătorul se mărginește numai la a da elevilor subiectul. Explicarea temei se face numai dacă învățătorul crede că e necesar și dacă are vreo îndoială asupra temeiniciei cunoștințelor însușite de elevi. Deoarece cu prilejul executării independente a temei de către elevi se pune numai sarcina verificării, învățătorul nu le va da nicio îndrumare sau, dacă o va face, va ține seamă de ceeace a constituit o greutate pentru clasă sau pentru unii elevi în timpul executării temei.

Desenul din memorie

In analiza desenului după natură distingem trei momente: observarea, perceperea celor văzute și reprezentarea. Elevul privește modelul, se orientează asupra celor văzute și apoi desenează. Desenând, el reproduce în conștiința sa particularitățile obiectelor. Și fiindcă între momentul observării și al desenării trece un anumit interval de timp, putem considera desenul după natură ca desen din memorie. Deaceea rolul memoriei vizuale în desenul după natură și în general în desen este foarte mare. Capacitatea de a reține cele văzute trebue desvoltată nu numai prin desenul după natură, ci și prin alt mod de a desena, în care natura nu este în fața ochilor elevului, anume prin desenul din memorie.

Desenul din memorie poate fi făcut imediat după observarea modelului. In acest caz modelul este luat din fața elevilor, iar ei trec la desenarea lui.

Desenul din memorie poate fi făcut și altfel. Invățătorul propune elevului să-și aducă aminte de un obiect pe care l-a văzut mai înainte în clasă și să-l deseneze.

In aceste două cazuri, calitatea reproducerii va fi, fără îndoială, diferită. Desenul va semăna foarte mult cu modelul, dacă elevul nu l-a uitat. Trebue să subliniem, însă, că un rol important în memoria vizuală — şi deci în reprezentarea corectă a modelului — îl are spiritul de observaţie când este aplicat la un scop precis.

Prin exerciţii, memoria vizuală poate fi desvoltată în aşa măsură, încât elevii ajung să deseneze destul de exact din memorie.

Desenul din memorie trebue să aibă scopuri concrete, de pildă redarea formei unui obiect, a unei flori, ţinând seamă de luminozitate etc.

Plecând dela însemnătatea desenului din memorie, trebue ca după o serie de lecţii de desen după natură să facem din când în când o lecţie din memorie. Aceste teme pot fi date ca lucrări suplimentare la lecţiile de desen după natură făcute în clasă. Învăţătorul propune copiilor să deseneze acasă obiecte pe cari el le arată în clasă. Pentru aceste teme vor fi propuse obiecte asemănătoare cu cele desenate mai înainte după natură.

De o mare importanţă este compararea desenelor executate din memorie cu obiectele cari servesc ca modele. După ce desenul din memorie a fost terminat, învăţătorul pune din nou obiectul în faţa elevilor şi le propune să compare desenul cu modelul, să vadă dacă desenul se aseamănă cu modelul, ce a fost omis şi ce a fost desenat greşit. Este clar că primele desene vor avea lipsuri esenţiale, dar treptat şi pe măsură ce se îmbunătăţeşte calitatea observării şi a reţinerii, elevii vor desena mult mai bine.

Desenul din memorie se practică pe o scară întinsă la lecţiile de desen cu subiecte date. O serie de subiecte — şi anume: desenarea fenomenelor naturii, a anotimpurilor, a unor jocuri— la cari a participat copilul, se execută numai din memorie, pe baza observărilor.

CAPITOLUL VII

DESCRIEREA LECŢIILOR MODEL DE DESEN DUPĂ NATURĂ CLASA I-a

1. Frunzele diferiţilor copaci

După cum am subliniat mai înainte, obiectele mici pentru desenul după natură vor fi aşezate pe bancă în faţa elevilor.

In acest scop, trebue să pregătim dinainte numărul de

frunze necesar fiecărui elev. Este bine să lipim câte 4—5 frunze pe câte o foaie de hârtie, ţinând seamă de faptul că executarea temei se va face într'o singură lecţie. Frunzele lipite prezintă următoarele foloase faţă de cele separate: în primul rând pot fi distribuite copiilor repede şi organizat; în al doilea rând copiii vor desena după natură, adică vor privi frunzele şi vor reprezenta pe caietele lor forma văzută, fără să încerce să copieze forma frunzei aplicând frunza pe coala lor de hârtie; apoi, având în faţa lor exemplul aşezării frunzelor lipite, copiii vor înţelege uşor cum trebue să repartizeze desenul, pentru a completa foaia de hârtie.

Alegerea frunzelor depinde de felurile de arbori din localitate. La început este foarte important ca frunzele să aibă forme simple şi margini întregi; aceasta uşurează lucrul copiilor. Mai târziu se poate trece la frunze cu forme mai complicate.

Dacă în şcoală nu există colecţii de frunze, colectarea trebue făcută cu ajutorul elevilor, bineînţeles explicându-le ce fel de frunze să adune şi să aducă la şcoală.

Culesul frunzelor de către elevi este de o mare însemnătate pentru desvoltarea percepţiei lor. Culegând frunzele, copiii fac cunoştinţă cu toate felurile de arbori, cu particularităţile formei frunzelor şi cu aşezarea lor pe ramuri. Este bine să se organizeze din vreme culesul frunzelor, indicându-se elevilor ce frunze să culeagă şi câte exemplare din fiecare fel; apoi este bine să li se propună să le lipească singuri pe hârtie, îngrijindu-se de o cât mai frumoasă aranjare a lor.

După ce a fost pregătit modelul pentru desen, începe lecţia.

Învăţătorul propune elevilor să privească frunzele distribuite şi să observe deosebirea de formă a unora de altele. Ei vor vedea că o frunză are o formă mai lunguiaţă decât alta, iar a treia poate fi rotundă. Continuând să privească fiecare frunză în parte, elevii stabilesc particularităţile formei fiecărei frunze. Atenţia lor este îndreptată spre a vedea care parte a frunzei este mai lată — mijlocul sau partea mai apropiată de bază. Apoi sunt analizate şi codiţele frunzelor, cari pot fi şi ele groase sau subţiri, lungi sau scurte. Terminând cu analiza formei, învăţătorul începe să explice cum trebue desenate frunzele. In primul rând el atrage atenţia copiilor asupra aşezării frunzelor în desen, ca ele să nu fie nici prea îngrămădite într'o parte a colii de hârtie şi nici prea împrăştiate.

Trebue să ţinem seama de faptul că în mod mecanic copiii încep să deseneze pe jumătatea din stânga a colii de hârtie.

Ei nu-şi pot închipui ce va fi mai departe, sau cum va arăta tot desenul când va fi gata. In timpul explicaţiilor trebue arătată repartizarea justă a desenului, pentru a-i obişnui pe copii să planifice şi să folosească întreaga foaie de hârtie.

Apoi, învăţătorul va arăta pe tablă modul de executare a desenului (desenul 30) :

a) el desenează un dreptunghiu şi explică elevilor că acesta reprezintă foaia de hârtie pe care vor fi desenate frunzele;

b) fixează în dreptunghiu, locul frunzelor de desenat şi explică dece trebue să începem desenul cu repartizarea frunzelor (desenul 30 — a);

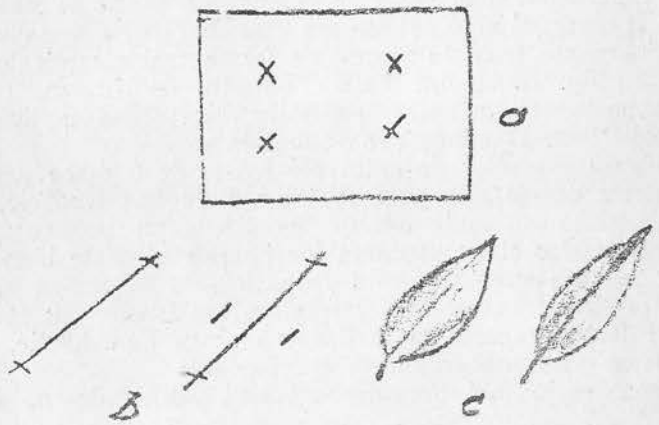

Fig. 39

c) trece la reprezentarea unei frunze : desenează linia dela mijloc (nervura), precizează pe aceasta lungimea frunzei, apoi de o parte şi de alta a nervurii principale fixează prin liniuţe lăţimea frunzei (partea cea mai lată) (desenul 30 — b). Desenează, apoi printr'o linie continuă, forma frunzei (desenul 30 — c).

Primele linii cu cari desenează învăţătorul trebue să fie subţiri. Intenţionat el nu desenează frunza dintr'odată, ci trage câteva linii reprezentând marginea frunzei şi spune copiilor că şi ei trebue să facă la fel dacă vor să deseneze bine, adică să deseneze marginea frunzei cu linii foarte subţiri, să privească atent modelul, să compare mereu desenul cu modelul, pe urmă să corecteze, adică să tragă o linie mai precisă, şi numai când

vor fi găsite liniile juste să şteargă cu guma pe cele trase greşit.

Invăţătorul aminteşte copiilor legile folosirii gumei : să şteargă liniile greşite numai după ce le-au desenat pe cele bune ; să deseneze cu linii subţiri, pentruca pe desen să nu rămână urmele liniilor greşite, trase apăsat.

Continuându-şi explicaţiile, învăţătorul va înştiinţa pe elevi că urmează să termine desenul cu creioane colorate, aşa fel încât să nu se vadă creionul negru cu care au început lucrarea. Deaceea, elevii vor desena cu linii subţiri, fără să apese creionul pe hârtie.

După ce a arătat modul de reprezentare a unei frunze, învăţătorul va trece la reprezentarea celei de a doua, apoi la a treia şi aşa mai departe.

Este foarte important să se arate copiilor cum trebue să se prezinte un desen bun ce reprezintă câteva frunze.

Arătând un astfel de desen, învăţătorul va releva forma corectă şi executarea precisă ; desenul a fost început cu creionul negru, dar n'a rămas nicio urmă de creion. Frunzele sunt colorate cu grije şi fără grabă. In niciun loc culoarea nu trece peste marginea frunzelor. Din desen reiese clar ce frunze au fost desenate, ce forme şi ce culoare au.

După ce şi-a terminat explicaţiile, învăţătorul propune copiilor să înceapă desenul ; vor desena la început numai cu creionul, iar după ce învăţătorul a văzut desenul şi l-a găsit bun, vor desena cu creioanele colorate. Acum elevii îşi vor aminti explicaţia referitoare la modul de retuşare uniformă cu creioane colorate.

In vederea executării juste a desenului este potrivit ca pentru elevii de clasa I-a caietele de desen să fie mici (jumătate din mărimea obişnuită a caietelor de desen). La început se vor face desene mici. Treptat însă, proporţiile hârtiei (ale caietului) vor creşte.

Dacă ne servim de caiete mari, vom împărţi foaia de hârtie în două şi vom desena doar pe jumătate de pagină.

La sfârşitul lecţiei, cu 2-3 minute înainte de pauză, învăţătorul totalizează rezultatul lucrărilor. El reţine dinainte câteva lucrări din cele bune, din cele mai puţin reuşite şi din cele proaste, pentru a evidenţia elevilor însuşirile plastice sau greşelile desenelor.

In convorbirea cu elevii, învăţătorul subliniază în primul rând calitatea lucrărilor întregii clase. Apoi arată desenele bune şi le relevă laturile pozitive. La lucrările mai puţin reu-

şite şi la cele proaste, învăţătorul arată cauzele nereuşitei : lipsa de atenţie, graba, neglijenţa, etc. Terminând lecţia, învăţătorul anunţă conţinutul lecţiei următoare. Dacă este nevoe, va aminti despre rechizitele de desen necesare acestei lecţii.

2. Unele obiecte luate în parte (ghiozdan, mapă, caiet)

Copiii îşi însuşesc mai bine particularităţile formei când au posibilitatea să compare între ele obiecte cu forme asemănătoare.

Această alegere a obiectelor — ca : ghiozdanul, mapa, caietul — trebue considerată ca făcând parte din sarcinile predării desenului în clasa I-a.

Obiectele de desenat vor fi aşezate într'un loc vizibil pentru a fi văzute de toţi elevii.

Lecţia va începe cu analiza formei şi a particularităţilor obiectelor, privite şi în raport cu întrebuinţarea ce li se dă. Este bine ca elevii să ia parte la această analiză : să gândească şi să spună prin ce se deosebeşte un obiect de altul, care este lăţimea şi lungimea obiectului, ce părţi distingem la caiet, la ghiozdan, la mapa pentru hârtii şi cum sunt dispuse aceste părţi. In timpul unei astfel de analize elevii vor privi atent obiectele, şi vor observa particularităţile lor, putând astfel, în desenul pe care îl vor face, să reprezinte mai bine modelul pus în faţa lor.

Intrucât, în lecţia precedentă a fost arătat cel mai bun mod de folosire a hârtiei, acum nu mai este necesar să se repete explicaţia. Aşezarea desenului pe foaia de hârtie nu poate fi bine făcută dacă soluţia este mai dinainte dată de-a-gata. Aşezarea depinde de felul, de mărimea şi ordinea în care vor fi desenate obiectele, adică de ceeace va fi desenat mai întâi sau mai pe urmă. Este folositor ca elevul să se gândească singur la aceste chestiuni şi numai el să hotărască cum trebue să aşeze desenul pe hârtie. Independenţa elevului este tot atât de importantă în aşezarea desenului cât este şi în determinarea particularităţilor formei, structurii şi celorlalte elemente cari alcătuesc obiectul.

Pentru aceasta, învăţătorul va arăta pe tablă modurile de aşezare, cam în felul în care s'a arătat în desenul 30, şi va cere copiilor să spună dacă desenele sunt bine făcute, ce greşeli au şi cum ar putea fi mai bine aşezate pe foaia de hârtie reprezentările celor trei obiecte.

Indicaţia directă lipseşte în predarea desenului. Copiii vor răspunde oral la întrebările puse şi vor ţine seamă în desenele lor de concluzia la care au ajuns singuri privind ceeace le-a arătat învăţătorul pe tablă. In acest fel trebue înţeleasă independenţa elevilor. Prin această metodă, spiritul copiilor va manifesta o activitate mai vie decât în cazul când învăţătorul dă soluţia problemei. Terminându-şi explicaţiile, învăţătorul va aduce aminte elevilor cum trebue să deseneze pentru a le fi uşor şi comod să corecteze greşelile : să ţină creionul departe de capătul ascuţit, să stabilească dela început aşezarea celor trei obiecte, apoi să deseneze cu linii subţiri, iar dacă au de făcut corecturi, să nu şteargă cu guma înainte de terminarea şi verificarea desenului.

In cursul lucrării, învăţătorul priveşte desenele copiilor şi le dă sfaturile necesare : să compare desenul cu modelul şi să corecteze greşelile observate. După cum am spus mai înainte, copiii desenează repede. Cea mai bună metodă de a deprinde pe elevi să deseneze fără grabă, constă în a-i obişnui să analizeze singuri modelele şi desenele lor, să-şi dea seama dacă desenele sunt expresia modelelor sau dacă se deosebesc de ele, şi să facă corecturile necesare.

Când lucrările vor fi terminate, învăţătorul va arăta clasei câteva desene tipice şi va propune copiilor să privească aceste desene şi să spună ce trebue corectat în ele. Se ştie că în desenele făcute de alţii, găseşti mai uşor greşelile. O astfel de analiză este folositoare atât întregii clase, cât şi celor ale căror desene sunt analizate. Trebue să fixăm atenţia copiilor asupra particularităţilor principale ale modelelor şi să nu admitem o critică a detaliilor. Critica nu trebue să atingă amorul propriu al autorilor. Deaceea nu trebue permisă decât critica referitoare strict la execuţie. Invăţătorul aminteşte că asemenea greşeli există şi la alţii, poate chiar la mulţi, şi deaceea propune ca după analiza celor câteva desene, fiecare să-şi verifice propria-i lucrare, să o compare cu modelul şi să-şi corecteze greşelile.

Când elevii fac analiza greşelilor, învăţătorul va urmări ca atenţia lor să fie concentrată către ceeace este mai principal şi deosebit de bătător la ochi.

3. Mere de diferite mărimi, forme şi colori

Sarcinile didactice ale acestei lecţii le determină tema însăşi. Copiii trebue să reliefeze în desenele lor deosebirile unui măr de altul, în privinţa mărimii, formei şi a colorii. Pentru

aceasta este necesar ca modelul să înfăţişeze copiilor cum trebue să arate merele în desen. Este, deci, utilă o alegere corespunzătoare a modelului. Deosebirea dintre merele cari alcătuesc modelul trebue să fie evidentă. Numai în acest mod elevii vor putea rezolva problema în mod satisfăcător.

Să presupunem că merele au fost bine alese. Invăţătorul le pune în faţa copiilor şi discută, atent, cu ei, caracteristicele merelor. Un măr este rotund, altul turtit, al treilea lungueţ. Pe lângă aceste elemente se mai stabileşte şi coloarea ; un măr este roşu şi galben, altul numai galben şi al treilea galben-verde.

Sfârşind această analiză, copiii încep să deseneze după natură. Trebue să amintim elevilor că în primul rând vor avea de repartizat desenul pe foaia de hârtie, că vor începe lucrul desenând unul din mere, şi că, dacă se poate, vor reprezenta modelul în mărimea lui naturală. In procesul muncii, învăţătorul dă indicaţiile necesare, cerând din când în când elevilor, să observe atent modelul, astfel precizându-se mai bine în spiritul lor particularităţile lui.

Trebue să relevăm încă odată că la această vârstă copiii nu pot reda poziţia în spaţiu, ci numai forma caracteristică. Dacă este nevoe, învăţătorul va lua în mână modelul, se va apropia de elev şi-i va cere să privească atent şi să-şi dea silinţa să-i vadă particularităţile.

In clasele I-a şi a II-a, natura încă nu este considerată ca imobilă, ca ceva care trebue văzut şi desenat dintr'un anumit loc. Deaceea, metoda aceasta de explicare este pe deplin admisibilă în caz de nevoe.

La început copiii desenează merele cu creionul obişnuit şi cu linii subţiri. Invăţătorul priveşte desenele în timp ce copiii le execută şi îi ajută dându-le indicaţii. Dacă forma merelor este bine redată cu creionul negru, atunci învăţătorul le îngăduie să treacă la desenul cu creioanele colorate şi să deseneze merele în culori.

Această ordine obişnueşte, treptat, pe copii să deseneze atent şi fără grabă.

Lecţia se termină cu totalizarea rezultatelor muncii ; învăţătorul, arătând câteva desene reuşite, câteva slabe şi câteva proaste, analizează calitatea lor. Vorbind despre desenele slabe, învăţătorul trebue să arate copiilor cauzele lipsurilor şi greşelilor din aceste desene : observarea neatentă a naturii, graba în lucru, neglijenţa, etc.

4.Legume (morcovul, napul, castravetele)

Această lecţie se ţine la fel ca şi cea trecută. La început se vorbeşte despre forma şi culoarea legumelor.

In analiza ce se face vor fi antrenaţi înşişi elevii. In acest fel ei învaţă să observe şi să perceapă cele văzute. După analiză, învăţătorul va arăta succesiunea executării desenului (desenul 31).

Dacă învăţătorul vede că elevii desenează conştient în sensul că întâi repartizează desenele pe toată coala de hârtie şi continuă apoi să deseneze în mod chibzuit, atunci nu este necesară demonstrarea pe tablă. In acest caz învăţătorul se

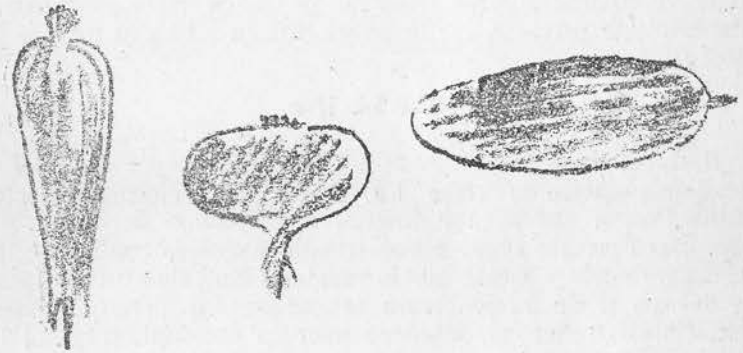

Fig. 31

poate mărgini la explicaţii verbale cu privire la mersul mai departe al lucrării. Pe baza explicaţiei verbale a învăţătorului, elevii singuri fixează succesiunea lucrării şi desenează. Aşa dar, treptat îi putem învăţa pe copii să-şi dea seama de cele ce văd şi să reflecteze asupra întregului mers al lucrării. Cum am mai arătat, în aceasta constă independenţa elevilor la desen.

In comparaţie cu lecţiile trecute, copiii pot întâmpina o oarecare dificultate în redarea colorii legumelor. Ei încă nu pot să-şi alcătuiască prea bine culoarea acestora. Căutând în cutia de colori, elevii găsesc acolo coloarea cea mai apropiată, de pildă portocaliu pentru morcov, galben pentru nap, verde pentru castravete.

Coloarea aleasă este, bineînţeles, foarte aproximativă. De fapt coloarea napilor poate să nu fie chiar galbenă, ci cenuşiu-galbenă iar coloarea morcovului nu portocalie, ci roşiatic por-

tocalie. Sarcina este să-i învețiți treptat pe copii să vadă diferitele nuanțe ale colorilor. Dacă pentru întreaga clasă acest lucru este prea timpuriu, totuși unii elevi pot vedea deosebirea dintre coloarea creioanelor lor și coloarea modelelor și au posibilitatea de a reda cu mai multă exactitate coloarea naturală. In aceste cazuri trebue să explicăm deosebirea de coloare și metoda de a reda coloarea morcovului și a napului (pentru morcov colorând mai întâi cu portocaliu, și peste primul strat trăgând cu creionul roșu, iar pentru nap trăgând cu creionul negru peste coloarea galbenă).

Desigur, coloarea neagră a creionului nu trebue să acopere coloarea galbenă a napului. Deaceea, umbra trebue făcută ușor și precaut. Este foarte important ca la redarea colorii să se lucreze cu multă grije și să nu se treacă peste contururi. In toate celelalte privințe, lecția se va ține la fel ca și lecțiile precedente.

CLASA II-a

Sarcina clasei a II-a constă în a întări deprinderile și cunoștințele căpătate în clasa I-a. Afară de desenarea obiectelor rotunde, copiii vor învăța desenarea obiectelor de formă cilindrică. Dacă aceste obiecte vor fi bine așezate, copiii vor înțelege schimbările vizibile ale formei cercului alcătuit de marginile de sus și de bază. Acum exigențele cu privire la desen cresc. Copiii trebue să deseneze ușor cu creionul, trăgând linii subțiri iar desenând cu acuarele vor mânui îndemânatec pensula, desenând cu toată pensula, sau numai cu vârful ei, cum cere desenul. Trebue să acordăm atenție și calității liniilor drepte, orizontale și verticale.

1. Două cești (de forme diferite) și o cană

Modelul este așezat pe suporturi speciale. Invățătorul propune copiilor să privească atent modelul și prin comparație să observe și să înțeleagă deosebirile de formă și mărime.

Apoi învățătorul cheamă pe rând pe elevi și discută cu ei particularitățile formelor cestilor și deosebirea dintre formele lor și forma cănii. Toți ceilalți copii ascultă și observă modelul. Dacă elevul chemat în fața modelului nu va putea să dea răspunsuri juste, va fi chemat altul.

Aplicând o astfel de metodă, putem învăța pe copii să știe să observe singuri obiectele de desenat și să înțeleagă particularitățile formei, structura și colorile obiectelor.

Spre deosebire de temele din clasa I-a, copiii vor avea de rezolvat o nouă problemă, anume redarea formelor mai complicate, pe cari cestile și cana le au la partea de sus și de jos.

Invățătorul dă explicații asupra modelului. El desenează pe tablă un dreptunghiu (desenul 32), care prin forma sa amintește coala de hârtie. Apoi precizează cum vor fi situate cestile și cana. Trecând la reprezentare, învățătorul arată că trebue stabilită lățimea și înălțimea celor trei obiecte. După aceea desenează o ceașcă, apoi pe a doua, iar la sfârșit desenează cana.

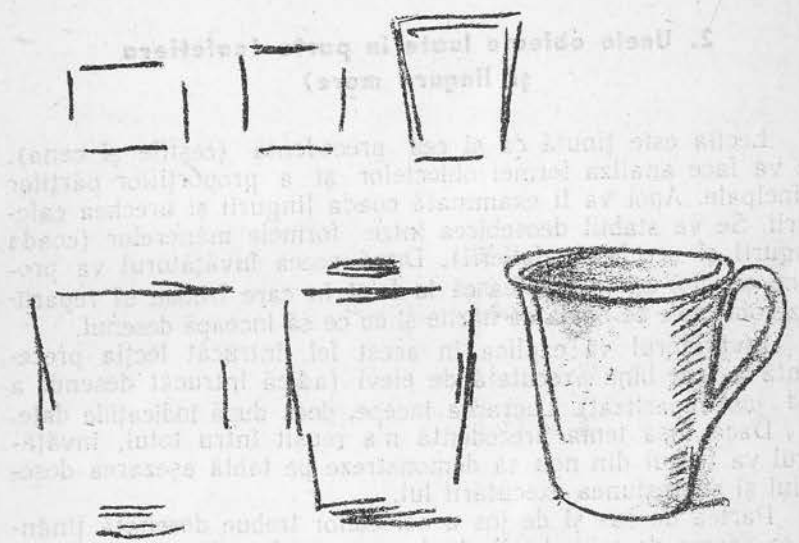

Fig. 32

Invățătorul atrage atenția elevilor asupra formei modelului ; partea de sus și baza obiectelor nu se văd ca linii drepte (el arată aceasta în desen și propune copiilor să privească modelul). La aceasta se mărginește explicarea modificărilor datorite legilor perspectivei la obiectele de formă cilindrică.

Mai târziu (în clasa a III-a) când copiii desenează obiecte văzute dintr'un anumit punct, adică modele fixe, ne vom întoarce din nou la forma aparentă a cercului și, prin observarea modelului și demonstrarea pe tablă, le vom mai explica odată schimbările de formă, datorite perspectivei, la obiectele de formă cilindrică.

In clasa a II-a, după ce copiii vor termina desenul cu creionul, vor reda şi coloarea obiectelor. Trebue să precizăm că elevii vor reda coloarea fără a ţine seama de lumină şi de umbră. Dacă totuşi, unii elevi vor reda lumina şi umbra, firește nu le vom interzice acest lucru.

Coloarea obiectelor albe este foarte greu de redat. Deaceea în toate cazurile când elevii vor desena obiecte albe se vor mărgini numai la creionul negru. Obiectele colorate le vor desena întâi cu creionul, apoi le vor termina în colori.

In rest, această lecţie se va ţine ca şi cele precedente.

2. Unele obiecte luate în parte (cafetiera şi lingura mare)

Lecţia este ţinută ca şi cea precedentă (ceştile şi cana). Se va face analiza formei obiectelor şi a proporţiilor părţilor principale. Apoi va fi examinată coada lingurii şi urechea cafetierii. Se va stabili deosebirea între formele mânerelor (coada lingurii şi urechea cafetierii). După aceea învăţătorul va propune elevilor să se gândească la felul în care trebue să repartizeze obiectele pe coala de hârtie şi cu ce să înceapă desenul.

Invăţătorul va explica în acest fel, întrucât lecţia precedentă a fost bine executată de elevi (adică întrucât desenul a fost just repartizat). Lucrarea începe, deci, după indicaţiile date.

Dacă însă tema precedentă n'a reuşit întru totul, învăţătorul va trebui din nou să demonstreze pe tablă aşezarea desenului şi succesiunea executării lui.

Partea de sus şi de jos a obiectelor trebue desenată ţinându-se seama de schimbările în forma cercului. Ele nu vor fi reprezentate prin linii drepte dacă în natură nu sunt văzute ca linii drepte.

Desenul se face cu un creion negru obişnuit. După terminarea acestui desen se va da posibilitate copiilor să deseneze şi suprafaţa obiectelor cu creionul, pentru a trece, treptat, cu ajutorul umbrelor, la redarea formei în spaţiu. Trebue să amintim că la început va plăcea foarte mult copiilor să umple suprafaţa, şi o vor face fără să ţină seama de umbră şi lumină. Dar, pe măsură ce se desvoltă spiritul de observaţie, se va schimba şi calitatea desenelor lor; ei vor căuta să redea fenomenele de lumină şi de umbră. In clasa a III-a vom putea pune şi problema redării formei în spaţiu cu ajutorul umbrelor.

CLASA III-a

1. Oala de lut.

Spre deosebire de desenele după natură din clasele I-a şi a II-a, în clasa a III-a modelul este imobil.

Desenând obiecte de formă rotundă şi cilindrică, elevii trebue să înveţe să redea modificările de perspectivă ale formei. Afară de aceasta, forma obiectelor va fi reprezentată nu numai prin linii, ci şi prin umbre.

In clasa a III-a trebue să organizăm lecţiile de desen după natură ţinând seama de necesitatea de a face pe elevi să-şi însuşească aceste deprinderi şi cunoştinţe.

Invăţătorul aşează modelul (oala) în câteva puncte ale clasei şi face apel la spiritul de observaţie al elevilor.

— Cum vedeţi oala de lut dela locurile voastre?

Elevii trebue să răspundă la această întrebare, la început oral, apoi şi prin desenele lor. In vederea executării cu succes a desenului, învăţătorul va da lămuriri elevilor asupra formei vizibile a părţii de sus şi a bazei oalei de lut şi va demonstra pe tablă cum trebue plasat desenul. El trebue făcut mare, pe toată coala de hârtie. Invăţătorul va întreba pe copii cum le vine mai bine să ţină caietul; în poziţie orizontală sau verticală? Se stabileşte că poziţia verticală a coalei de hârtie este mai convenabilă pentru a desena oala de lut în mărime cât mai naturală.

Vorbind despre aşezarea cât mai bună a desenului, e util să arătăm că desenul trebue să ocupe mijlocul coalei de hârtie şi să fie destul de mare, pentru a nu rămâne spaţii goale. Totodată se va preciza că partea de sus şi de jos a desenului nu trebue să se sprijine pe marginea coalei de hârtie.

Mărimea coalei de hârtie trebue să crească treptat odată cu mărimea desenului. Pentru desenarea unui singur obiect, foaia dintr'un caiet de desen obişnuit, va fi împărţită în două, printr'o linie verticală. Desenul va fi aşezat doar pe o jumătate a foaiei (desenul 33).

Explicând tema, învăţătorul va desena un dreptunghiu (foaia de hârtie) şi va arăta succesiunea momentelor în desenarea oalei; va fixa locul modelului, va însemna la început, prin linii subţiri, înălţimea şi lăţimea şi va sublinia că această aşezare va fi cea mai potrivită, rămânând destul spaţiu liber care să încadreze modelul. Invăţătorul va stabili apoi raportul dintre dimensiunile oalei — lăţimea ei faţă de înălţime. Dacă

acest raport este luat just, se poate continua desenarea oalei, și anume partea ei cea mai lată, forma vizibilă a gâtului și a fundului. Vorbind despre aceasta, învățătorul va lămuri pe elevi că nici fundul oalei și nici gâtul ei nu sunt văzute ca linii drepte, ci asemeni unor cercuri turtite (elipse). Dacă privim oala de sus, gâtul ne va apărea ca un cerc, iar din laturi și din depărtare cercul va fi văzut altfel, sub formă de elipsă. In timp ce explică, profesorul desenează două cercuri: un cerc perfect, pe care-l vom vedea privind de sus și unul turtit, așa cum ne apare gâtul oalei când îl privim dintr'o parte și puțin de sus. Același lucru se petrece cu fundul oalei, din care însă nu vedem decât jumătatea dinspre noi, fiindcă oala nu este transparentă, ci de lut.

Invățătorul va desena fundul oalei în întregime, apoi va șterge jumătatea din spate (desenul 33 — c și 33 — b), expli-

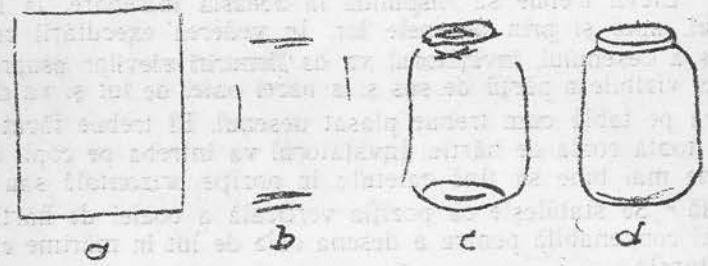

Fig. 33

când dece a desenat fundul în întregime și dece a șters jumătatea invizibilă.

Elevii trebue să înțeleagă că este foarte greu să desenezi bine jumătatea unei circomferințe turtite. Pentru a nu greși, circomferința va fi desenată în întregime, și pe urmă se va șterge jumătatea invizibilă.

Pe tablă va fi făcut apoi desenul conturului oalei, complectat prin umbre ca să ne producă aceeași impresie ca și modelul.

In lămuririle ulterioare, se va insista asupra umbrelor de pe model și se va arăta elevilor un desen liniar al oalei și un alt desen lucrat cu umbre (desenul 34). Din compararea lor, copiii vor înțelege în mod limpede ce trebue să mai adauge la desenul oalei. Cu aceasta se termină explicația lecției. Invățătorul șterge desenul pe care l-a făcut pe tablă și strânge desenele expuse pentru demonstrare.

Elevii încep să deseneze oala, după natură. Invățătorul urmărește dacă toți au început să deseneze, trece dela o bancă la alta și privind desenele, dă explicațiile necesare.

Dificultatea principală în reprezentarea oalei o vor întâmpina în redarea formei turtită în care apare cercul datorită perspectivei. Greșelile din desenele elevilor vor consta în reprezentarea nejustă a cercului; unii îl vor desena mai turtit decât în natură, iar alții mai umflat. Este posibil ca unii elevi să deseneze fundul modelului ca o linie dreaptă. Invățătorul trebue să prevadă aceste greșeli, deoarece elevii fac pentru prima dată desenul privind modelul dintr'un anumit punct.

Fig. 34

Invățătorul se va gândi cu multă atenție la metodele de explicare a greșelilor. Calea principală a corectării greșelilor constă în observarea atentă și repetată a modelului și în compararea modelului cu desenul. Dacă acest mijloc nu ajută, învățătorul aplică alte metode de explicare. Admitem că elevul a desenat cercul mai umflat decât trebue. Aceasta însemnează, că punctul din care privește elevul a fost deplasat și că desenul este făcut dintr'un punct mai înalt decât în realitate. In acest caz, învățătorul propune elevului să se scoale și să privească, urcându-se pe bancă, apoi să se așeze și să privească încă odată modelul. După o astfel de observare elevul va înțelege că forma aparentă a modelului depinde de locul de unde privește.

Dacă fundul vasului va fi desenat ca o linie dreaptă, va explica greșala cu ajutorul creionului sau a riglei. El va apropia creionul sau rigla de fundul modelului. Se va vedea că fundul va

sului nu coincide cu creionul sau rigla, în timp ce în desen, creionul sau rigla se aştern perfect pe fundul vasului. Aşa dar, greşala va fi evidentă (desenul 35).

Pe lângă această greşală se mai pot face şi altele. Desenând pentru prima dată cu ajutorul umbrelor forma în spaţiu, unii elevi nu vor vedea nici locurile luminate şi nici pe cele din umbră ale obiectului. Ei îşi vor da silinţa să retuşeze supra-

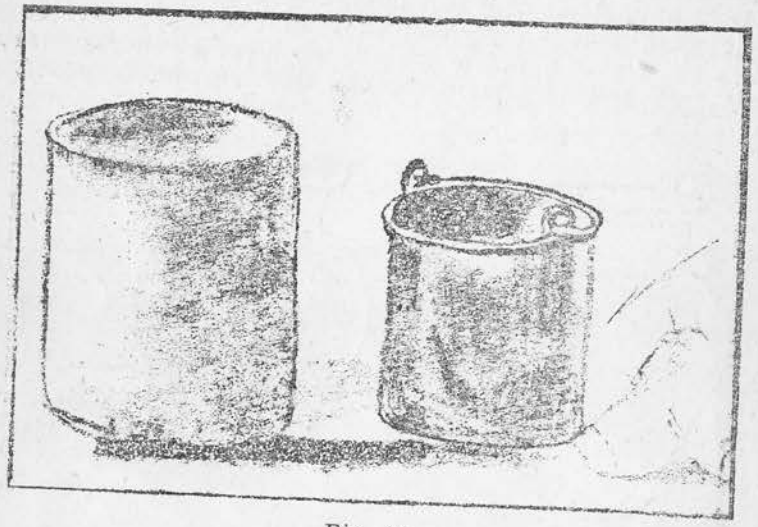

Fig. 35

faţa în mod uniform, fiindcă ştiu că vasul are o coloare uniformă. Prin observarea repetată şi compararea modelului cu desenul, se lămureşte că lumina care cade pe obiect luminează o parte, iar cealaltă parte rămâne în umbră.

Intrucât în faţa elevilor se pune pentru prima dată sarcina redării formei în spaţiu cu ajutorul umbrelor, este foarte important ca la sfârşitul lecţiei să se totalizeze rezultatele muncii şi să se arate desenele cele mai reuşite.

2. Ulciorul

Lecţia dată se desfăşoară, în general, ca şi cea precedentă (oala de lut). Forma ulcioarelor este ceva mai complicată decât forma oalei de lut.

Modelul va fi pus pe suporturi speciale în câteva puncte

ale clasei, pentruca elevii să vadă bine forma în spaţiu. Dacă vom avea ulcioare de forme diferite, la începutul explicaţiei trebue să atragem atenţia elevilor asupra particularităţilor fiecărui ulcior. Gâtul aproape drept (cilindric) se îngroaşe în partea de jos, care de obicei capătă formă sferică. Apoi această parte se îngustează pe măsură ce se apropie de fund. Deaceea trebue să atragem atenţia elevilor asupra proporţiilor. Le vom explica raportul dintre înălţime şi partea cea mai lată a ulciorului. Apoi, vom stabili prin comparaţie raportul dintre fundul şi gâtul ulciorului — să vedem ce este mai lat, gâtul sau fundul, şi în ce măsură o parte este mai lată decât cealaltă.

Invăţătorul va cere elevilor să privească atent cum se văd marginile de sus ale ulciorului (perspectiva cercului) şi baza (fundul). Amintind de lămuririle date în lecţia trecută (când au desenat oala) învăţătorul va sublinia că marginile de sus şi fundul ulciorului trebue să fie desenate cu o singură linie continuă şi fără colţuri. Fundul va fi desenat ca şi cum l-am vedea în întregime, iar după verificarea desenului, jumătatea invizibilă a fundului trebue ştearsă.

Explicaţia greşelilor se face după metodele indicate în descrierea trecută.

Sunt posibile şi alte greşeli. Ulcioarele au o formă simetrică. Desenând pentru prima dată un obiect cu o astfel de formă, copiii nu respectă simetria. Trebue să le explicăm felul în care vedem forma simetrică şi cum să-şi verifice desenele în timpul lucrării, pentruca în desenul terminat cele două jumătăţi ale ulciorului să aibă aceiaşi formă.

Metoda de verificare este simplă: se trage o linie verticală, subţire, care împărţind desenul în două părţi egale, va ajuta la găsirea greşelilor. Constatând nerespectarea simetriei, trebue să lămurim, prin compararea desenului cu modelul, care parte se apropie prin forma ei mai mult de model. Apoi corectăm desenul.

Tragerea axei poate fi înlocuită prin aplicarea creionului pe desen. La mijlocul ulciorului se aplică creionul în poziţie verticală; orice călcare a simetriei, oricât de neînsemnată, devine evidentă. In acelaş fel se verifică dacă fundul şi gâtul au fost bine desenate (desenul 36). Treptat, perceperea simetriei se desvoltă atât de mult încât nu mai este necesară tragerea axei şi aplicarea creionului. Greşelile se corectează din ochi.

După ce desenul va fi executat cu creionul negru şi verificat de învăţător, copiii vor trece la redarea formei în spaţiu cu ajutorul umbrelor. Invăţătorul le va propune să privească

atent modelul şi să observe pe suprafaţa ulciorului şi înăuntrul gâtului părţile cele mai întunecate şi trecerea dela părţile întunecate la cele luminate. Deasemeni trebue să atragem atenţia copiilor şi asupra celei mai luminate părţi de pe model. Trebue să arătăm copiilor că prin reprezentarea luminii şi a umbrei obţinem în desen redarea formei rotunde a ulciorului.

In cursul lucrărilor, învăţătorul va da elevilor prin sfaturi şi indicaţii ajutorul necesar. In caz de nevoe va arăta clasei întregi două desene, unul reuşit şi altul nereuşit, şi-i va lămuri pe elevi asupra greşelilor pe cari le are desenul slab.

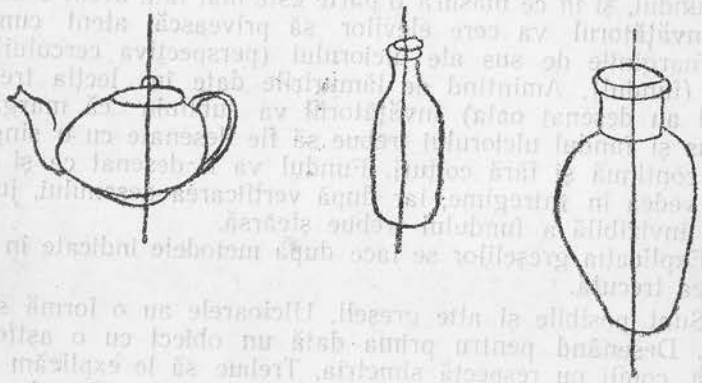

Fig. 36

Lumina şi umbra vor fi redate cu creionul. Metodele mecanice şi pasive de retuşare — frecarea cu degetele, retuşarea cu alte obiecte — vor fi interzise, ca fiind inutile.

Pentru a face ca desenul să se apropie cât mai mult de realitate prin formă şi situare în spaţiu, trebue să propunem copilor să redea şi umbra pe care ulciorul o aruncă pe suprafaţa suportului. Reprezentarea umbrei pe suprafaţa orizontală a suportului este necesară pentru a accentua forma în spaţiu a ulciorului şi a reda în desen adâncimea.

Lecţia se termină, ca în lecţia precedentă, cu totalizarea rezultatelor muncii.

3. Desenul după natură, cu acuarele (Cafetiera)

La începutul lecţiei se analizează forma şi coloarea cafetierei. Se stabileşte că fundul cafetierei este mai lat decât gâtul, ciocul este ascuţit, iar mânerul aduce aminte de forma

unui semn de întrebare. Se stabileşte, deasemeni, proporţia dintre părţi; de câte ori ciocul este mai mic decât înălţimea cafetierei, sau decât mânerul, şi de câte ori fundul este mai lat decât gâtul. Cafetiera va fi aşezată pe un suport. In timpul explicaţiei elevii privesc modelul şi participă activ la analizarea formei şi colorii modelului.

După aceea, învăţătorul va arăta pe tablă succesiunea executării desenului (desenul 37); desenează o coală de hârtie în poziţie verticală, apoi înseamnă înălţimea şi lăţimea aproximativă a fundului şi a gâtului, desenează ciocul, fixează dinainte mărimea lui, şi, în cele din urmă şi mânerul cafetierei. învăţătorul va desena pe tablă cu linii foarte subţiri şi va ex-

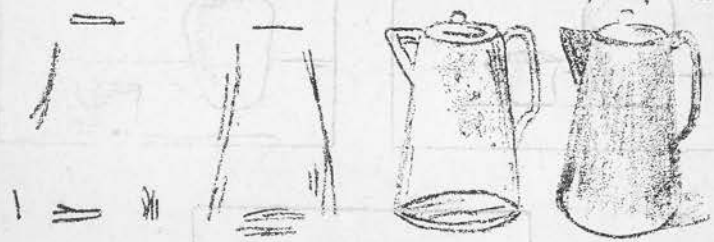

Fig. 37

plica dece la desenarea cu acuarele desenul cu creionul trebue făcut uşor dela început până la sfârşit. Terminând demonstrarea, învăţătorul va propune elevilor să înceapă să deseneze, după ce le va aminti regula principală a desenului după natură, adică să compare desenul cu modelul şi să deseneze cât mai exact, ca desenul să semene cu modelul.

Desenele liniare vor fi verificate de învăţător şi numai după ce vor fi găsite bune elevii vor desena cu acuarele. Ei vor alcătui nuanţa necesară pentru coloarea cafetierei. Apoi vor desena forma în spaţiu prin accentuarea şi atenuarea colorii, vor desena fondul pe care se vede cafetiera, coloarea suportului şi umbra aruncată de cafetieră.

CLASA a IV-a

1. Desenarea după natură a unui grup de obiecte (oala şi cana)

Obiectele pot fi aşezate mai aproape sau mai departe de cei cari le privesc. Desenarea unui grup de obiecte desvoltă la copii reprezentările în spaţiu adică îi obişnueşte să vadă şi să înţeleagă spaţiul în natura reală şi în desen.

Una din sarcinile desenării după natură a unui grup de obiecte constă în a învăța pe copii să vadă și să reprezinte just obiectele mai apropiate sau mai depărtate, situate pe un plan orizontal. Reprezentarea a două sau mai multe obiecte este mai grea decât reprezentarea unui singur obiect, fiindcă desenând mai multe obiecte trebue să fixăm și poziția lor unul față de celălalt; unul mai aproape, altul mai departe etc.

Există o regulă a reprezentării obiectelor ce se găsesc la

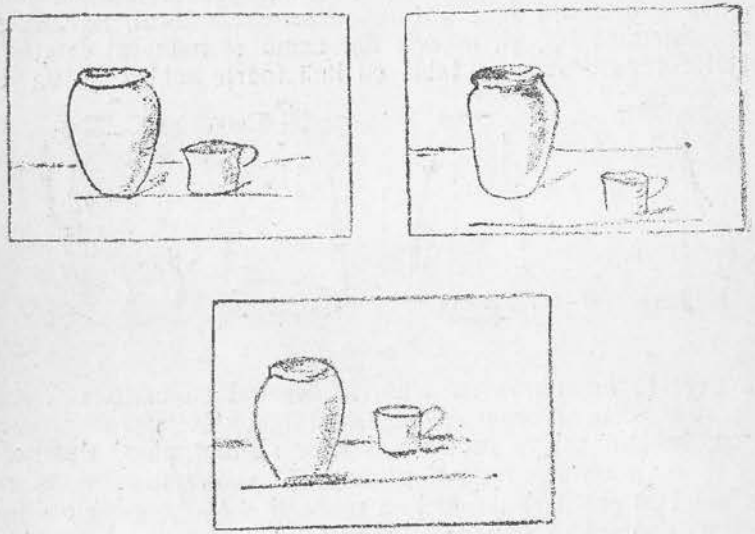

Fig. 38

distanțe diferite. Această regulă trebue demonstrată copiilor, cari, înțelegând-o, vor desena corect.

Inainte de a ține lecția în care copiii vor desena obiecte așezate la distanțe diferite unul de altul, trebue să-i învățăm să observe modelul. Demonstrăm apoi pe tablă modul de redare în desen a obiectelor cari alcătuesc modelul. Aceasta se face în modul următor: Invățătorul va așeza, unul lângă altul, două obiecte — oala și cana — și apoi va explica elevilor că la desenarea acestor obiecte e nevoe să observe că bazele lor se află la aceeași distanță de cel ce privește și că deci, urmează să fie desenate așa cum se văd. Arătând aceasta, învățătorul mișcă linia pe suprafața suportului și o apropie de baza obiectelor (desenul 38).

Invățătorul va cere elevilor să facă același lucru; să ia creionul, ținându-l de amândouă capetele în poziție orizontală și, în această poziție, să-l ridice, treptat, de jos până la bazele celor două obiecte.

Invățătorul urmărește ca elevii să facă acest lucru după cum li s'a spus și trece la reprezentarea obiectelor pe tablă, explicând că desenează bazele obiectelor la distanță egală de marginea de jos a hârtiei.

După aceea, învățătorul mută cana, o pune mai aproape de elevi și ridică din nou linia până la obiecte. Linia ajunge la baza cănii, iar baza oalei se dovedește a fi mai departe de linie.

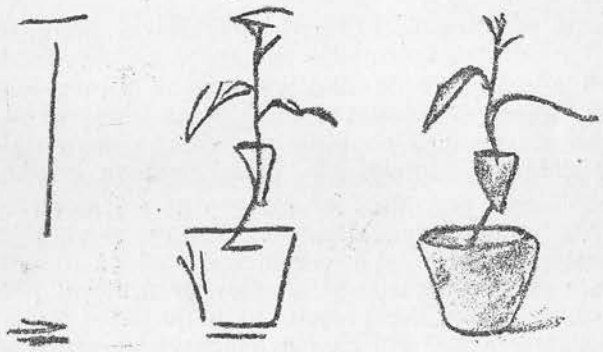

Fig. 39

Elevii ridică iar creioanele în poziție orizontală, până la bazele acestor obiecte. Invățătorul le spune să se oprească îndată ce ajung la baza cănii (obiectul mai apropiat). Iar acum — spune învățătorul — pentru ca să ajungem la baza oalei va trebui să mai ridicăm puțin creioanele. Aceasta înseamnează că vedem baza cănii parcă mai jos decât baza oalei, cana fiind mai aproape de noi.

La desenarea unor obiecte astfel așezate, baza obiectului mai apropiat trebue desenată mai jos decât baza obiectului mai depărtat.

Invățătorul va arăta pe tablă regula reprezentării obiectelor mai apropiate și a obiectelor mai depărtate (desenul 38).

Explicarea acestei reguli se termină cu o nouă deplasare a obiectelor, astfel încât cana să fie mai departe decât oala. Se reia observarea obiectelor, iar învățătorul le reprezintă pe tablă. După aceea elevii încep să deseneze.

Desenul se execută într'o anumită succesiune:

1. Se va lămuri cea mai potrivită situare a obiectelor pe hârtie.

2. Se va fixa locul fiecărui obiect.

3. Vor fi precizate bazele şi dimensiunile obiectelor.

4. Va fi schiţată forma obiectelor.

5. Va fi redată forma în spaţiu, cu ajutorul umbrelor.

Trebue să atragem atenţia elevilor cari nu stau chiar în faţa modelului, ci pe locurile laterale, că din aceste locuri un obiect va acoperi în parte pe celălalt, şi anume obiectul mai apropiat va acoperi pe cel mai depărtat. Regula reprezentării obiectelor la distanţe diferite rămâne în vigoare şi în cazul acesta.

Pentru a economisi timpul, învăţătorul poate să-şi facă dinainte, în format mare, desenele necesare explicării metodei de redare a obiectelor la distanţe diferite. El va folosi aceste desene în timpul explicaţiei. Este bine ca planşele să cuprindă chiar obiectele pe cari copiii le vor desena după natură.

Este dela sine înţeles că învăţătorul va arăta desenele pentru explicarea regulilor, iar nu pentru a fi copiate. Deaceea după ce va termina explicaţia le va strânge şi va şterge şi desenul făcut pe tablă. Elevii vor începe apoi să deseneze. Învăţătorul urmăreşte lucrările şi dă elevilor ajutorul necesar.

De obicei elevii fac greşeli. In majoritatea cazurilor, greşelile se datoresc faptului că elevii consideră aşezarea obiectelor în raport cu suportul. Chiar dacă obiectele sunt aşezate la distanţe egale de marginea suportului, cei mai mulţi elevi le vor vedea la distanţe diferite — unele obiecte mai aproape, altele mai departe — fiindcă mulţi elevi nu vor sta direct în faţa modelului, ci într'o parte a lui.

In timpul desenării ei văd că obiectele se află alături şi la distanţă egală de marginea din faţa suportului. Vor desena această margine a suportului printr'o linie orizontală. Apoi, la distanţă egală de margine vor aşeza obiectele. De fapt, marginea nu trebue desenată ca o linie orizontală.

In astfel de cazuri se va arăta elevilor că trebue să deseneze obiectele fără să dea atenţie marginii suportului, determinând din ochi care dintre obiecte este mai aproape şi care mai departe.

Dacă elevilor le vine greu să facă acest lucru din ochi, le putem propune să determine distanţa până la obiecte cu ajutorul creionului, după cum am arătat mai sus.

Ca elevii să-şi întipărească bine această lecţie de desen

după natură, se va desena pe tablă din memorie un grup de obiecte. Pentru aceasta învăţătorul cheamă la tablă doi-trei elevi. Prin linii verticale împarte tabla în câteva părţi şi propune elevilor să deseneze două obiecte alăturate, de exemplu o cană şi un măr, sau o ceaşcă şi o cană. Ceilalţi elevi urmăresc lucrările cari se fac pe tablă. Dacă desenele terminate (schiţate numai) vor avea greşeli, învăţătorul va propune să fie corectate verbal de cei din clasă.

Apoi învăţătorul va întreba pe unii din elevi unde ar desena fundul căniі dacă ar trebui s'o apropie mai mult de sine. Unui al doilea elev îi va propune să deseneze ceaşca mai departe decât cana. Un al treilea elev mută şi el în gând unul din obiecte şi îl desenează într'o altă poziţie.

După aceea, învăţătorul va scoate pe alţi elevi, cărora le va propune să verifice desenele şi să arate greşelile observate. Dacă elevii nu găsesc greşeli, învăţătorul le va propune să determine care dintre obiecte este desenat mai aproape şi care mai departe.

Învăţătorul scoate un alt grup de elevi, cărora le propune să deseneze obiectele astfel încât unul din ele să fie acoperit în parte de celălalt.

Pe lângă faptul că animează munca întregii clase, desenul pe tablă contribue la relevarea şi întipărirea regulelor de reprezentare a unui grup de obiecte.

2. O plantă într'un ghiveci

Pentru a uşura lucrul elevilor, trebue să alegem pentru desen o plantă simplă, cu puţine frunze, de exemplu un ficus.

Lecţia se va ţine după acelaşi plan ca şi celelalte lecţii de desen după natură.

Explicarea temei începe cu analiza structurii plantei. Apoi învăţătorul atrage atenţia elevilor asupra înălţimii totale a modelului (a plantei şi a ghiveciului luate împreună) şi asupra lăţimii lui. După aceea se lămureşte înălţimea ghiveciului şi lăţimea lui în raport cu înălţimea şi lăţimea plantei. Învăţătorul trece apoi la explicarea proporţiilor frunzelor. Se stabileşte că frunzele ficusului au mărimi diferite; frunzele de jos sunt mai mari decât frunzele mai tinere, de sus. Afară de aceasta se va sublinia aşezarea frunzelor. Învăţătorul va lămuri că unele frunze, se aşează în jurul tulpinii plantei, încât par întoarse spre noi, altele puţin într'o parte, ceea ce le face să ne

apară mai înguste, iar unele din ele sunt astfel așezate, încât le vedem ca fâșii cu totul înguste.

Învățătorul va arăta trăsăturile caracteristice ale frunzelor de ficus și așezarea lor pe tulpină. Frunzele de ficus cresc în formă de scară. Cele de jos atârnă, și cele ce se apropie de vârf tind în sus, iar cele din vârf (frunzele tinere) cresc aproape vertical. După analizarea structurii, proporțiilor și formei văzute, învățătorul va arăta pe tablă succesiunea executării desenului (desenul 39). Copiii vor începe apoi să deseneze singuri după natură.

In timpul desenului, învățătorul va da elevilor ajutorul necesar, prin sfaturi, prin arătarea greșelilor și analizarea din nou a observării modelului.

Desenând plante după natură, copiii pot face greșeli în redarea proporțiilor, a structurii plantei și a diferitelor poziții ale frunzelor.

Fig. 40

Să examinăm greșelile principale.

De cele mai multe ori copiii nu țin seama de proporțiile ghiveciului și ale plantei, fiindcă le desenează separat; întâi ghiveciul, apoi planta. De obicei ghiveciul e reprezentat proporțional mai mare decât este el în realitate. In astfel de cazuri trebue să propunem elevilor să privească modelul și să compare între ele înălțimea ghiveciului și a plantei. După ce proporțiile principale vor fi verificate, înălțimea întregii plante va fi comparată cu dimensiunile frunzelor, apoi cu distanța dintre cele mai depărtate puncte ale plantei, din dreapta și din stânga.

Când desenează neatent după natură și nu știu să analizeze caracteristicele plantei date, elevii vor desena schematic, fără să țină seamă de particularitățile modelului. In consecință se produc următoarele greșeli: frunzele sunt așezate altfel decât în natură, opuse și deseori toate sunt îndreptate spre spectator (desenul 40). Elevii nu țin seama nici de proporțiile frunzelor, aproape pe toate desenându-le la fel de mari.

O nouă analiză a modelului și compararea lui cu desenul va contribui la înțelegerea și corectarea greșelilor. In caz de nevoe, învățătorul va arăta pe tablă, așezarea posibilă a frunzelor pe tulpina plantei — atât opuse cât și în formă de scară — și va propune elevilor să determine așezarea naturală a frunzelor.

In ceeace privește reprezentarea greșită a poziției frunzelor față de spectator, învățătorul va arăta că frunzele sunt așezate în jurul tulpinii, adică în toate părțile și nu numai în dreapta și în stânga. De aceea le vedem în mod atât de diferit. Dacă frunza este îndreptată direct spre noi o vedem așa cum este, fără modificări, iar dacă este așezată în laturi o vedem altfel.

Invățătorul va arăta în desen o frunză întoarsă spre elev și-i va propune să găsească pe model o astfel de frunză. Se vede că modelul nu are o astfel de frunză. Mai departe, învățătorul va propune elevului să arate pe model o frunză, care văzută dintr'o parte pare mai îngustă decât toate celelalte, apoi să arate o astfel de frunză pe desenul său. Se dovedește, astfel, că în desen nu există nicio asemenea frunză. Invățătorul va atrage atenția elevilor asupra faptului că au desenat toate frunzele vertical și spune: „Oare toate frunzele sunt așezate așa?"... (Spunând aceasta, învățătorul își întoarce palma și o ține în poziție verticală). Invățătorul va arăta apoi în natură câteva frunze având poziții diferite față de spectator și va spune: „Iată, această frunză care își îndreaptă foaia direct spre tine pare mai lată decât celelalte, și iată o altă frunză, care are o margine mai aproape de tine. Cum îți pare această frunză? De aceeași lățime ca și prima, sau mai îngustă?"

Toate aceste greșeli trebue să fie prevăzute. In timpul explicației învățătorul va atrage atenția elevilor asupra pozițiilor frunzelor, asupra așezării lor etc.

Lecția se termină cu arătarea celor mai reușite lucrări și cu explicarea calităților lor.

3. Un obiect de formă dreptunghiulară

Cea mai grea în desenul după natură este redarea în spațiu a obiectelor de formă dreptunghiulară (paralelipipedică). De aceea, temele despre obiecte dreptunghiulare pentru desenul după natură nu pot fi efectuate cu succes decât în cazul când elevii și-au însușit bine desenarea obiectelor de formă cilindrică luate izolat unul de altul și a unor grupe simple de obiecte.

Pentru a obține rezultate pozitive în desenarea obiectelor de formă paralelipipedică, trebue ca elevii să înțeleagă că forma văzută a obiectului depinde de poziția lui față de cel care desenează.

In acest scop, obiectul paralelipipedic trebue observat şi desenat în diferite poziţii.

Pe bancă va fi pusă ca model o cutie mică, dreptunghiulară. O asemenea cutie va fi aşezată în faţa fiecărui elev. Învăţătorul va cere tuturor elevilor să pună cutia drept în faţa lor, după cum se vede în desenul 41 (b). Apoi va controla dacă toţi au aşezat cutia cum li s'a cerut şi va întreba pe copii câte feţe ale cutiei văd. După ce va primi un răspuns corect învăţătorul va întreba din nou: „Cum trebue să stea cutia în faţa noastră, ca să vedem numai o singură faţă? „Dacă primeşte un răspuns just va propune elevilor să ridice cutia până la nivelul ochilor, fără să-i schimbe poziţia. In această poziţie nu vedem decât o singură faţă a cutiei. Mai departe se va stabili că putem vedea şi trei feţe ale cutiei; când una din muchii

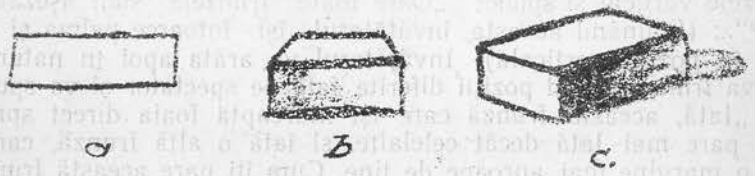

Fig. 41

este mai aproape de noi decât celelalte (cum s'ar spune, cu colţul spre noi). Învăţătorul va arăta pe tablă cele trei poziţii ale cutiei, în cari putem vedea una, două, sau trei feţe ale ei (desenul 41 a, b, c).

Învăţătorul va şterge apoi de pe tablă desenele reprezentând cutia şi va propune elevilor să deseneze aşa fel încât să nu se vadă decât o faţă a cutiei. După ce elevii vor desena cutia în această poziţie, învăţătorul le va cere să o deseneze în a doua poziţie. Apoi, aşezând în faţa lor cutia cu o muchie mai aproape de ei, le va cere să o deseneze şi în această poziţie. In această poziţie se vede o singură faţă orizontală (faţa de sus) şi două feţe verticale. Pe lângă acestea se văd patru muchii orizontale şi trei verticale.

Desenul trebue să înceapă cu muchia cea mai apropiată (verticală).

Muchia trebue desenată perfect vertical. După aceea vor fi desenate muchiile cari pornesc din muchia desenată, apoi cele două muchii verticale depărtate, din al căror capăt de sus vom duce celelalte două muchii, terminând în felul acesta şi faţa de

sus a cutiei (desenul 42). Trebue să relevăm că mulţi elevi vor desena una din feţele verticale fără să o depărteze de spec-

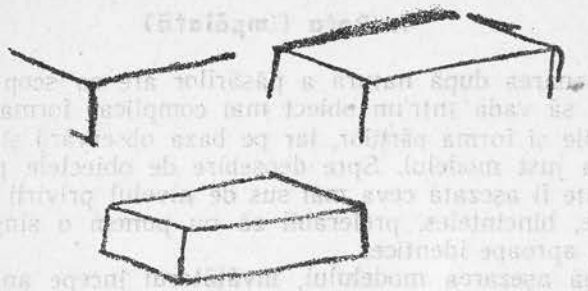

Fig. 42

tator (desenul 43 a). Învăţătorul va propune elevilor să compare desenul cu modelul şi să corecteze greşala. Dacă elevul nu înţelege în ce constă greşala, învăţătorul va aşeza creionul în poziţie orizontală (ambele capete ale creionului se găsesc la aceeaşi depărtare de elev) pe muchia verticală cea mai apropiată atât pe model cât şi pe desen. Greşala din desen devine astfel evidentă; a doua muchie a modelului este mai departe (desenul 43 b).

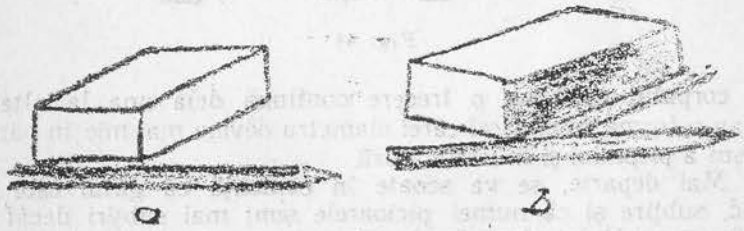

Fig. 43

Unii elevi vor face greşeli în desenarea muchiilor verticale. Dacă le desenează înclinate, în locul unei cutii dreptunghiulare iese un trunchiu de piramidă.

După ce elevii vor executa bine desenul cutiei în aceste trei poziţii, le putem propune să aşeze cutia după placul lor şi să o deseneze şi în alte poziţii. In acelaşi fel vom desena după natură un geamantan sau o ladă. Obiectele mari vor fi

așezate, ca de obicei pe suporturi, în trei puncte ale clasei. Elevii trebue să privească modelul puțin de sus, ca să vadă trăsăturile lui caracteristice.

4. Rața (împăiată)

Desenarea după natură a păsărilor are ca scop să învețe pe copii să vadă într'un obiect mai complicat forma generală, proporțiile și forma părților, iar pe baza observării și a analizei să redea just modelul. Spre deosebire de obiectele precedente, rața poate fi așezată ceva mai sus de nivelul privirii elevilor.

Este, bineînțeles, preferabil să nu punem o singură rață, ci două, aproape identice.

După așezarea modelului, învățătorul începe analiza: va atrage atenția elevilor asupra formei generale, a coșului pieptului, a trupului și a cozii. Se va constata că aceste trei părți

Fig. 44

ale corpului raței au o trecere continuă dela una la alta și că au o formă rotundă al cărei diametru devine mai mic în partea de sus a pieptului și în vârful cozii.

Mai departe, se va scoate în evidență că gâtul este rotund, subțire și că numai picioarele sunt mai subțiri decât el. Inclinarea gâtului depinde de mișcarea raței, când stă dreaptă și privește înainte, când a întors capul, când ciugulește, etc. In poziția dată, gâtul raței are direcția verticală — rața privește drept înainte. Învățătorul va atrage atenția elevilor că picioarele raței sunt inclinate într'o direcție contrară direcției trupului. Dacă direcția văzută a trupului va fi stânga spre dreapta, atunci direcția picioarelor va fi dreapta spre stânga (desenul 44).

Continuând explicația, învățătorul va arăta forma capului raței, care în profil este rotund, iar de o parte și de alta este

turtit. Ciocul, care are baza dreptunghiulară, este legat de cap. Dintr'o latură nu se vede decât puțin din partea inferioară a ciocului.

Pentru a da o analiză complectă a particularităților de formă și de structură ale raței, nu este suficient să privim modelul numai dintr'o parte (din profil). Trebue să-l privim din toate părțile. Forma rotundă a trupului se vede bine din față, iar forma caracteristică a ciocului se vede bine numai dacă o privim atât din față cât și din profil. Același lucru trebue spus și despre picioarele raței; din față vedem bine că picioarele sunt fixate de o parte și de alta a trupului și că între ele este o distanță relativ mare.

O astfel de analiză a formei și a structurii va ajuta foarte mult pe elevi să deseneze corect.

După terminarea analizei și a explicației, învățătorul va așeza rața pe suport, în profil, și va propune copiilor să se gândească la felul în care ar fi mai bine să așeze hârtia, să situeze desenul etc. Desenul trebue făcut pe toată coala de hârtie.

In continuare lecția se va desfășura în felul descris mai înainte.

In cursul lecției, învățătorul va atrage fiecărui elev atenția asupra greșelilor. De exemplu, denaturând în desen forma caracteristică și proporțiile, nu mai putem recunoaște ce pasăre a fost desenată. Când înclinarea trupului, a gâtului și a picioarelor nu e justă, rața cade etc.

După același plan se va face desenul după natură al altor păsări — cioara, găina — și al unor animale mici — veverițe, epurași etc.

CAPITOLUL VIII

PREDAREA DESENULUI CU CREIOANE COLORATE ȘI CU ACUARELE

Desenul în colori are scopul de a deprinde pe copii să reprezinte obiectele din jurul lor în așa fel încât să le redea toate particularitățile: proporțiile, structura, forma, coloarea și — începând din clasa a III-a — volumul. Pe lângă sarcinile didactice, desenul în colori are și o mare însemnătate educativă. El necesită atenție, exactitate și mai multă gândire decât desenul cu creionul. Orice neglijență în lucru, orice lipsă de atenție și orice grabă în efectuarea temei, sunt dăunătoare desenului.

Dela primele lecții de desen în colori, copiii se vor convinge

de necesitatea de a lucra atent şi chibzuit, fiindcă a trece peste marginea desenului şi a colora fără băgare de seamă suprafaţa desenată însemnează a strica desenul. Elevii nu cunosc încă metodele de corectare a greşelilor la desenele cu acuarele. Guma, de care ei se folosesc de obicei în asemenea cazuri, nu ajută la nimic. De aici necesitatea de a lucra exact şi atent.

Desenul în colori trebue făcut într'o anumită succesiune. E util să arătăm copiilor orice procedeu nou.

Desenul cu creioane colorate nu prezintă mari dificultăţi, nici din punctul de vedere al organizării şedinţelor şi nici în ce priveşte metoda de predare. Metodele de folosire a creioanelor colorate sunt aceleaşi ca şi la creionul obişnuit.

Copiii trebue să cunoască dinainte conţinutul lecţiei şi în caz de nevoe să aibă la ei creioane colorate, bine ascuţite. Dacă creioanele se împart în clasă, învăţătorul va controla înaintea lecţiei starea lor şi le va pune la punct.

Este bine ca fiecare elev să aibă o colecţie complectă de creioane colorate (12 bucăţi).

La desenul cu creioane colorate lucrul esenţial este alegerea din colecţie a colorii corespunzătoare. Desenele se fac la început cu creionul negru. Apoi sunt controlate de învăţător. După ce acesta le-a găsit bune, elevii le termină cu creioane colorate.

Când începem să predăm copiilor desenul cu creioane colorate, trebue să verificăm în primul rând dacă ei cunosc numirea colorilor pe cari le au în colecţie.

Dacă vedem că nu toţi copiii cunosc denumirile colorilor, trebue să-i învăţăm să le cunoască. Aceasta o putem face arătând creionul colorat şi explicând numirea colorii. Acelaş rezultat îl obţinem prin căutarea colorii corespunzătoare într'o mică planşe cu cercuri sau dreptunghiuri colorate în diferite colori. Această planşe trebue pregătită dinainte şi adusă la lectie.

Învăţând pe copii să cunoască numirea colorilor, învăţătorul poate fi sigur că numindu-le o coloare sau alta va trezi la copii o reprezentare justă o colorii numite. După ce elevii vor cunoaşte numirea colorilor, putem trece la desenul cu creioane colorate.

Capacitatea şi deprinderile în lucrările cu creioane colorate şi cu acuarele vor fi date în şcoala primară în următoarea ordine:

1. In primul rând copilul trebue să înveţe să ţină bine creionul şi pensula. Creionul colorat va fi ţinut ca şi creionul obişnuit, iar pensula va fi ţinută în aşa fel încât degetele să

nu atingă garnitura metalică. In timpul desenului cu pensula mâna desenatorului nu trebue să stea sprijinită pe bancă sau pe masă, ci va rămâne cât mai liberă în mişcări.

2. Copiii trebue să înveţe să coloreze o suprafaţă mică, în aşa fel încât să nu treacă peste marginile figurii de colorat.

3. Desenând cu creioane colorate, elevii vor învăţa să coloreze o suprafaţă mică în mod uniform, cu o coloare unică, sau conform cu problema pusă, să facă nuanţe mai deschise sau mai închise.

4. Să ştie să aleagă just coloarea de bază.

La lucrările cu acuarele trebue să-i învăţăm pe copii să moaie uşor coloarea cu apă curată, să o amestece, să ia coloarea cu pensula şi să coloreze o suprafaţă mică, fără să treacă peste marginile însemnate.

Aceste însuşiri şi deprinderi, copiii le vor căpăta în clasa I-a, folosindu-se în timpul desenării de colorile obişnuite.

Pentru clasa II-a, aceste deprinderi sunt insuficiente. Trebue să-i facem pe copii să cunoască metodele de amestecare a colorilor şi de formare a acestora prin derivarea din colorile de bază — roşu, galben şi albastru. Copiii vor afla că putem obţine coloarea verde amestecând albastru cu galben, violetul din roşu şi albastru, iar portocaliul din roşu şi galben (desenul 45). In clasa a II-a copiii vor mai învăţa să reprezinte nuanţele deschise şi închise ale colorii, punând mai multă apă sau mai multă coloare.

In clasele a III-a şi a IV-a vom învăţa pe elevi să determine just coloarea obiectelor, să compună diferitele nuanţe ale aceleiaşi colori (galben-verzui, albastru-verzui, gri-verzui) şi să redea volumul obiectelor prin accentuarea sau atenuarea colorilor.

Foarte importantă este demonstrarea metodelor tehnice de lucru. Deaceea, începând cu prima lecţie, e util să explicăm şi să arătăm copiilor cum trebue să deseneze cu creioanele şi vopselele. Dăm mai jos exerciţiile necesare însuşirii metodelor de lucru cu creioane colorate şi cu vopsele.

1. O fâşie îngustă şi orizontală va fi împărţită prin linii verticale în dreptunghiuri. Acestea vor fi colorate în diferite colori, cu creioanele pe cari le au copiii.

2. O suprafaţă mică (dreptunghiu sau cerc) va fi colorată uniform.

Învăţătorul va fixa de tablă o foaie de hârtie şi va desena pe ea un dreptunghiu. Pe urmă va arăta cum trebue colorată

uniform întreaga figură (pentru a obține o suprafață uniform colorată trebue să apăsăm creionul cu aceeași putere).

In timpul demonstrării învățătorul va arăta că marginile figurii vor fi colorate cu deosebită grijă, pentru a nu trece peste conturul ei.

Făcând al treilea exercițiu, elevii trebue să-și însușească metoda de colorare uniformă cu o singură coloare a câtorva figuri, subțiind treptat coloarea dela o figură la alta.

Lucrările cu acuarele necesită:

1. O cutie cu acuarele.
2. Două pensule pentru acuarele (nr. 7 și 8).
3. Un vas mic pentru amestecarea colorilor.
4. O cârpă curată.
5. Un pahar pentru apă.

Inainte de a începe lucrarea, trebue să muiem coloarea cu apă curată, pentru a o putea lua ușor cu pensula.

Copiii trebue să-și însușească următoarele reguli ale desenului cu acuarele:

1. Să-și prepare coloarea în ceșcuța albă și să nu o treacă pe desen direct din cutie.

2. Pentru a nu murdări acuarelele, să nu ia coloarea din cutie decât cu o pensulă curată, sau cu o pensulă cu care au mai luat aceeași coloare.

3. Să-și prepare numai cantitatea de coloare necesară colorării suprafeței însemnate.

4. La colorarea unei suprafețe mai mari trebue să-și prepare mai multă coloare, ca să lucreze liber cu pensula și să nu fie nevoiți s'o prepare în timpul lucrării.

5. Surplusul de coloare, care curge, să-l scoată de pe desen cu o pensulă, uscată prin ștergerea ei în prealabil cu o cârpă curată.

Primul exercițiu: a) să coloreze într'o singură coloare trei cercuri desenate cu creionul, întărind treptat coloarea prin adăugarea de vopsea; b) să coloreze într'o singură coloare trei cercuri desenate cu creionul, atenuând coloarea treptat prin adăugarea de apă din ceșcuță.

Al doilea exercițiu: colorarea uniformă a câtorva cercuri mai mari decât cele precedente. Cercurile pentru acest exercițiu pot fi făcute cu ajutorul unui cerc de carton aplicat pe hârtie. Invățătorul va da câte un cerc la patru elevi.

In clasa a II-a elevii vor învăța să prepare o nouă coloare prin amestecarea a două colori. Trebue să urmărim ca elevii să amestece colorile în ceșcuțe sau în farfurioare albe. Nu trebue

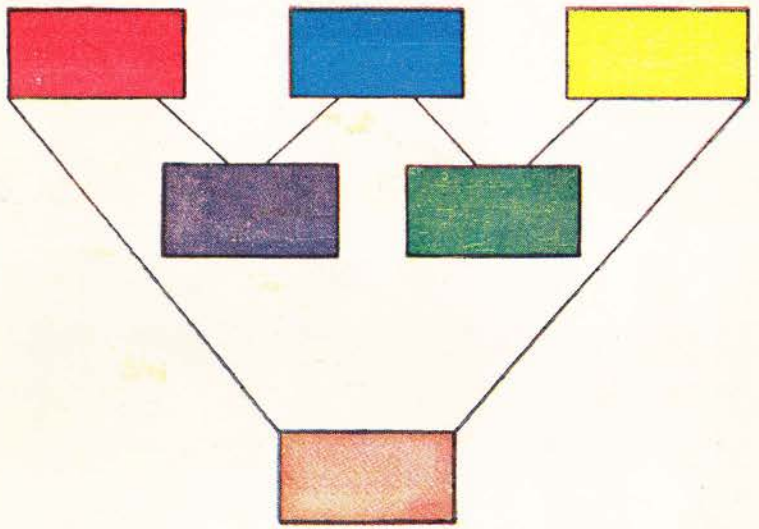

Fig. 45

Fig. 46

să admitem amestecarea colorilor direct în cutie. Ca exerciţiu, elevii vor amesteca colorile de bază spre a obţine colori derivate.

In clasa a III-a, vor face exerciţii în vederea preparării diferitelor nuanţe ale aceleiaşi colori, — de exemplu, coloarea galben-verde a lămâii, coloarea cenuşiu-galbenă a napului, portocaliu-roz a morcovului sau coloarea merelor, a roşiilor şi a sfeclei roşii.

Invăţătorul va propune copiilor să deseneze din memorie, cu creionul, o lămâie, un nap, un morcov, apoi prin combinarea colorilor, să prepare coloarea acestor obiecte şi să coloreze desenul.

In clasa a IV-a nu se fac exerciţii speciale. In toate clasele trebue să urmărim ca elevii să respecte regulile principale în lucrările cu acuarele şi să-şi întipărească în minte aceste reguli la lecţiile de desen decorativ, după natură şi după teme.

La alegerea obiectelor pentru desenul după natură, vom avea grijă, ca obiectele să aibă o coloare bine definită, iar nu pestriţă. Elevii de clasa I-a şi a II-a vor alege coloarea cât mai aproape de cea a obiectelor pe cari le desenează. Elevii de clasele a III-a şi a IV-a, vor prepara exact coloarea obiectelor ce desenează.

Suprafaţa şi coloarea precisă o obiectelor uşurează redarea formei în spaţiu. Pe când la desenele cu creionul coloarea fondului (ceeace se vede în spatele modelului) nu are nicio importanţă, la desenele în colori trebue să alegem bine fondul, pentru a uşura lucrul copiilor. De regulă trebue să aşezăm obiectele pe un fond de coloare deschisă, de exemplu gri-galben, gri-roz, etc.

Ca fond se va lua o foaie de placaj sau de carton, o hârtie, sau o bucată de ştofă de coloare deschisă.

La lucrările cu acuarele este foarte important să arătăm elevilor succesiunea executării desenului după natură.

Invăţătorul va explica elevilor că la începutul lucrării trebue să acopere o suprafaţă mare — fondul, suprafaţa obiectului însuşi şi a planului pe care vor aşeza obiectul. La început, coloarea generală a obiectului şi a fondului va fi făcută ceva mai deschis decât în natură şi va fi aşezată în mod uniform. Apoi coloarea va fi întărită, treptat, pentru a reda forma în spaţiu. Astfel se obţin locurile deschise şi semi-umbra — apoi se accentuiază tot mai mult partea din umbră. Este clar că, odată cu redarea locurilor deschise şi întunecate de pe suprafaţa obiectului, se reprezintă, deasemeni, şi schimbarea colorii ; de pildă,

o parte a suprafeţei mărului va fi colorată roşiatic. In desenul 46 avem un exemplu de succesiunea operaţiunilor în lucrările cu acuarele.

CAPITOLUL IX

DESENUL DECORATIV

Sarcinile desenului decorativ constau în desvoltarea însuşirilor creatoare ale elevilor, în desvoltarea simţului colorilor şi al ritmului şi în perfecţionarea deprinderilor tehnice în lucrările cu creionul şi cu acuarelele.

Conţinutul desenului decorativ îl constituie desenarea de motive pentru decorarea diferitelor obiecte.

Desenarea de motive cere repetarea aceloraşi elemente din cari este format motivul. De aici necesitatea de a lucra pe cât posibil mai precis. Repetarea aceloraşi elemente nu este posibilă decât lucrând atent şi chibzuit. Treptat, copiii se obişnuiesc cu acest fel de a lucra, care cere să compare mereu şi să constate asemănarea şi deosebirea dintre elementele motivului ce se repetă, să determine dacă forma elementelor este justă, de exemplu cercul, triunghiul, liniuţa, etc.

Aşa dar, desenul decorativ este un mijloc minunat pentru antrenarea mâinii şi a ochilor şi pentru desvoltarea capacităţii de a coordona experienţa mâinilor cu a ochilor.

Afară de aceasta, desenarea motivelor mai cere o mare concentrare de atenţie şi multă exactitate în redarea modelului.

Primele teme de desen decorativ au un caracter imitativ, învăţătorul va arăta motivul şi succesiunea executării, iar copiii îl vor repeta. Această metodă de predare este necesară pentru a demonstra elevilor metodele de lucru; cum să tragă liniile, cum să repete elementele, cum să le coloreze, etc.

Mai târziu, pe măsură ce îşi însuşesc deprinderile iniţiale în lucru, independenţa elevilor creşte; vor desena motivul pe baza explicaţiei verbale şi a unei demonstrări incomplete, — apoi elevii vor desena singuri motivul, cunoscând destinaţia lui. Treptat, independenţa elevilor se măreşte, iar activitatea lor creşte. Desenarea motivului se transformă într'un proces de creaţie. Elevii născocesc singuri un motiv, îl colorează cu creionul, aleg o anumită combinaţie de colori şi termină singuri desenul.

Primele teme trebue să fie motive în fâşii — semn de carte, motive pentru rame etc. Demonstrând executarea unui astfel de motiv dela început până la sfârşit, învăţătorul va explica elevilor de ce se face desenarea motivului în această succesiune.

Este necesar acest lucru, deoarece, astfel pregătiţi, copii vor desena în lecţia viitoare un motiv analog, gândindu-se întâi la succesiunea în lucru. Pe când prima lecţie de desen decorativ constă în imitarea lucrului învăţătorului, a doua temă se va efectua pe baza indicaţiilor învăţătorului cu privire la destinaţia motivului şi elementele din care trebue să fie alcătuit. Pentru desenarea unui al treilea motiv — dacă lucrările precedente au fost bine făcute — este suficient ca învăţătorul să indice destinaţia motivului.

Copiii sunt foarte ingenioşi în îmbinarea motivelor; ei născocesc singuri motive şi desene foarte interesante. Este foarte important ca ei să cunoască destinaţia motivului. Vor înţelege astfel, necesitatea repetării elementelor acestuia şi vor lucra corect. Este foarte util ca la începutul predării desenului decorativ să arătăm copiilor diferite modele de motive, având destinaţii diferite: bordure, tapete, motive pentru imprimarea ţesăturilor, motive pentru vase etc. Trebue să începem lucrările de desen decorativ cu creionul negru obişnuit şi să le terminăm cu creioane colorate.

După ce copiii vor lucra câtva timp cu creioane colorate, putem trece la lucrările cu acuarele. Pentru aceasta e necesar să-i facem să cunoască metodele de folosire a pensulei, deprinderile elementare în lucrările cu acuarele [1]).

Temele de desen decorativ devin din ce în ce mai complicate în ceeace priveşte forma motivului, proporţiile şi elementele din cari se compun. După desenarea de motive pe fâşii, elevii vor desena motive într'un dreptunghiu şi apoi într'un cerc.

In ceeace priveşte forma elementelor, ea devine, treptat, mai complicată; dela figuri geometrice simple (cercul, patratul) vor trece la linii curbe, apoi la motive formate din frunze şi flori.

La toate temele este important ca elevii să cunoască destinaţia motivului. Este deasemeni folositor ca ei să vadă modele frumoase de artă decorativă populară.

Descrierea unei lecţii model, de desen decorativ

„Motiv în fâşie" — semn de carte (clasa I)

Lecţia de desen decorativ se ţine după acelaşi plan ca şi lecţia de desen după teme.

Incepând lecţia, învăţătorul va explica noţiunea de „mo-

1) Vezi capitolul VIII.

tiv". In acest scop va arăta câteva motive având o destinaţie bine determinată ; motive pentru basma, pentru cămaşă, pentru imprimarea ţesăturilor etc. După ce va explica aplicarea motivului, învăţătorul va lămuri particularitatea acestuia — alternarea părţilor (elementelor) lui şi repetarea lor. Va atrage, deasemeni, atenţia asupra colorilor elementelor şi a repetării lor ritmice, agreabile ochiului.

Explicând elevilor noţiunea de motiv, învăţătorul va arăta un motiv în fâşie, pe care copiii îl vor desena la lecţia dată. Apoi trebue să sublinieze succesiunea în desenarea motivului. Invăţătorul va desena două linii paralele. Copiii imitându-l, vor desena şi ei două linii paralele. Mai departe, între liniile paralele, învăţătorul va desena o linie frântă, ale cărei unghiuri ating când linia de sus, când pe cea de jos. După ce copiii vor face acest lucru, în triunghiurile formate, învăţătorul va desena nişte cercuri, cum vedem în desenul 47 a. Sus şi jos motivul se termină cu o margine îngustă. In acest fel învăţătorul termină explicarea conţinutului şi succesiunii lucrării. Verificând desenele şi dând indicaţiile necesare, învăţătorul va cere elevilor să corecteze greşelile din desene. Apoi va continua să explice modul de a desena mai departe. Lucrul principal este, ca la început elevii să deseneze motivul cu un creion obişnuit, pentru a-şi însuşi succesiunea în lucru. Motivul trebue repetat în aşa fel încât să iasă frumos şi multicolor. In acest scop, copiii încep să deseneze motivul cu creionul simplu, trăgând linii subţiri. Apoi aleg pentru fiecare element o coloare anumită şi desenează. Copiii vor învăţa că trebue să deseneze liniile frânte într'o coloare, cerculeţele cu altă coloare, iar marginea cu o a treia coloare.

In timp ce copiii lucrează, învăţătorul le va urmări munca, le va da, prin sfaturi, ajutorul necesar, iar în caz de nevoe şi prin arătarea procedeelor tehnice : cum să ţină creionul, cum să deseneze mai bine liniile frânte etc.

La sfârşitul lecţiei, învăţătorul va aprecia tema efectuată şi va evidenţia cele mai reuşite motive. Indicaţiile învăţătorului trebue să fie cât mai concrete. De exemplu : „Cerculeţele sunt bine făcute, fiindcă sunt la fel de mari. Liniile dinăuntrul motivului (liniile frânte) sunt corecte. Coloarea este bine aleasă pentru fiecare formă" etc.

Elevilor cari n'au reuşit să facă tema, le putem propune să repete lucrarea acasă şi să caute s'o facă mai bine.

Sfatul repetării desenului poate fi dat, în special, în acele cazuri când calitatea desenului nu satisface nici chiar pe elevi.

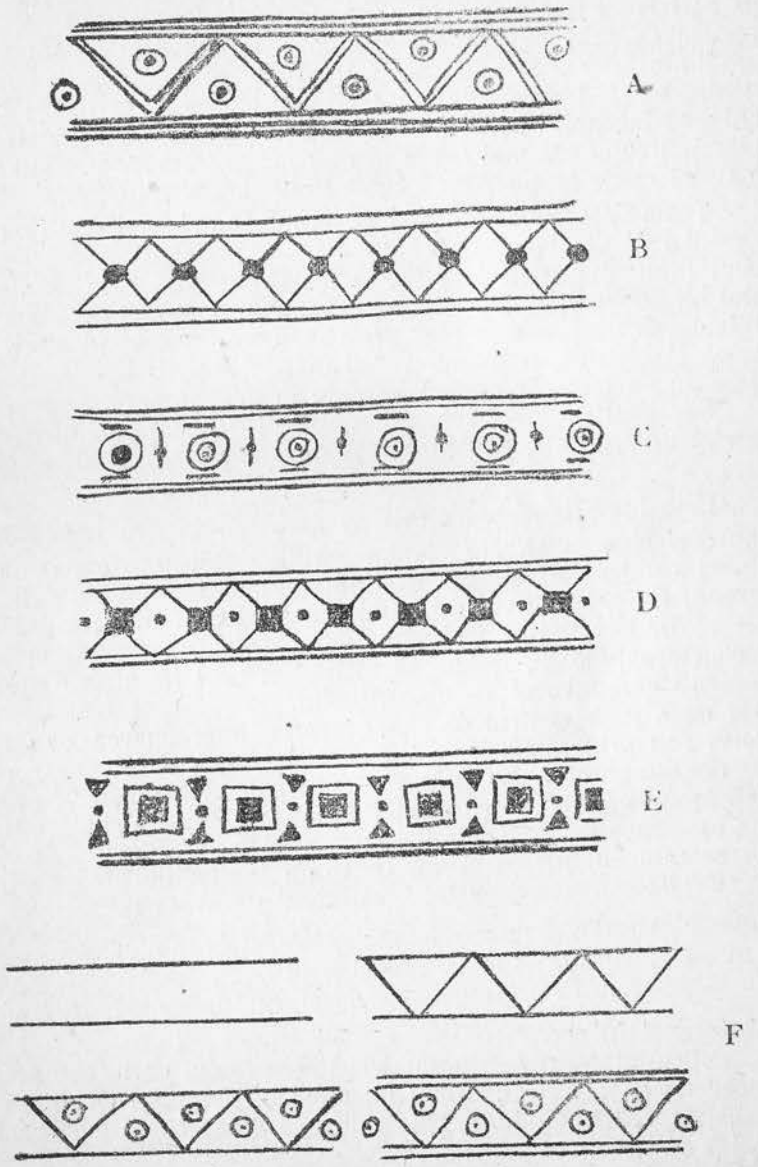

Repetarea unei teme în scopul de a obţine rezultate mai bune este foarte importantă pentru educarea perseverenţei în lucru. In acest scop trebue să arătăm copiilor necesitatea de a duce lucrul până la capăt. Deobicei, ei nu repetă cu grijă, desenele pe cari le-au mai făcut. In asemenea cazuri e necesar să le explicăm că prin repetarea stăruitoare a desenului putem obţine rezultate bune. In acest scop, li se va arăta, în mod concret, lipsurile cari trebuesc înlăturate în repetarea lucrării. De exemplu: să înceapă lucrarea trăgând uşor liniile, să facă elementele motivului cât mai egale în mărime şi formă, să le alterneze just, să caute să nu treacă peste liniile conturului etc.

Tema desenului decorativ (desenul 47 a, b, c, d, e şi f), poate deveni mai complicată nu numai în ce priveşte liniile elementelor motivului ci în ce priveşte însuşi motivul, care în ansamblul lui poate fi simplu sau complex, sau mare sau mic. S'a stabilit că elevilor le este mai greu să deseneze motive mari. Deaceea proporţiile motivului vor fi mărite treptat. Dela motive în fâşie se va trece la motive aşezate în dreptunghiu.

Să admitem că facem un motiv pentru capacul unei cutii, sau al unei casete, pentru o faţă de masă, sau pentru un covoraş etc.

Este important ca elevii să aibă în vedere împodobirea unui obiect concret. Nu putem obţine rezultate bune decât atunci când elevii cunosc destinaţia motivului pe care îl vor desena. Cu cât motivul este mai mare, cu atât mai precisă trebue să fie exactitatea în lucru. Astfel, pentru a desena motivul într'un dreptunghiu, trebue să aflăm centrul lui şi să aşezăm elementele motivului în colţurile lui. Vom arăta elevilor metoda de a găsi centrul de simetrie prin împreunarea colţurilor opuse sau prin împărţirea din ochi, în două, a laturilor opuse ale dreptunghiului. La prima vedere se poate crede că aceste metode sunt grele pentru copii, dar nu este aşa. Ei caută totdeauna să cunoască metodele de lucru exacte şi corecte. Deaceea vor asculta cu interes şi vor îndeplini indicaţiile învăţătorului.

Explicând mai departe, învăţătorul va arăta necesitatea de a umple colţurile dreptunghiului cu elementele motivului — egale în formă şi mărime — şi de a le situa just.

Motivul următor, mai greu decât cel precedent, este motivul desenat în cerc.

Dificultatea acestei lucrări constă în faptul că trebue să deseneze un cerc perfect. Copiii nu pot să-l deseneze cu mâna liberă. Deaceea învăţătorul va împărţi în clasă cercuri de carton

de mărime corespunzătoare. După aceste şabloane copiii vor desena cercurile trăgând o linie în jurul cartonului şi apoi vor desena singuri motivele înăuntrul cercului.

Cu cât clasa este mai avansată, cu atât cercul trebue să fie mai mare. De pildă în clasa 3-a, desenând un motiv pentru farfurie, învăţătorul va da copiilor cercuri de mărimea unei farfurii (desenul 48).

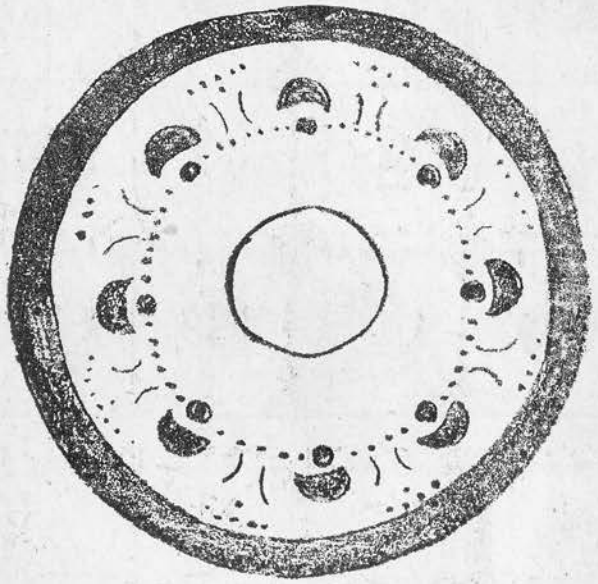

Fig. 48

La început, în clasa I-a, copiii vor desena motive după scheme, apoi elementele şi motivul în întregimea lui vor fi alese chiar de ei înşişi.

In clasele a II-a şi a III-a, elementele motivului devin mai complicate; elevii desenează, în cerc, un motiv format din diferite linii (frânte, sinusoidale) şi figuri geometrice (cercuri, triunghiuri), apoi aşează motivul într'un cerc de flori şi frunze.

Pentru clasa a IV-a, complicarea temei constă în repetarea de nenumărate ori a elementelor motivului. Drept exemplu pentru un astfel de motiv (infinit) poate servi motivul pentru tapete, pentru imprimarea ţesăturilor, pentru un covoraş, (desenul 49 şi 50). Pentru a desena un astfel de motiv, trebue să ştii

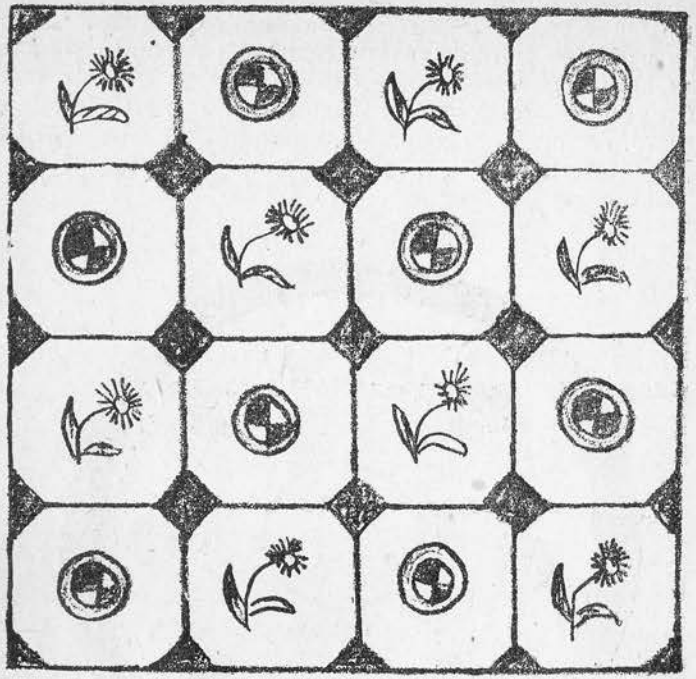

Fig. 49

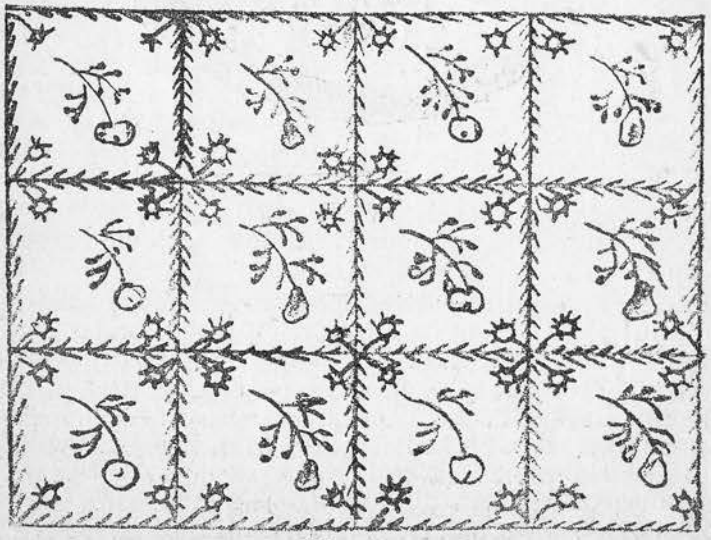

Fig. 50

să repeţi exact elementele, să le aşezi corect şi să le alternezi. Desenând motive în colori, învăţătorul va aminti elevilor regulile pe cari le-au învăţat la efectuarea exerciţiilor şi le va propune să lucreze cât mai precis şi mai exact.

După cum am mai spus, în caz de nereuşită elevii vor repeta lucrările, căutând să obţină rezultate mai bune. Desvoltând activitatea creatoare şi independenţa copiilor nu trebue să uităm nici deprinderile tehnice, ci, dimpotrivă, e nevoe să fim din ce în ce mai exigenţi faţă de tehnica executării lucrării.

CAPITOLUL X

DESENUL DUPĂ TEME

Desenul după teme are în şcoala primară o mare însemnătate didactică şi educativă.

Desenul după teme obişnueşte pe copii să observe şi să reprezinte obiectele în grup. Observând, copiii compară obiectele punându-le unele în faţa altora. Astfel constată atât semnele comune cât şi pe cele deosebite. Sunt comparate şi lămurite, în modul acesta, particularităţile obiectelor, forma, structura, dimensiunile, coloarea lor şi poziţia în spaţiu în raport cu spectatorul.

O astfel de observare urmărind un scop precis, îi învaţă pe copii să gândească şi să analizeze, ceeace contribue la ridicarea nivelului lor intelectual şi artistic.

Observând, copiii îşi fac imagini juste despre obiectele şi fenomenele lumii înconjurătoare. Cunoştinţele lor capătă, astfel, un caracter mai concret. Trebue să subliniem, deasemeni, că desvoltarea memoriei vizuale are o mare însemnătate în predarea cu succes a desenului în şcoală. Desenul după teme contribuie la desvoltarea memoriei vizuale şi a imaginaţiei. El stimulează posibilităţile de creaţie ale elevilor.

Desenul după teme este, deasemeni, un mijloc minunat pentru desvoltarea reprezentărilor în spaţiu. La rândul ei, desvoltarea reprezentărilor în spaţiu este necesară pentru învăţarea cu succes a desenului după metoda principală de lucru. Aşa dar, sarcinile didactice ale diferitelor metode de lucru sunt strâns legate unele de altele.

In desenul după teme, elevii se lovesc de necesitatea de a reprezenta în spaţiu şi ei trebue să reprezinte obiectele în grup, adică să deseneze unele obiecte mai aproape de spectator, iar pe altele mai departe. De aceea reprezentarea în spaţiu este una

din sarcinile necesare şi foarte importante ale desenului după teme.

O altă sarcină a desenului după teme este aceea de a învăţa pe copii să aleagă din totalul reprezentărilor despre lucruri şi fenomene obiectele cele mai caracteristice, pe cele cari corespund mai bine temei, să stabilească legătura necesară între ele şi să le reprezinte. Toată lucrarea trebue să poarte un caracter independent; elevul se va gândi singur, ce moment să deseneze, ce şi cum să deseneze pentru a da un răspuns limpede temei.

Din cele de mai sus putem trage următoarea concluzie:

Desenul după teme nu îşi poate îndeplini sarcinile didactice şi educative dacă se efectuează ca o lecţie oarecare.

Spre deosebire de desenul liber, unde copiii desenează ce vor, la desenul după teme, învăţătorul este cel care alege tema, îi explică conţinutul, şi dă elevilor, pe măsura posibilităţilor lor, diferite subiecte de reprezentat, pe cari aceştia le desenează bazându-se pe imaginile pe cari şi le formează.

Desenul după teme poate fi: a) după o temă propusă de învăţător, b) desenarea ilustraţiilor pentru o poveste, pentru un basm, sau pentru o poezie, c) desenarea după o temă aleasă chiar de elevi.

Dintre aceste trei feluri, desenul după subiecte propuse de învăţător şi ilustrarea unui material literar corespund mai bine sarcinilor predării desenului după teme.

Alegerea tematicei are o mare însemnătate în educaţia ideologică şi politică a copiilor. Temele propuse vor fi astfel alese încât să organizeze şi să dirijeze în mod corespunzător interesele copiilor. Trebue să amintim din nou necesitatea de a alege teme după posibilităţile copiilor. Pe lângă faptul că tema trebue să fie după posibilităţile lor, ea trebue să cuprindă sarcini didactice concrete, să inspire şi să ajute pe copii la îndeplinirea acestor sarcini.

Trebue ca tema să fie cât mai concretă, pentruca elevii să aibă reprezentări bine determinate. Numai în acest caz putem conta pe succesul muncii.

De pildă, pentru clasa I-a tema „toamna" este abstractă. Elevilor le este greu să hotărască ce anume trebue să deseneze pentru a reda caracteristicile toamnei. Tema va fi cu mult mai concretă dacă o vom formula altfel, de pildă: „Pădurea, toamna", „Parcul sau grădina, toamna". Totuşi, şi aceasta e prea puţin. Pentru efectuarea cu succes a temei, trebue să sugerăm copiilor reprezentări mai precise despre toamnă. Ele se pot

forma după ce copiii au observat toamna, în timpul unei plimbări cu învăţătorul, sau, prin observarea independentă, ca o temă dată de învăţător.

Desenul după o temă pe care elevii şi-au ales-o singuri, se deosebeşte mult, prin sarcinile şi însemnătatea lui, de desenul după o temă propusă de învăţător. La desenul liber fiecare elev îşi alege o temă. Învăţătorul nu poate şti ce temă şi-au ales copiii. Bine înţeles că în această situaţie el nu poate să conducă deplin lucrarea lor. Insemnătatea didactică a desenului liber este foarte mică. Desenul liber nu poate servi decât ca mijloc cu ajutorul căruia ne putem da seama de interesele şi de orientarea copiilor. Desenul după o temă liberă poate fi practicat foarte rar, întrucât acest fel de a lucra slăbeşte repede activitatea creatoare a copiilor.

Aplicarea frecventă a desenului liber face ca în cele din urmă copiii să refuze de a desena. Învăţătorul va auzi din ce în ce mai des: „Nu ştiu ce să desenez!" „Ce să desenez?"

Pentru a ţine cu succes lecţiile de desen după teme, trebue să observăm succesiunea problemelor didactice.

După cum am relevat mai sus, desenul după teme desvoltă capacitatea de a observa, de a percepe cele văzute şi de a reda în spaţiu aşezarea obiectelor mai apropiate şi mai depărtate. Deaceea, desenul după teme trebue considerat ca studierea naturii prin mijloace pedagogice speciale.

Pentru a desvolta reprezentările în spaţiu ale copiilor este foarte important să-i obişnuim să observe obiectele în grup şi să le redea în desenele lor. Inainte de a veni la şcoală, copiii reprezintă în desenele lor spaţiul într'un singur rând, ca o friză (vezi cap. 5). Desenul după teme are ca sarcină (în clasa I-a) să-i desobişnuiască de o astfel de reprezentare şi să-i înveţe să deseneze obiectele apropiate şi depărtate. In clasa a II-a copiii trebue să ţină seama şi să redea în desenele lor dimensiunile comparate ale obiectelor, şi să înveţe să delimiteze obiectele depărtate de cele apropiate. In clasa a III-a trebue să ţină seama şi să redea micşorarea văzută a obiectelor depărtate, iar în clasa a IV-a să redea direcţia orizontalei care se depărtează. Toate aceste deprinderi şi însuşiri îmbunătăţesc simţitor valoarea desenelor după natură ale copiilor.

Deasemeni este important ca lecţiile în cari se lucrează cu creioane colorate şi acuarele să devină treptat mai complicate.

La început, copiii vor colora obiectele cu o coloare pe care o au în cutiile de creioane şi acuarele. De aici rezultă şi caracterul convenţional al colorii; verdeaţa frunzişului este dese-

nată într'o singură coloare în orice vreme şi în orice împrejurare, iar pământul deseori este reprezentat prin coloarea neagră. La întrebarea, de ce pământul este reprezentat prin coloarea neagră, urmează răspunsul: „Dar cum, pământul este doar negru!" Treptat, trebue să desvăţăm pe copii de asemenea colori convenţionale. Aceasta, însă, nu o putem face decât printr'o observare activă în clasă şi înafara clasei. Privind atent prin ferestrele clasei, putem să lămurim că totdeauna coloarea pământului depinde de felul solului — argilă, nisip, pământ negru etc. După cum şi coloarea frunzişului, a copacilor şi a ierbii este totdeauna diferită. Asemenea indicaţii ale învăţătorului vor desvolta spiritul de observaţie al copiilor şi-i vor obişnui cu observarea independentă şi cu lămurirea particularităţilor principale ale obiectelor.

Ordinea efectuării desenelor tematice în colori este următoarea: în clasa I-a copiii încep desenul deobicei cu un creion obişnuit. Un astfel de desen nu cuprinde decât esenţialul şi redă în linii generale aşezarea obiectelor cari fac parte din desenul proectat. După aceea, copiii vor continua şi termina lucrarea numai cu creioanele colorate.

In clasele următoare, ordinea efectuării desenelor după teme este aceeaşi; desenul este executat în linii generale cu creionul şi terminat cu acuarele.

Din toate cele spuse urmează că desenul după teme trebue considerat ca o sarcină având o mare însemnătate didactică şi educativă. Luând cunoştinţă de regulile reprezentării, copiii se obişnuiesc totodată cu munca creatoare independentă. Totuşi, faptul că elevii fac muncă creatoare, nu înseamnă că rolul învăţătorului ar fi cât de cât micşorat.

In timpul desenului după teme se nasc întrebări cu privire la conţinutul temei, la alegerea unui anumit moment pentru reprezentare şi, în sfârşit, cu privire la reprezentarea obiectelor proectate. In toate aceste cazuri învăţătorul trebue să dea indicaţii precise şi clare, şi să ajute pe copii prin sfaturile şi explicaţiile de cari ei au nevoe.

Din cele spuse rezultă că învăţătorul trebue să se pregătească cu grijă pentru lecţie, să procure din vreme materialul necesar lecturii, dacă tema proectată o cere să se gândească la convorbirea cu copiii, în sfârşit, să pregătească materialul pe care urmează să-l arate copiilor în cursul lecţiei (desene, reproduceri după tablouri, ş. a.), ca material ajutător pentru explicaţie, iar nu pentru a fi copiat.

Descrierea lecţiilor model de desen după teme

CLASA I-a

Toamna în pădure [1])

Pentru a ţine lecţia după tema „Toamna în pădure", învăţătorul va organiza o convorbire în timpul căreia se vor lămuri schimbările ce se produc în natură odată cu venirea toamnei. Convorbirea va fi astfel dusă încât copiii singuri să-şi dea silinţă să enumere aceste schimbări. Forma cea mai potrivită a acestei convorbiri o constitue întrebările sugestive ale învăţătorului şi răspunsurile elevilor.

O astfel de convorbire va ajuta la lămurirea unei serii de observări făcute de copii şi la înţelegerea particularităţilor anotimpului dat ca temă. In urma convorbirii, învăţătorul se va convinge de necesitatea îndrumării observării spre un scop precis, pentruca imaginile ce se nasc în mintea copiilor să fie mai concrete. Deaceea el va trasa metoda de realizare a unei astfel de observări. Invăţătorul organizează o plimbare prin pădure şi însoţeşte pe copii în această plimbare. El propune copiilor să observe singuri şi să-şi dea silinţa să vadă cum arată pădurea toamna, ce s'a întâmplat cu copacii, luaţi fiecare în parte sau văzuţi în întregul pădurii. Punând întrebări, învăţătorul va enumera numai acele particularităţi ale toamnei cărora copiii trebue să le acorde atenţie şi anume: schimbarea colorii frunzelor copacilor; dacă toţi copacii şi-au schimbat coloarea; dacă toate frunzele au căpătat aceeaşi coloare; dacă frunzele de pe copac se deosebesc de cele căzute; dacă coloarea ierbii s'a schimbat; prin ce se deosebeşte coloarea cerului de toamnă de coloarea cerului de vară. Aceste întrebări sunt suficiente pentru elevii clasei I-a, — ca ei, pe baza observării, să deseneze după o temă dată. După o astfel de observare putem să trecem la efectuarea desenului. La începutul lecţiei, învăţătorul va avea o scurtă convorbire cu elevii. In timpul acestei convorbiri elevii îşi vor aminti şi vor povesti despre cele văzute în pădure. Dacă observările copiilor sunt suficiente pentru o reprezentare justă a toamnei, învăţătorul îi va lămuri cu ce trebue să înceapă desenul după această temă.

Din aceste lămuriri, elevii vor înţelege că pentru o justă

1) Depinzând de condiţiile locale, se va înlocui, de exemplu, cu „Grădina toamna", „Parcul, toamna", etc.

reprezentare trebue să însemne locul pe care îl va ocupa în desen pământul şi locul pe care îl va ocupa cerul, adică să precizeze linia orizontului.

Invăţătorul va desena pe tablă o foaie de hârtie şi va spune: „Iată foaia de hârtie pe care trebue să desenaţi. Inainte de a desena ce aţi văzut, trebue să trageţi o linie care separă cerul de pământ. Pe pământ sunt: copacii, tufişurile, ramurile, rămurelele, tot ce vedem în pădure. Oamenii calcă pe pământ. Copacii se înalţă în sus. Copacii tineri sunt mici, cei bătrâni sunt înalţi şi trec cu mult peste această linie (arată linia orizontului), iar deasupra lor vedem, deobicei, cerul. Copacii, tufişurile şi toate celelalte obiecte se află parte mai aproape de noi, parte la o distanţă mai mare. Obiectele mai apropiate le veţi desena mai aproape de marginea de jos a hârtiei, iar cele depărtate le veţi desena mai sus".

Lucrarea trebue începută cu creion simplu.

Desenul va fi făcut cu trăsături uşoare şi vor fi trase doar liniile principale. Apoi totul trebue făcut cu creioane colorate. In timp ce copiii lucrează, învăţătorul urmăreşte desenele şi le dă, prin sfaturi şi îndrumări ajutorul necesar. La nevoe va repeta explicaţia.

La sfârşitul lecţiei, învăţătorul va reţine desenele cele mai reuşite şi câteva minute înainte de pauză le va arăta întregii clase, relevând părţile pozitive. Dacă învăţătorul va vedea că observările independente ale copiilor au fost complecte şi că pe baza lor lucrarea a fost bine efectuată, va putea organiza observări pentru desenul după alte teme: „Prima zăpadă", „Sărbătorirea Revoluţiei din Octombrie", etc.

Astfel se va desvolta treptat spiritul de observaţie al copiilor.

CLASA a II-a

Ilustrarea unei povestiri citită de învăţător

La începutul lecţiei se va citi o povestire, asupra căreia se vor face apoi discuţii cu elevii pentru a se vedea în ce măsură a fost înţeleasă de ei, dacă îşi imaginează destul de precis cele descrise şi dacă personagiile, animalele şi obiectele din viaţa de toate zilele, despre cari se vorbeşte în povestire, le sunt cunoscute.

Pentru a preciza imaginile, învăţătorul va arăta copiilor imaginile obiectelor pe cari aceştia nu le cunosc destul de bine şi va porni o discuţie cu scopul de a fixa importanţa personagiilor din povestire şi particularităţile lor. In acest scop trebue să arătăm imagini cari redau cât mai complect aceste particularităţi. De pildă, pentru a arăta un cal, un elefant, un porc, etc., mijlocul cel mai potrivit este să luăm un tablou în profil, pentru ca elevii să capete o idee justă despre forma acestor animale. Pentru a explica dimensiunile comparate este bine să arătăm copiilor reprezentări în cari aceste fiinţe nu sunt date izolat, ci în comparaţie cu altele, de pildă figura elefantului alături de cea a omului, calul şi omul, câinele şi omul, etc.

Se înţelege că asemenea tablouri nu se arată decât pentru a explica şi pentru a preciza copiilor imaginile, iar nu pentru a fi copiate. Deaceea, după discuţie vor fi strânse. Terminându-şi explicaţia, învăţătorul va cere copiilor să se gândească bine, să aleagă momentul cel mai interesant din cele citite şi să-l deseneze.

Trebue să amintim copiilor de necesitatea de a reda particularităţile personagiilor, proporţia dimensiunilor lor, precum şi coloarea proprie, în lucrările cu creioane colorate sau cu acuarele.

Copiii vor începe apoi să deseneze. In primele minute învăţătorul va urmări dacă toţi au început să deseneze şi, prin repetarea demonstrării sau a explicării particularităţilor personagiilor, va ajuta pe fiecare elev în alegerea momentului necesar pentru reprezentare. După ce va constata că toţi au început lucrul, învăţătorul va examina desenele şi la nevoe va ajuta pe copii prin sfaturi şi îndrumări.

La sfârşitul lecţiei se totalizează rezultatele lucrărilor. Pentru aceasta, învăţătorul va fixa atenţia copiilor asupra scopurilor specifice clasei respective: alegerea şi redarea momentului caracteristic, aşezarea obiectelor în desen mai aproape sau mai departe, redarea dimensiunilor comparate ale obiectelor şi redarea colorilor.

O astfel de analiză aduce o mare înviorare, ajută pe copii să-şi dea seama de greşelile lor şi să le evite în viitor. Pe lângă aceasta, arătarea desenelor corespunde pe deplin cu dorinţa, uşor de înţeles, a copiilor, de a vedea cum au desenat alţii — mai bine, mai interesant sau mai prost.

CLASA a III-a

O debarcare aeriană

In clasa a III-a, unul din scopurile desenului după teme este priceperea de a plasa obiectele în desen, ținând seama de locul lor în natură, adică ținând seamă de faptul că obiectul văzut se micșorează pe măsură ce este mai depărtat de cel care-l privește. Pentru ca elevii să atingă acest scop, trebue să le explicăm metodele de redare a spațiului în desen. In acest scop este util să arătăm elevilor reproduceri după tablourile pictorilor, în cari putem vedea bine și clar unde este orizontul, dacă este sus sau jos, adică din ce loc a privit pictorul când a făcut tabloul; de pe o înălțime sau de pe suprafața pământului. De pildă, pot fi arătate următoarele tablouri: „Secara" de I. Șișkin, „Toamna aurie", „O seară pe Volga" de Levitan, „Pleacă cocorii" de Stepanov și altele. Invățătorul va lămuri că în toate aceste tablouri vedem pământul și cerul despărțit unul de altul prin orizont și că, desenând peisagiul, trebue să însemnăm în primul rând unde va fi orizontul, spre a așeza just obiectele în desen.

Altfel, se pot produce greșeli supărătoare; drumul care merge în adâncime, cum și suprafața pământului, vor merge în sus, ca o scară, sau, invers, cerul va ieși mai jos decât suprafața pământului.

După aceea învățătorul va organiza o scurtă discuție asupra temei date. Pentru a sugera elevilor imagini juste și vii, este de folos să citim fragmentele respective ale povestirilor din ziare sau reviste. Invățătorul va arăta apoi pe tablă inceputul desenului, schițând un dreptunghiu care va reprezenta foaia de hârtie. In acest dreptunghiu va însemna linia orizontului. El va arăta că linia orizontului trebue desenată în toate cazurile, indiferent dacă la orizont este o pădure, o casă sau alte obiecte.

Invățătorul va aminti că obiectele așezate pe pământ vor fi desenate cu atât mai mici și mai aproape de linia orizontului, cu cât sunt mai depărtate de noi. Dacă trebue să desenăm parașutiști și avioane în aer, ele ne par cu atât mai mici cu cât sunt mai departe de suprafața pământului și de noi.

Terminându-și explicația, învățătorul va propune copiilor să-și imagineze o lansare cu parașutele și să-și dea silința s'o reprezinte; să facă întâi un desen cu creionul, cu linii subțiri, și să-l termine în colori.

După terminarea lucrului, învățătorul va totaliza rezultatele după cum am arătat în descrierile lecțiilor precedente.

CLASA a IV-a

1. O stradă dintr'un oraș

2. O uliță dintr'un sat

Lecțiile în cari se desenează o stradă dintr'un oraș și ulița unui sat urmăresc să obișnuiască pe elevi ca pe baza observărilor și amintirii lor să deseneze o parte a străzii care se depărtează în adâncime, ținând seama de schimbările liniilor orizontale cari se depărtează și de micșorarea aparentă a obiectelor datorită perspectivei.

Observarea poate fi făcută de elevi, sau în mod independent, conform temei date de învățător, sau sub conducerea lui nemijlocită. Pentru a organiza just observarea, învățătorul va da elevilor indicațiile necesare, din ce loc să observe și asupra căror lucruri să-și îndrepte atenția.

La începutul lecției, învățătorul va lămuri printr'o discuție cari sunt rezultatele observărilor, va preciza imaginile copiilor despre stradă și particularitățile clădirilor: case de locuit, clădiri publice, etc.

Trebue să amintim copiilor necesitatea de a reda micșorarea aparentă a obiectelor îndepărtate și modificările pe cari le suferă liniile paralele. Vorbind despre modificările liniilor orizontale cari se depărtează de noi, învățătorul va lămuri că liniile reprezentând temeliile caselor trebue desenate ca linii înclinate mergând de sus în jos.

Apoi, învățătorul va mai aminti că orice este vertical în realitate va fi vertical și în desen. De pildă colțurile caselor, stâlpii pentru felinar, stâlpii telegrafici, burlanele, ferestrele caselor. In casele cu multe etaje, ferestrele fiecărui etaj vor fi desenate pe o linie, iar ferestrele etajelor de sus vor fi desenate deasupra ferestrelor de jos.

După explicare, copiii vor desena o parte a străzii ce se depărtează. Vom ține seama de faptul că în școlile sătești vor fi desenate la început ulițe sătești. In ce privește restul, lecțiile date se vor ține la fel ca și precedentele lecții de desen după teme.

CAPITOLUL XI

METODELE DE CORECTARE A GREȘELILOR

Pentru a preda cu succes desenul, trebue să ajutăm pe copii să-și corecteze greșelile.

Metodele de corectare a greşelilor sunt variate. Învăţătorul poate arăta greşala din desen pentru ca elevul s'o corecteze. Această metodă nu-şi atinge totdeauna scopul. Arătarea directă a greşelii nu lămureşte esenţa ei şi prin urmare nu dă elevului posibilitatea de a corecta singur desenul. Cea mai eficace este metoda de corectare care-l deprinde pe elev să gândească, să analizeze modelul şi desenul lui. Explicând o greşală, învăţătorul trebue de fiecare dată să aplice o metodă explicativă, care să ajute pe elev să nu mai facă în viitor asemenea greşeli. Pentru aceasta, explicarea trebue să fie convingătoare, simplă şi totodată foarte clară.

Practica predării desenului a arătat că pentru a explica copiilor greşelile există metode foarte bune, datorită caracterului lor demonstrativ.

Bineînţeles, aceasta nu înseamnă că este suficient să înveţi aceste metode, pentru ca să şi poţi explica bine copiilor o greşeală sau alta. In fiecare caz în parte, depinzând de caracterul greşelii, trebue să aplici cea mai potrivită metodă de explicare.

Pentru a fi văzută limpede cauza care generează greşala, trebue să se ţină seama şi de particularităţile elevului. La un elev ea poate fi rezultatul grabei în muncă, la altul faptul că nu înţelege cum să reprezinte. Firește că în primul caz învăţătorul va cere elevului să nu se grăbească, ci să observe şi să deseneze cu atenţie, iar în cel de al doilea îi va explica metoda de reprezentare, demonstrându-i-o fie pe tablă, fie numai verbal.

Pentru a fixa cele mai simple şi cele mai potrivite metode de explicare trebue să cunoaştem din vreme o serie de greşeli pe cari le fac de obicei copiii.

In general, greşelile se reduc la denaturarea formei caracteristice a obiectului, a proporţiilor şi a părţilor lui componente, a simetriei formei, a colorii obiectului, iar când nu desenează un singur obiect, ci două sau mai multe, greşelile se referă la relaţia dintre ele.

In desenele copiilor găsim foarte des greşita reprezentare a cercului văzut în perspectivă (obiecte de formă cilindrică).

La întrebarea învăţătorului de ce cercul este desenat ca o linie dreaptă, de obicei, elevul răspunde: „Dar fundul este plan! Cum va sta ceaşca dacă vom face fundul rotund?"

Răspunsul arată că elevul nu a înţeles încă forma cercului văzut în perspectivă. De aceea, pentruca elevul să-şi înţeleagă greşala, învăţătorul va pune un cerc din carton alături de obiectul de desenat şi va întreba: „Cum vezi acest cerc, ca o linie dreaptă?" „Nu", urmează răspunsul. După ce va fi

primit un astfel de răspuns, învăţătorul va pune obiectul de desenat (fie o ceaşcă sau o cană) pe cercul de carton şi va lămuri că şi fundul l-am vedea ca un cerc dacă l-am vedea în întregime, însă noi nu vedem decât această jumătate a fundului. Spunând acestea, învăţătorul va arăta cu creionul jumătatea văzută a fundului.

O metodă mai simplă de explicare este arătată în desenul 35. Invăţătorul aplică creionul sau linia pe marginea fundului modelului. In natură creionul nu va atinge decât un singur punct din marginea fundului modelului.

Apoi învăţătorul va aplica creionul pe partea din desen care reprezintă fundul ceştii. In desen fundul va coincide cu linia dreaptă a creionului. Greşala va deveni astfel evidentă (desenul 51).

Fig. 51

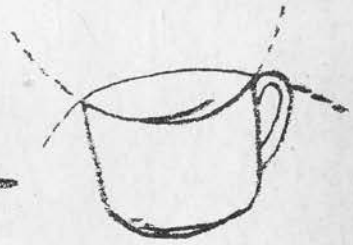

Fig. 52

Trebue să relevăm şi o altă greşală, pe care o întâlnim ades în desenele copiilor. De obicei copiii desenează cercul cu colţuri în dreapta şi în stânga. Pentru a explica greşala, învăţătorul va desena cercuri rotunde şi cercuri turtite, trăgând linii continue, fără colţuri. Pentru mai multă claritate, trebue să desenăm pe tablă obiectul pe care copiii îl desenează după natură. Invăţătorul va desena cercul aşa cum l-au desenat elevii şi va lămuri, că prelungind jumătăţile unui astfel de cerc, ele se depărtează de obiect, iar în locul unui cerc vor rezulta două (desenul 52). Pentruca acest lucru să nu se întâmple, trebue să reprezentăm marginea obiectului printr'o singură linie continuă.

In cazurile când copiii desenează corect, sub formă de linii neîntrerupte, ei nu fac greşeli în ce privete deformarea aparentă a cercului, iar învăţătorul poate aplica metoda de explicare ce urmează. Să admitem că marginile unui obiect de formă cilindrică sunt desenate mai lat decât le vedem în natură. In-

vățătorul va înclina obiectul spre elevul care a făcut greșala și va spune: „La tine cercul este desenat mai lat, iată așa, dar trebue să-l desenezi așa, precum îl vezi" — și pune obiectul la locul său.

Uneori elevii desenează în locul unei circonferințe un arc, adică desenează o jumătate a obiectului. Această greșală apare atunci când trebue să deseneze un cerc foarte turtit. Elevii desenează cercul în fragmente: la început jumătatea mai apropiată, apoi cealaltă mai depărtată. Ei uită, însă, uneori să deseneze jumătatea mai depărtată. Astfel, avem adesea reprezentată doar jumătate dintr'un ghiveci, dintr'o oală sau dintr'alt obiect rotund. In asemenea cazuri e nevoe să arătăm că cercul

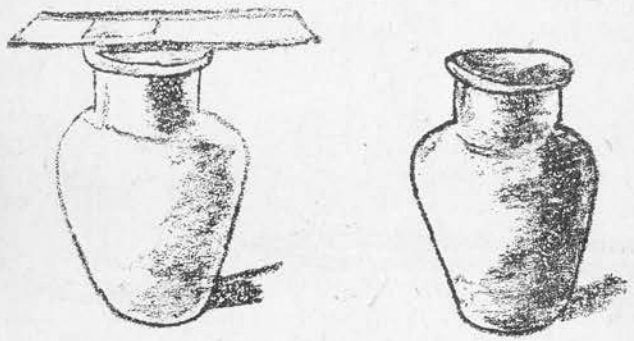

Fig. 53

nu trebue desenat în fragmente, ci în întregime, sub forma unei linii neîntrerupte.

In caz de nevoe, învățătorul va acoperi cu o foaie de hârtie sau cu un carton jumătatea mai depărtată a obiectului, și va spune: „N'ai desenat decât jumătatea din față a obiectului. Trebue să desenezi însă întreg obiectul". Spunând acestea, învățătorul va descoperi jumătatea mai depărtată a obiectului (desenul 53).

Intâlnim ades în desenele elevilor nerespectarea formei simetrice a obiectelor.

Arătând elevilor metoda de verificare a desenului cu ajutorul axei de simetrie, vom urmări totodată ca greșelile să fie corectate din ochi, fără a recurge la măsurători cu ajutorul creionului sau al liniei.

Aceluia care nu știe să deseneze, i se pare de obicei, că

prin măsurători e mai ușor să corectezi greșeala și să faci un desen precis. Dar acest lucru e departe de a fi adevărat. Putem să desenăm bine când observăm cu atenție, desenând din ochi și comparând mereu desenul cu modelul. Folosirea liniei, a compasului și a altor rechizite pentru corectarea greșelilor, îi obisnuiește pe copii să fie pasivi în muncă și neglijenți în timpul desenului. Bazându-se pe linie și pe alte rechizite, elevul va observa și va compara mai puțin activ și va face greșeli.

Am examinat metodele de corectare a câtorva greșeli în desenarea după natură a unui singur obiect.

Desenând grupe de obiecte, elevii fac greșeli în privința formei obiectelor, în raporturile lor de mărime și în așezarea lor, (mai aproape sau mai departe de cel ce desenează). Greșelile în redarea raporturilor de mărime pot fi corectate prin observarea repetată a modelului și compararea lui cu desenul. In cazurile când o astfel de observare independentă nu dă rezultatele necesare, iar calitatea desenului nu se îmbunătățește, învățătorul va aplica alte metode, indicate de caracterul greșelilor. Să admitem că elevii desenează după natură două obiecte, o cană și un măr, și că raporturile lor de mărime nu sunt just redate în desen. Invățătorul va aplica următoarea metodă de explicare a greșelii: Va ridica creionul în poziție orizontală și-l va apropia de model ținându-l la înălțimea obiectului mai mic (de pildă, a mărului). Va propune elevului să facă același lucru în desenul său — să aplice creionul, în poziție orizontală, pe marginea de sus a mărului. Invățătorul va arăta apoi că în natură, deasupra creionului, a rămas aproximativ a treia parte din înălțimea cănii, iar în desen mai mult de o jumătate, fiindcă mărul este desenat foarte mic. Deseori se observă greșeli în așezarea obiectelor; elevii desenează obiectele departe unul de altul. Să luăm același exemplu — cana și mărul. Dacă aceste obiecte sunt desenate prea departe unul de altul, învățătorul va propune elevului să privească modelul și apoi va întreba: „Dacă încercăm să punem între măr și cană încă un măr, putem s'o facem fără să le depărtăm?" — „Nu, nu putem!" răspunde elevul. „Dar în desenul tău, putem să punem între ele un măr?" — „Da !"

Acestea sunt metodele de explicare a greșelilor în desenele copiilor. Invățătorul va alege dela caz la caz metoda ce i se va părea mai potrivită.

Nu este greu de văzut, că ceeace îl ajută în special pe învățător în timpul explicării greșelilor este linia orizontală sau cea verticală, creionul pe care învățătorul îl ține ba orizon-

tal în fața modelului, deasupra modelului și mai jos de model, ba vertical. Treptat trebue să învățăm pe copii să se folosească singuri și conștient de creion, și chiar, mai bine, să aprecieze din ochi cu ajutorul liniilor închipuite.

Numai pe această cale putem să învățăm pe elevi să deseneze corect, ca desenele lor să semene cu modelul.

Din cele spuse mai sus putem trage următoarele concluzii: greșelile pot fi corectate prin repetate observări, prin compararea desenului cu modelul, prin indicarea greșelilor în desen, prin explicarea greșelilor pe tablă și în unele cazuri, prin corectarea greșelii în desenul elevului. Totuși, atragem atenția că nu trebue să corectăm cu mâna noastră decât în cazuri foarte rare și numai atunci când celelalte metode s'au arătat a nu da rezultate.

Dacă învățătorul corectează cu mâna sa desenele făcute de copii și aplică des această metodă, calitatea lucrărilor elevilor scade simțitor. Chiar și elevii cei mai activi nu mai adaugă aproape nimic la desenele lor după ce au fost corectate de învățător. Iar elevii cari nu se disting prin independență în activitatea lor plastică, nu-și vor corecta deloc desenele, ci vor aștepta ca învățătorul să facă acest lucru.

Trebuie să avem mereu în vedere acest principiu: dacă elevul își corectează singur greșelile, e posibil să nu le mai repete, în timp ce corectarea greșelilor de către învățător, nu-l scapă pe elev, în viitor, de aceste greșeli.

CAPITOLUL XII

EVIDENȚA ȘI APRECIEREA REZULTATELOR MUNCII

Scopul principal al evidenței și al aprecierii muncii elevilor constă în îmbunătățirea metodelor de predare a desenului.

Apreciind lucrările elevilor, învățătorul își va da seama de felul în care elevii și-au însușit materia prevăzută de program și în funcție de aceasta va stabili măsurile concrete pentru munca viitoare, atât cu clasa întreagă cât și cu fiecare elev în parte.

Dacă cercetarea lucrărilor arată că majoritatea elevilor și-au executat bine temele și numai puțini nu și-au însușit și n'au îndeplinit materia prelucrată, învățătorul îi va nota pe aceștia din urmă, iar în viitor, când se vor executa lucrări asemănătoare, pe ei îi va ajuta în primul rând și îi va ține sub observație, pentruca și ei să și însușească bine materia prevăzută de program.

Dacă, însă, în majoritatea lor, elevii nu vor duce la capăt tema, învățătorul trebue să repete, să explice din nou sau să dea o temă analoagă, însă mai ușor de executat.

Notarea lucrărilor este utilă nu numai pentru învățarea desenului. Ea are o însemnătate imensă și pentru ridicarea calității muncii elevilor. Pentru elevii cari fac progrese, notele „bine" și „foarte bine" sunt un mijloc de stimulare a sârguinței, iar pentru cei cari nu și-au însușit tema și nu reușesc s'o facă, notarea este un semnal al insuccesului și al necesității de a-și îmbunătăți calitatea lucrărilor.

Se înțelege dela sine că aprecierea va fi făcută la timp. După ce și-a terminat lucrarea, elevul trebue să știe cum a făcut-o și ce notă a căpătat, pentruca în caz de nevoe să-și îmbunătățească calitatea lucrărilor. De aici vom trage concluzia că notarea frecventă a lucrărilor este necesară, și că fiecare desen trebue să fie notat. In acest scop, învățătorul va aduna odată pe săptămână caietele elevilor, le va examina și va pune note. Este cu totul inadmisibil ca nota să fie pusă odată pe lună, sau odată pe trimestru. O asemenea întârziată notare a rezultatelor își pierde însemnătatea. A doua condiție pe care trebue s'o îndeplinească notarea rezultatelor este obiectivitatea. Deaceea trebue să plecăm dela cunoștințele pe cari programa le prevede pentru fiecare clasă. Plecând dela aceste cereri ale programei, învățătorul va pune în fața elevilor anumite sarcini pentru fiecare temă și pe baza îndeplinirii sarcinilor puse, examinând lucrările elevilor le va pune note.

Trebue, deasemeni, să relevăm că notarea calității desenului se deosebește de notarea la scris și socotit. Această deosebire constă în faptul că la primele desene, vorbind despre caracterul precis și corect al desenului, avem în vedere o precizie și un caracter corect, oarecum relative.

Desenul unui elev de clasa I-a, care a fost apreciat cu nota „bine", poate căpăta nota 4 când este executat de un elev din clasa a III-a. In clasa a IV-a o astfel de lucrare poate fi notată cu 2, fiind o lucrare poastă. Pentru a lămuri normele de notare a rezultatelor, să luăm un exemplu concret, — desenarea unui măr în clasa I-a. Putem vedea următoarele: Forma principală a mărului este redată cu două dimensiuni, fără a se reda volumul; ținând seama de forma rotundă a mărului, de adâncimile de sus și de jos ale lui, în adâncitura de sus apare codița de care a atârnat mărul și care este mică, mai mică decât mărul; elevul

a redat nu numai forma principală a mărului, ci și coloarea (o jumătate este roșie, cealaltă galbenă-verde); elevul a lucrat precis, cu sârguință, și desenând cu creioanele colorate n'a trecut peste conturul tras cu creionul obișnuit; elevul a dat dovadă de un spirit de observație destul de mare, fiindcă a redat si coloarea codiței, pentru care a ales creionul de coloare castanie și a terminat cu el lucrarea.

Tot ce programul cere pentru această clasă a fost indeplinit; a fost redată forma principală, au fost redate mărimile principale ale părților (mărul și codița), a fost redată coloarea mărului. Aceste însușiri ale desenului ne dau dreptul să notăm lucrarea cu „nota 5" [1]). Asemenea desene pot fi numeroase în clasă dacă învățătorul organizează observarea obiectului de desenat, dacă analizează obiectul pentru a scoate în evidență particularitățile cari trebue redate în desenele clasei respective și dacă pentru a le desvolta activitatea, va antrena la analiză chiar pe copii, obișnuindu-i astfel să gândească și să tragă singuri concluzii din observări.

Pe lângă desenele foarte bune pot fi și altele mai puțin bune. In aceste desene, forma principală și coloarea pot fi redate just, dar desenul nu este colorat cu destulă grijă; în unele locuri creionul colorat trece peste contur. Un astfel de desen nu poate fi considerat ca foarte bun. Dând pentru această lucrare o notă mai mică decât „foarte bine", trebue să explicăm elevului de ce lucrarea lui a fost notată cu „bine", iar nu cu „foarte bine" și ce îi mai lipsește pentru a căpăta nota „foarte bine".

In unele cazuri este suficient ca, analizând sau restituind lucrările, învățătorul să spună că desenul ar fi fost foarte bun dacă mărul ar fi fost colorat mai îngrijit, fără să se depășească linia conturului, și apăsând creionul în mod uniform.

După astfel de indicații, elevul va desena mai atent și cu mai multă sârguință. Dacă vede că indicațiile lui au dat rezultate pozitive și că elevul a început să deseneze mai bine, învățătorul trebue să releve acest lucru, pentru a încuraja pe elev. Deasemeni, trebue să-i mărească și nota.

Bineînțeles, nu în toate cazurile de îmbunătățire a desenului trebue ridicată nota. Uneori este suficient să subliniem în fața întregei clase că elevul cutare a început să lucreze mai bine și că în viitor poate căpăta nota „foarte bine".

Incepând din clasa I-a va trebui să obținem o muncă încordată și să nu ne mulțumim numai cu ce poate elevul să facă ușor și fără sforțări.

Am examinat exemplul notării cu „nota 5" și „4".

In clasele I-a și a II-a de obicei toți copiii desenează bine. Ei manifestă un mare interes pentru desen și sunt foarte activi. Inclinația pentru desen și activitatea lor în lucru — trebue susținute pe toate căile pentru a obține rezultate bune și foarte bune. Există, însă elevi cari desenează neglijent, cari se grăbesc, sunt neatenți și desenează, deci, cu greșeli. Desenele acestor elevi nu se îmbunătățesc în urma indicațiilor și sfaturilor repetate. Lucrările cari au greșeli neînsemnate vor fi notate ca „mediocre" (3). In asemenea cazuri este util să arătăm lucrările făcute cu talent și sârguință de alți elevi, să comparăm aceste lucrări și să arătăm de ce la unii desenul este bine lucrat, iar la alții prost sau foarte prost. Așa dar, notarea rezultatelor muncii va servi ca mijloc pentru stimularea muncii și la educarea perseverenței în lucru. In clasele mici pot exista oare notele „rău" și „foarte rău"? Dacă predarea este bine organizată nu trebue să fie note proaste. Dacă în clasele inferioare unii elevi desenează prost, aceasta însemnează că există deficiențe în așezarea modelelor și în metodele de predare.

Dacă munca didactică educativă este bine organizată, toți copiii desenează cu grijă și cu plăcere.

Elevii pot avea și unele desene nereușite, dar dacă luăm lucrările făcute în cursul trimestrului, sau în cursul anului, desenele celor mai mulți elevi vor fi „bune" și „foarte bune". Numai unii elevi pot avea desene „mediocre", iar nota „rău" (2) și „foarte rău" (1) nu vor fi date decât în cazuri excepționale, când elevul *nu desenează, nu vrea să deseneze.*

Tot ce se referă la clasa I-a, rămâne valabil și pentru clasa a II-a, de vreme ce scopurile desenului sunt aceleași în aceste clase.

Trebue să relevăm că la notarea rezultatelor vom ține seamă de talentul elevilor si de îndemânarea lor de a aseza frumos desenul pe foaia de hârtie.

In clasa a III-a se pune o problemă nouă — redarea formei în spațiu a obiectelor.

La notarea rezultatelor în această clasă trebue să ținem seama de măsura în care elevii și-au însușit reprezentarea în perspectivă a obiectelor de formă cilindrică.

Dacă, prin desenul liniar și prin umbre, elevul va reda just atât forma în spațiu cât și proporțiile, și dacă, totodată, vom vedea că desenează conștient, îi vom pune nota „foarte bine".

1. In învățământul sovietic aprecierea cunoștințelor se face cu note dela 1—5, 5 fiind cea mai mare notă. (N. red.)

In cazurile când forma în spaţiu este redată just, dar există unele greşeli în redarea proporţiilor părţilor componente ale obiectului (de pildă, forma mânerului ceştii, sau lungimea gâtuiui oalei sau a ulciorului), o asemenea lucrare va fi notată cu „bine".

Dacă desenul are o greşală mică în reprezentarea în perspectivă a cercului, nota va fi scăzută şi lucrarea va fi notată ca „mediocră".

Dacă în reprezentarea unui obiect de formă cilindrică se face o greşală esenţială care arată că elevul n'a înţeles de loc metoda de redare a volumului, o astfel de lucrare va fi notată ca proastă. In procesul de efectuare a desenului, învăţătorul are posibilitatea de a repeta fiecărui elev în parte metoda de redare a formei în spaţiu şi de a obţine ca forma obiectului desenat să fie just redată în desen. Aşa dar, în clasa a III-a, ca şi în celelalte clase, nota „rău" nu poate fi dată decât în cazuri excepţionale.

Tot ce am spus despre evidenţa rezultatelor în clasa a III-a se referă şi la clasa a IV-a.

In toate clasele trebue să acordăm o deosebită atenţie calităţii lucrărilor în colori. Totuşi, nu trebue să uităm că în predarea desenului, deci şi în timpul notării rezultatelor, în primul rând vom pune accentul pe capacitatea de a reprezenta în creion forma şi volumul obiectelor.

Trebue, deasemeni să observăm, că la notarea rezultatelor pe un trimestru sau pe un an, lucrările vor fi apreciate mai ales după capitolul principal al programei : desenul după natură. Aceasta, bineînţeles, nu înseamnă că celelalte capitole ale programei — desenul după teme şi desenul decorativ — nu sunt luate în considerare. Trebue notate toate lucrările elevilor. Intre ele, de obicei nu sunt diferenţe prea mari, fiindcă elevul care desenează bine după natură, va executa tot atât de bine şi celelalte genuri de desen prevăzute de program.

CAPITOLUL XIII

DISCUŢII DESPRE ARTĂ

Discuţiile despre artă, în cadrul cărora se arată elevilor reproduceri după tablouri, au o mare însemnătate pentru desvoltarea culturii lor generale şi artistice.

Insemnătatea discuţiilor constă în trezirea unui mare interes pentru arta plastică, ajută pe copii să înţeleagă şi să aprecieze după puterea lor conţinutul unui tablou şi executarea lui tehnică.

Alegerea tablourilor pentru demonstrare, are o importanţă

deosebită în soluţionarea cu succes a sarcinilor didactic-pedagogice.

Prin alegerea plină de discernământ a tablourilor, putem cultiva în spiritul copiilor anumite sentimente, cum sunt sentimentul bucuriei, al tristeţii, sentimentul curajului şi al fricii, sentimentul mulţumirii şi al mândriei.

Oamenii sovietici şi glorioasele lor fapte eroice consacrate Patriei noastre vor stimula, firesţe, copiilor sentimentul de mândrie, de dragoste şi devotament pentru Patrie.

Figurile oamenilor celebri ai ţării noastre vor fi strălucite pilde pentru copii şi vor trezi în ei năzuinţa de a le urma exemplul. Iată imensa însemnătate politică a artei plastice în educaţia elevilor.

Pe lângă această nobilă misiune, operele de artă vor mai contribui şi la desvoltarea sentimentului estetic al copiilor, ajutându-i să aprecieze frumosul în toate lucrările artistice, în natură ca şi în viaţa de toate zilele.

Pentru discuţii este necesar ca operele arătate să fie accesibile înţelegerii copiilor şi să fie cu adevărat artistice.

In acest scop, modelele arătate vor fi alese cu grijă. Vom arăta copiilor reproduceri după operele pictorilor realişti : Repin, Levitan, Savrasov şi alţii.

Puterii de înţelegere a elevilor din clasele I-a şi a II-a îi sunt accesibile tablouri cu subiecte din viaţa copiilor, de pildă tabloul lui K. Makovschi „Copiii fug de furtună". Tot atât de interesante pentru copii sunt şi peisagiile: „Toamna aurie" de I. Levitan, „Au venit cocorii" de Savrasov, „Secara" de Şişchin etc.

In clasele a III-a şi a IV-a putem arăta copiilor tablouri reprezentând aspecte din trecut şi din zilele noastre : „Inmormântarea unui ţăran" de V. Perov, „Revederea cu fiul" de Vl. Makovschi, „Preşedinta" de G. Riajschi.

Odată cu tabloul lui V. Perov „Inmormântarea unui ţăran", trebue să arătăm şi alt tablou, reprezentând viaţa ţăranilor colhoznici în satele de azi, „Preşedinta" sau „Brigadierul" de G. Riajschi. Elevii vor vedea femei din trecut, o ţărancă săracă împreună cu copiii ei, părăsiţi de toţi şi copleşiţi de necazuri. Pe de altă parte elevii vor vedea femeea de astăzi, luând parte activă la viaţa colhozului ; şefă a unei brigăzi colhoznice, convinsă de succesul brigăzii sale, liniştită de viitorul ei, de viitorul tuturor colhoznicilor şi al generaţiei tinere.

Figura expresivă „Partizanul Lunev" — erou al războiului civil (portret de Strunnicov), dă învăţătorului material interesant

pentru discuție, care dusă cu dibăcie poate avea o mare însemnătate politico-educativă.

Pe lângă picturile a căror listă o dăm mai jos, obiecte pentru demonstrări artistice mai pot fi și modelele de creații populare decorative — jucării, vase pictate, obiecte de lemn, broderii etc.

Discuțiile trebue astfel purtate încât să nu încarce mintea copiilor cu un număr prea mare de imagini.

In primele două clase nu trebue să le arătăm mai mult de două tablouri dintr'odată, iar discuția nu poate să ocupe decât o parte din lecția de desen.

In clasele a III-a și a IV-a putem să rezervăm pentru discuție o lecție întreagă și să arătăm elevilor în cursul lecției 4—5 reproduceri.

Discuțiile se duc sub formă de întrebări și răspunsuri sau întrebări sugestive, la care copiii dau răspunsuri, arătând prin aceasta că înțeleg conținutul tabloului. Dacă elevii nu înțeleg conținutul tabloului și dau răspunsuri greșite, învățătorul îi corectează.

Este important să-i obișnuim pe copii să se orienteze și să judece singuri valoarea artistică a tabloului, să remarce laturile lui pozitive și să sublinieze particularitățile lui, de exemplu dacă tabloul redă realitatea, dacă place și prin ce este exprimată frumusețea lui.

Deasemeni, este important să-i întrebăm pe copii cine a pictat tabloul arătat și dacă mai cunosc și alte tablouri ale aceluiași pictor.

Intrebările de acest fel îi vor obișnui să se intereseze de numele și de operele pictorilor celebri, să le cunoască și să le țină minte.

LISTĂ MODEL DE TABLOURI

CLASA I-a

1. — „Toamna aurie" . . . . . I. Levitan
2. — „Iarna" . . . . . E. D. Polenov
3. — „Au venit cocorii" . . . . . A. K. Savrasov
4. — „Copiii fug de furtună" . . . . . K. Makovschi
5. — „Prinzătorii de păsări" . . . . . V. Perov
6. — „Secara" . . . . . I. Șișchin
7. — „Desghețul" . . . . . F. Vasiliev
8. — „Motanul, vulpea și cocoșul" (ilustrație la un basm popular) . . . . . K. Kuznețov
9. — „Animalele" . . . . . E. Cearușin
10. — „Pleacă cocorii" . . . . . A. G. Stepanov

CLASA a II-a

1. — „Jocul de-a baba oarba" . . . . . V. Macovschi
2. — „Pescuitorul" . . . . . V. Perov
3. — „Troica . . . . . V. Perov
4. — „Bolnava" . . . . . V. Polenov
5. — „Martie" . . . . . I. Levitan
6. — „Primăvara — inundația" . . . . . I. Levitan
7. — „Curcubeul" . . . . . K. Inon
8. — „Prințul Ivan călare pe lupul cenușiu" . . . V. Vasnețov

CLASA a III-a

1. — „Amiază în împrejurimile Moscovei" . . . . . I. Șișchin
2. — „Scăldatul cailor în râul Goretovca" . . . . . K. Inon
3. — „Inmormântarea unui țăran" . . . . . V. Perov
4. — „N'au așteptat" . . . . . I. Repin
5. — „Revederea cu fiul" . . . . . Vl. Makovschi
6. — „Burlacii pe Volga" . . . . . I. Repin
7. — „Intoarcerea" . . . . . I. Prianișnicov
8. — „Alionușca" . . . . . V. Vasnețov
9. — „Portretul lui A. G. Pușchin" . . . . . V. Tropinin

CLASA a IV-a

1. — „Trei voinici" . . . . . V. Vasnețov
2. — „Stalin și Voroșilov la Kremlin" . . . . . A. Gherasimov
3. — „Portretul partizanului Lunev" . . . . . N. Strunnicov
4. — „Președinta" . . . . . G. Riajschi
5. — „Căruțele" . . . . . M. Grecov
6. — „Noaptea pe Nipru" . . . . . A. Kuindji
7. — „Crivățul" . . . . . I. Ostrouhov
8. — „După furtună" . . . . . N. Dubovschi
9. — „Secerișul" . . . . . A. A. Plastov

CAPITOLUL XIV

PLANIFICAREA MATERIALULUI DIDACTIC

Cum am arătat mai înainte, toate cele trei capitole ale programului de desen — desenul după natură, desenul decorativ și desenul după teme — au ca sarcină să-i învețe pe copii bazele elementare ale desenului.

Toate temele de desen trebue să se facă prin alternarea celor trei feluri de lucrări. Pe lângă aceasta, alternarea trebue să fie astfel făcută încât să asigure succesiunea și caracterul sistematic al predării materialului didactic. Cum toate felurile de lucrări sunt strâns legate între ele, nu este greu să facem legătura între materialul precedent și cel următor, ținând seama de creșterea treptată a greutății temelor.

Legătura reciprocă dintre capitolele programei constă în

faptul că desenul după teme și desenul decorativ contribue la îmbunătățirea calității desenelor din capitolul principal al programei — desenul după natură. Desenul decorativ înzestrează pe copii cu deprinderile tehnice — folosirea creionului și a pensulei — le stimulează spiritul de observație pentru desenul după natură și le desvoltă spiritul inventiv în îmbinarea diferitelor motive. Desenul după teme îi obișnuiește pe copii să observe cu atenție, să analizeze cele văzute și le îmbogățește reprezentările vizuale, fapt care are o mare însemnătate și pentru desenul după natură.

Învățătorul trebue să țină seamă de această legătură organică dintre felurile de lucru și să planifice materialul didactic potrivit cu sarcinile fiecărei clase.

Din planul anual tip pe care-l dăm mai jos, vedem că lecțiile cu copiii de clasa I-a încep cu exerciții cari constitue o fază de trecere la desenul după natură a câte unui singur obiect.

Prin aceste exerciții elevii capătă deprinderile inițiale necesare desenului.

După aceste exerciții se desenează câte un singur obiect. Elevii se obișnuesc să observe, să vadă și să redea în desenele lor forma principală și coloarea obiectelor.

Apoi se face desenul după tema: „Pădurea, toamna". Această temă lărgește puțin cercul observărilor lor și le dă anumite emoții. Desenând obiecte în grup, elevii își fixează observările. Sarcinile didactice se îmbină cu cele educative.

Lucrul continuă.

Frunzele de diferite colori au fost reprezentate de elevi în tema „Pădurea, toamna" împreună cu arborii și cu alte obiecte — când forma frunzelor nu putea și nici nu trebuia să fie scoasă în evidență. Dar frumoasele frunze de toamnă sunt un model minunat de desen, de aceea planul de lucru va cuprinde și desenarea frunzelor de toamnă, cu scopul de a învăța pe copii să vadă și să redea în desenele lor forma diferitelor frunze și coloarea lor. Așa dar, vedem că întregul material al diferitelor capitole ale programei este legat organic și urmărește același scop.

Afară de această exigență principală față de planificarea materialului didactic este necesară legătura cu celelalte materii școlare. Vom arăta, de exemplu, desenarea ilustrațiilor. Aceste lucrări se fac după studierea materialului respectiv: poezii, fabule, povești etc.

Efectuarea desenelor după teme legate de caracteristicele anotimpurilor („Toamna în pădure", „Jocuri de iarnă", „O iarnă

cu zăpadă" etc.), trebue pusă în planul de lucru în perioadele când este posibilă observarea acestor fenomene.

Trebue să relevăm, deasemeni, că în planul anual se fac uneori modificări cerute de mersul lecțiilor. De pildă, în cazul când copiii nu și-au însușit temele trebue să le dăm din nou lucrări analoage, iar tema curentă se amână pentru mai târziu.

EXEMPLU DE PROGRAM ANALITIC ANUAL TIP

CLASA I-a

Lecția 1-a: Impărțirea unei înguste fâșii orizontale prin linii verticale și colorarea dreptunghiurilor obținute în diferite colori; roșu, albastru, galben, verde etc...

Lecția 2-a: Desenarea unor cercuri mici într'un rând, după un șablon, și colorarea cercurilor cu diferite colori.

Lecția 3-a: Desenarea câtorva cercuri cu creionul, hașurând umbra, care devine din ce în ce mai slabă dela un cerc la altul.

Lecția 4-a: Desen după natură; mere de diferite forme și colori (cu creionul negru și cu cele colorate).

Lecția 5-a: Desen după natură; pară și prună.

Lecția 6-a: Desen după natură; napul, morcovul și castravetele.

Lecția 7-a: Desen din memorie; „Casa și grădina, toamna".

Lecția 8-a: Desen după natură; sfecla, ridichea, pătlăgeaua roșie.

Lecția 9-a: Desen după natură: mărul și pepenele sau mărul și vișina — temă în vederea redării formei și a dimensiunilor comparate.

Lecția 10-a: Desen după tema „Pădurea, toamna".

Lecția 11-a: Desen din memorie și după observație; „Satul și orașul".

Lecția 12-a: Desen din memorie și după observație; „Satul și orașul".

Lecția 13-a: Desenarea după natură a frunzelor de toamnă cu formă simplă; liliac, salcie, plop etc.

Lecția 14-a: Desen după natură; mapă pentru hârtii, mapă pentru note, ghiozdanul.

Lecția 15: Desenarea unui motiv în fâșie, format din linii paralele și frânte și din cerculețe.

Lecția 16-a: Motiv în fâsie format din cercuri cari alternează cu dreptunghiuri.

Lecția 17-a: Desen după tema „Bradul de anul nou".

Lecția 18-a : Desenarea unui motiv ; un cerc complectat cu un motiv.
Lecția 19-a : Ilustrarea unei povești sau a unui basm citit.
Lecția 20-a : Desen după tema „Jocuri de iarnă".
Lecția 21-a : Privirea unor tablouri și discuții.
Lecția 22-a : Exerciții ; elevii fac cunoștință cu metodele de folosire a pensulei și cu aplicarea acuarelelor. Colorarea uniformă a unor cercuri și dreptunghiuri cu diferite colori.
Lecția 23-a : Exerciții ; se trage cu vârful pensulei în jurul dreptunghiurilor desenate și se umple dreptunghiurile cu o rețea formată din linii orizontale și verticale.
Lecția 24-a : Desen după natură — jucării, minge, peștișori, păsărele.
Lecția 25-a : Ilustrația la o poveste citită.
Lecția 26-a : Ilustrarea unei povești citite.
Lecția 27-a : Desen după natură; o paletă ovală cu colori.
Lecția 28-a : Desenarea unui motiv ; un cerc având în interior un motiv.
Lecția 29-a : Desenarea unui motiv; un pătrat având în interior un motiv.
Lecția 30-a : Desen după temele „Primăvara", „Venirea păsărilor".
Lecția 31-a : Privirea unor tablouri și discuții.
Lecția 32-a : Desene după tema „Culesul ciupercilor".

CLASA a II-a

Lecția 1-a : Desen după tema „Tabăra sau vila unde am petrecut vara".
Lecția 2-a : Desen după natură ; mere de diferite forme și colori.
Lecția 3-a : Desen după natură; ridichea, sfecla și morcovul.
Lecția 4-a : Un motiv într'un pătrat ; puncte, flori, cercuri.
Lecția 5-a : Desen după tema „Recolta strânsă".
Lecția 6-a : Desenarea frunzelor de diferite feluri ; sorbul, acacia, salcia.
Lecția 7-a : Desen după tema „Parcul sau pădurea toamna târziu".
Lecția 8-a : Desenarea unui motiv în rețea (după alegerea proprie).
Lecția 9-a : Desene după natură; o crenguță cu câteva frunze.
Lecția 10-a : Exerciții; colorarea uniformă a două-trei dreptunghiuri mici cu acuarele.

Lecția 11-a : Exercițiu de amestecarea și alcătuirea colorilor derivate.
Lecția 12-a : Desenarea cu creionul și cu acuarele a alimentelor ; varza, piperul, pătlăgeaua roșie.
Lecția 13-a : Desenarea cu creionul a unor vase de formă cilindrică.
Lecția 14-a : Desen decorativ — motiv în fâșii ; un pătrat mare, un cerc mic.
Lecția 15-a : Un motiv compus de elevi în interiorul unui pătrat.
Lecția 16-a : Desen după natură — vase de formă cilindrică (desenate cu creionul); două cești de forme diferite și o cană.
Lecția 17-a : Desenarea după natură a unor obiecte izolate; un ceainic de tablă, având formă cilindrică, o oală.
Lecția 18-a : Privirea unor tablouri și discuții.
Lecția 19-a : Desen după tema „Vacanța de Anul Nou".
Lecția 20-a : Desene după natură; jucării, veveriță, iepurele, porcul.
Lecția 21-a : Ilustrarea unei povestiri despre animale.
Lecția 22-a : Ilustrații la povestiri despre animale
Lecția 23-a : Desen după natură ; jucării — gălețica, diferite forme pentru nisip.
Lecția 24-a : Desen după tema „Venirea primăverii".
Lecția 25-a : Desen după natură ; ceainic rotund pentru fiertul ceaiului.
Lecția 26-a : Desen după natură ; flori cu forme simple — ochiul broaștei (ranunculus), ghiocelul.
Lecția 27-a : Ilustrarea unui basm popular.
Lecția 28-a : Ilustrarea unui basm popular.
Lecția 29-a : Motiv în cerc, format din flori și frunze.
Lecția 30-a : Privirea unor tablouri si discuții.
Lecțiile a 31-a și a 32-a : Motive în dreptunghiu, compuse de elevi (2-3 lecții)
Lecția 33-a : Desen după natură; crenguța unui conifer, cu conuri.

CLASA a III-a

Lecția 1-a : Desen după natură ; o cutie rotundă.
Lecția 2-a : Desen după natură ; o oală de lut.
Lecția 3-a : Exerciții ; colorarea uniformă a 5-8 circomferințe cu aceeași coloare, tonul devenind din ce în ce mai slab dela o circomferință la alta.

Lecţia 4-a : Exerciţiu ; formarea diferitelor nuanţe ale aceleiaşi colori. Desen în colori ; lămâia, ridichea, morcovul, pătlăgeaua roşie şi sfecla.

Lecţia 5-a : Desen după natură ; legume (câte una).

Lecţia 6-a : Desen după tema „Culesul ciupercilor în pădure".

Lecţia 7-a : Desen după natură cu acuarele, colori ; fructe (câte una).

Lecţia 8-a : Desenarea după natură a unui ulcior (schiţă şi umbre, cu creionul).

Lecţia 9-a : Desen după tema „Aruncarea cu paraşuta".

Lecţia 10-a : Desen după natură ; legume (cu acuarele).

Lecţia 11-a ; Desen după natură ; o oală (schiţă, în creion şi umbre).

Lecţia 12-a : Motiv în cerc pentru pictarea unei farfurioare sau farfurii.

Lecţia 13-a : Desen după natură ; lingură mare (schiţă şi umbre, cu creionul).

Lecţia 14-a : Desen după natură ; o cafetieră (schiţă şi umbre, cu creionul).

Lecţia 15 : Desen după natură ; o cafetieră (schiţă şi umbre, cu creionul).

Lecţia 16-a : Ilustraţii la „Povestea despre ţarul Saltan".

Lecţia 17-a : Privirea unor tablouri şi discuţii.

Lecţia 18-a : Desenarea după natură a unui grup de obiecte ; un bidon şi o cană.

Lecţia 19-a : Desenarea după natură a unui grup de obiecte; o cană şi o ceaşcă.

Lecţia 20-a : Motiv în fâşie format din flori, frunze, fluturi.

Lecţia 21-a : Motiv în fâşie format din flori, frunze, fluturi.

Lecţia 22-a : Ilustrarea fabulei „Cioara şi vulpea".

Lecţia 23-a : Desen după natură ; o crenguţă cu frunze.

Lecţia 24-a : Desen după natură ; o stropitoare şi o plantă într'un ghiveci.

Lecţia 25-a : Desen după natură ; un vas cu flori.

Lecţia 26-a : Desen după natură ; un vas cu flori.

Lecţia 27-a : Ilustrarea unor poveşti despre ţări depărtate.

Lecţia 28-a : Privirea unor tablouri şi discuţii asupra lor.

Lecţia 29-a : Desen după natură ; ibric de lapte.

Lecţiile a 30-a, şi

a 31-a : Desen după natură ; o plantă într'un ghiveci şi un ulcior smălţuit în colori.

Lecţiile a 32-a şi

a 33-a : Desen după tema „Jocuri în aer liber".

CLASA IV-a

Lecţia 1-a : Desen după tema „Vara la râu"

Lecţia 2-a : Privirea unor tablouri şi discuţii asupra lor.

Lecţiile a 3-a şi a 4-a :

Desen după natură ; două mere de diferite forme şi colori.

Lecţia 5-a : Desen după natură ; vase de formă cilindrică de diferite înălţimi.

Lecţiile a 6-a şi

a 7-a : Desen după tema „In recunoaştere".

Lecţia 8-a : Desen după natură ; o cutie dreptunghiulară în diferite poziţii.

Lecţia 9-a : Desen după natură ; o ladă în diferite poziţii.

Lecţia 10-a : Desen după natură ; un geamantan.

Lecţiile a 11-a şi a 12-a :

Desen după natură ; cutia de colori şi cutia cu pensule.

Lecţia 13-a : Desen după natură; un bidon şi un ulcior (cu creionul).

Lecţia 14-a : Desen după natură ; o cafetieră şi o ceaşcă.

Lecţiile a 15-a şi a 16-a :

Desen după natură ; o oală de lut şi legume.

Lecţia 17-a : Desen după natură ; o tingire şi un lighean.

Lecţia 18-a : Desen după natură; rata (după o rată împăiată).

Lecţia 19-a : Desen după natură ; veveriţa (după un model împăiat).

Lecţia 20-a : Desen după natură ; o plantă într'un ghiveci (ficusul) cu creionul.

Lecţia 21-a : Desen după natură ; o begonie — cu creionul.

Lecţiile a 22-a şi a 23-a:

Desenul după natură; un ficus (cu acuarele).

Lecţiile a 24-a şi a 25-a :

Ilustraţii la „Povestea pescarul şi peştele".

Lecţiile a 26-a şi

a 27-a: Desen după natură; rata (într'o coloare, cu acuarele).

Lecţia 28-a : Desen după natură; un ulcior şi o cană.

Lecţia 29-a : Desen după tema „Cărarea din pădure".

Lecţia 30-a : Analiza unor tablouri şi discuţii.

Lecţiile a 31-a şi a 32-a :

Desenarea după natură a unor insecte : fluturi, libelule, (din colecţii) (cu acuarele).
Lecţia 33-a : Desen după natură ; flori mari (cu acuarele).

CAPITOLUL XV

LUCRĂRILE EXTRAŞCOLARE

Lucrările extraşcolare urmăresc să adâncească deprinderile pe cari elevii le-au căpătat în orele de curs, să lărgească orizontul lor, să le îndrepte activitatea creatoare spre observarea şi studierea realităţilor înconjurătoare.

Pentru a înfăptui sarcinile indicate, trebue să profităm de atât de firească înclinaţie a elevilor către arta plastică şi să organizăm teme tot mai interesante şi cu un conţinut cât mai bogat.

Conţinutul temelor extraşcolare trebue să fie variat. Formele de organizare a lucrărilor extraşcolare pot fi mai elastice, întrucât temele extraşcolare nu sunt îngrădite de cadrul lecţiilor şi de un orar fix. Condiţiile temelor extraşcolare fac posibile aplicarea pe scară largă a unor metode pe cari nu le poţi aplica decât foarte greu în orele de curs. Intre aceste metode sunt excursiile şi plimbările pentru a observa şi a desena după natură şi din memorie. Excursiile şi plimbările fac ca munca elevilor să fie cât mai interesantă, deoarece ele îmbogăţesc conţinutul creaţiei.

Plecând dela acest adevăr, pentru desenarea din memorie şi după natură a diferitelor obiecte şi a diferitelor peisagii luate în parte, trebue să recurgem mai des la excursie.

Deasemeni, este important să folosim diferite forme de lucru. Temele făcute în cadrul lucrărilor extraşcolare se alcătuesc, în general, ca o lucrare având un caracter de lungă durată. La aceasta se referă *cercurile,* cari funcţionează sistematic în anumite zile şi ore, conform unui plan alcătuit pe un timp îndelungat.

In afara lucrărilor din cadrul cercurilor, în orele extraşcolare se fac *teme episodice* în legătură cu sărbătorile şi campaniile, editarea ziarului de perete al şcolii şi a revistei şcolare, etc.

De obicei numărul elevilor cari participă la lucrările mai sus arătate, se schimbă. Elevii cari manifestă un interes persistent şi dorinţa de a continua aceste lucrări se înscriu în cercuri.

O mare însemnătate pentru ridicarea interesului faţă de lucrările plastice, o au *acţiunile de masă,* un concurs pentru cel mai bun desen, lucrări de modelaj şi altele, expoziţii de desene şi de diferite obiecte de lucru manual (provenite din rezultatul unui concurs) şi expoziţii ale lucrărilor făcute în cadrul cercului.

Toate aceste forme de lucru nu exclud îndrumările învăţătorului, date atât fiecărui elev în parte, cu privire la chestiuni de desen, cât şi grupurilor de elevi.

Şedinţele de îndrumare se ţin pentru copiii cari nu au posibilitatea să frecventeze lecţiile sistematice ale cercului. In unele cazuri elevii nu frecventează de loc lecţiile cercului, dar lucrează singuri acasă.

De obicei, lucrările pe care elevii le fac acasă se reduc la imitaţii şi copii, cari au la început un efect amăgitor. Astfel de lucrări nu satisfac mult timp nici chiar pe elevi. Lipsa adevăratelor deprinderi îi face pe copii să piardă interesul pentru lucru. Dela începutul şedinţelor de îndrumare, învăţătorul arată copiilor, că este inutil să copieze şi că este necesar să lucreze singuri, după natură sau din memorie, pe baza observării.

Forma principală a lucrărilor extraşcolare, o reprezintă lucrările în cadrul cercurilor.

Cercurile sunt formate din elevi de clasa a III-a şi a IV-a, cari au dat dovadă de un interes persistent pentru lecţiile de desen. In unele cazuri pot fi primiţi în cerc şi acei elevi de clasa a II-a — cari manifestă un interes deosebit pentru desen.

Trebue să subliniem că în cerc sunt primiţi, în limita posibilităţilor, toţi cei cari doresc să deseneze. Dar efectivul cercului nu trebue să depăşească 12-15 persoane cari lucrează în acelaşi timp, fiindcă munca împreună a unui număr mare de elevi se face greu, atât în ce priveşte organizarea lecţiilor, cât şi în ce priveşte aprovizionarea copiilor cu materiale pentru lucrări. Dacă ţinem seama de faptul că înafară de desen, copiii modelează şi mai fac şi diferite lucruri de mână cari necesită instalaţii şi material special, pentru efectivul unui cerc numărul de 15 persoane, cari lucrează simultan, este considerat ca maxim.

Conţinutul lecţiilor în cadrul cercului este format din desene, modelări şi diferite lucrări din carton presat — jucării, vase, măşti, etc.

Ca şi în orele de curs, desenul după natură este metoda principală de lucru. Deaceea, la alcătuirea planului de lucru trebue să ţinem seama de aceasta şi să rezervăm desenului după natură, numărul corespunzător de ore. Alături de desenul după

natură, trebue să organizăm şi desenul din memorie, desenul pe baza observării fenomenelor din natură, în timpul excursiilor în mijlocul naturii, în pădure, pe câmp, la râu, excursii făcute cu scopul de a observa particularităţile peisagiului şi ale obiectelor luate în parte. O atenţie deosebită se va acorda observării fenomenelor de perspectivă: aşezarea mai apropiată sau mai depărtată a obiectelor, micşorarea aparentă a obiectelor pe măsură ce sunt mai depărtate de spectator. In acest fel se întăresc cunoştinţele şi deprinderile câştigate de elevi în orele de curs.

Tot pe calea arătată se aprofundează noţiunile copiilor despre forma, structura şi coloarea obiectelor — şi se trag concluzii despre legătura dintre coloarea obiectelor şi gradul lor de depărtare.

Excursiile şi plimbările pot fi folosite şi pentru desenele după natură. Sfera obiectelor pentru desenele după natură se lărgeşte. In timpul lecţiilor, membrii cercului desenează după natură obiecte şi grupuri de obiecte. La aceste lucrări se adaugă desene după natură făcute la câmp, în pădure, în grădină, etc.

Un loc important în desenul după natură trebue să-l ocupe desenele făcute din memorie, pe baza observării. Un astfel de desen desvoltă memoria vizuală, îmbogăţeşte noţiunile copiilor despre diferitele fenomene şi, ceeace este foarte important, desvoltă reprezentările în spaţiu ale copiilor. Deaceea, lucrările din memorie trebue considerate parte integrantă a desenului după natură. Lucrările după natură făcute în cadrul cercului se complectează cu lecţii de desen după teme. Numărul temelor poate fi mai mare decât în orele de curs. Lecţiile după teme se referă la desenarea după o temă dată, ilustrarea basmelor şi a povestirilor, desenarea după teme actuale — şantierele, sărbătorile, serbările noastre.

Metodica lecţiilor în cadrul cercului se deosebeşte de metodica lecţiilor de curs prin faptul că temele de desen după natură sunt socotite pentru un timp mai îndelungat. In faţa membrilor cercului se pune sarcina reprezentării, căutării particularităţilor obiectelor şi desenărilor juste, în mod cât mai desăvârşit.

In acest scop, membrilor cercului li se dă dreptul să-şi aleagă singuri locul de unde vor desena modelul. Ii învăţăm astfel să înţeleagă care este cea mai avantajoasă poziţie pentru reprezentarea modelului şi că forma văzută a obiectului depinde de punctul din care îl privim.

Conducătorul cercului trebue să amintească mereu elevilor

de forma în spaţiu caracteristică şi de coloarea obiectelor, iar la desenarea unui grup de obiecte trebue să fixeze atenţia cercului asupra raporturilor de mărime între obiecte, asupra necesităţii de a reda just obiectele apropiate şi depărtate. Deasemeni, este important ca temele să fie efectuate conform unui plan bine chibzuit şi fixat, ca elevii să ştie să schiţeze singuri, să înceapă corect lucrarea, să o continue şi să o termine. De regulă, după ce lucrările au fost terminate, trebue să se organizeze trecerea în revistă a desenelor efectuate şi discutarea lor. Trecerea în revistă şi discutarea bine organizată ajută pe elevi să cunoască laturile pozitive atât din lucrările lor cât şi din celelalte şi deasemeni, le dă posibilitatea să vadă şi laturile negative. O astfel de muncă va ridica activitatea şi interesul pentru lecţii.

Pe lângă discutarea lucrărilor efectuate în cadrul cercului, va trebui să organizăm, deasemeni, o trecere în revistă şi o analizare sistematică a temelor de acasă şi a lucrărilor pe cari elevii le fac acasă din iniţiativă proprie.

O mare importanţă în funcţionarea cercului o prezintă strângerea şi păstrarea desenelor, a lucrărilor de modelaj şi a diferitelor lucrări de mână făcute de membrii cercului. Este bine să existe mape individuale, în cari să fie puse desenele în ordinea executării lor. Toate celelalte lucrări se vor păstra într'un anumit loc. Lucrările vor fi notate şi semnate. Fiecare desen va cuprinde pe verso numele şi pronumele autorului şi data efectuării lucrării, ceeace dă posibilitate conducătorului cercului ca la momentul potrivit, să aleagă desenele pentru o expoziţie de dare de seamă. Compararea lucrărilor mai vechi cu cele mai noi ajută pe conducătorul cercului să stabilească gradul de progres al membrilor, deficienţele lor şi să traseze măsurile necesare pentru înlăturarea acestora.

Pentru păstrarea lucrărilor trebue să avem un dulap aparte, în care, în afara desenelor, se ţin lucrările de modelaj, diferite lucruri de mână, materialul şi rechizitele pentru lucrări (hârtie, pensule, acuarele etc.), material ajutător pentru desen, cărţi de lectură, reproduceri după tablouri pentru demonstrări şi discuţii etc.

Modelarea. — In cadrul lucrărilor efectuate în cerc se vor face şi modelări. Lucrările de modelaj completează şi precizează noţiunile copiilor despre obiecte. La noţiunile vizuale se adaugă perceperea motrică a formei, a construcţiei şi a proporţiilor obiectelor şi prin aceasta se îmbunătăţeşte calitatea temelor de desen.

Lucrările de modelaj se fac de obicei din lut. Uneori se foloseşte un material special pregătit — plastilina. Materialul cel mai accesibil pentru modelaj este lutul, pe care-l putem găsi în orice localitate.

Utilajul necesar pentru modelat nu este complicat. Lucrările se fac pe mese obişnuite. In timpul lucrărilor, lutul este pus pe scândurele mici, pentru a avea posibilitatea să prelucrăm din *toate părţile,* învârtind scândura şi odată cu ea şi bucata de lut.

Instrumentul principal pentru modelaj îl reprezintă palmele şi degetele celui care lucrează. La executarea detaliilor, ca şi la înlăturarea cantităţii de lut ce prisoseşte, sunt folosite lopăţele de lemn de dimensiune mică. Elevii îşi pot face singuri astfel de lopăţele. Pentru aceasta, se taie oblic unul din capetele unei beţişor lung. de 15 mm. şi se ascute sub formă de lopăţică. Celălalt capăt se subţiază şi se ascute ca o lamă. Lăţimea lopăţelei va fi de 20-25 mm. Se recomandă fiecărui membru al cercului să aibă câteva lopăţele de acest fel. Partea cea mai mare a lucrului de modelaj se face cu palma (la începutul lucrului) şi cu degetele. La baza lucrărilor de modelaj, ca şi la baza desenului, trebue să fie natura. Copiii vor modela după natură, din memorie şi din imaginaţie.

Pentru modelajul după natură elevii vor pune în faţa lor scândura cu o bucată de lut. Bucata de lut trebue să fie cu mult mai mare decât modelul.

In spatele bucăţii de lut, la dreapta sau la stânga, este aşezat modelul. Un obiect mic va fi executat în mărime naturală. Este preferabil ca, după împrejurări, lucrarea să fie făcută fie mai mare, fie mai mică decât modelul, pentru a-i putea reda just proporţiile.

Elevii trebue să observe raporturile dintre mărimile părţilor în natură şi să caute să obţină aceleaşi raporturi în lucrările lor. La începutul lucrărilor trebue să-i învăţăm pe membrii cercului să plece dela masa principală a formei, să ţină seama de raportul înălţimii faţă de lăţime şi grosime şi să vadă just cele trei dimensiuni ale modelului. Începând lucrarea, trebue să scoată din bucata întreagă de lut forma generală a obiectului pe care-l vor modela, iar după aceea să treacă la părţile principale şi amănunte.

Ca şi în desen, nu se poate admite modelarea din fragmente a unui întreg. Chiar dela începutul lucrării, când lucrul n'a căpătat o formă anumită, trebue să existe un tot unitar. Masa modelului trebue păstrată în anumite proporţii până la

sfârşitul lucrării. Amănuntele pe cari le modelăm vor menţine până la sfârşit forma caracteristică şi structura modelului.

La început vor fi modelate obiecte pe cari copiii le cunosc bine: legume, fructe, vase (luate izolat, apoi şi în grup), păsări, animale mici, animale domestice, personagii din basme, oameni, etc.

Lucrările după natură alternează cu lucrări după teme anumite, de pildă: „Curtea cu păsări", „Culesul ciu ercilor" etc.

In lucrările de modelaj nu trebue să ne lăsăm atraşi de dimensiuni mari, fiindcă acestea prezintă dificultăţi. Dificultăţile cresc deasemenea, datorită materialului nedurabil şi depăşesc puterea membrilor unui cerc din şcoala elementară.

Lucrările de modelaj se execută pe un piedestal de lut, care poate fi de formă dreptunghiulară sau cilindrică.

Lucrarea trebue să formeze un întreg cu acest piedestal.

Lucrările neterminate în cursul unei lecţii vor fi ferite de uscare pentru a le putea continua în lecţia următoare. In acest scop, lucrările se acoperă cu cârpe ude. Din timp în timp cârpele se udă cu apă. In acelaşi fel, lutul umed se păstrează în putini sau butoiaşe.

In lucrările de modelaj calitatea lutului are o mare însemnătate. Trebue să folosim, pe cât posibil, un lut care să nu conţină corpuri tari — pietre şi nisip. Dacă nu găsim lut curat, putem să-l folosim pe cel pe care îl avem, curăţindu-l de corpuri străine. Lutul este curăţat de corpurile străine prin aşa zisa disolvare. Procesul disolvării se bazează pe faptul că la diluarea lutului particulele mai tari şi mai grele cad la fundul vasului, iar lutul curat, relativ uşor, fiind diluat cu apă se aşează treptat deasupra pietrelor şi nisipului.

Curăţirea lutului se face în felul următor: Lutul care trebue curăţat este pus într'o putină, este diluat cu apă şi amestecat bine. După ce particulele grele şi lutul s'au aşezat, se deşartă apa din putină. In putină rămâne deasupra lutul bun pentru lucru, iar sub el corpurile tari. Punem lutul într'un butoiaş sau în putină şi-l acoperim cu cârpe ude ca să nu se usuce.

Carton presat [1]). Programul de lucru în cadrul cercului cuprinde, deasemeni, diferite lucrări din carton presat; obiecte casnice, jucării, podoabe pentru brad, păsărele, animale mici,

1) Papier-maché (carton presat) cuvânt francez, înseamnă în traducere „hârtie amestecată". Lucrări dintr'o masă preparată din rămăşiţele de hârtie sau carton, amestecate cu clei şi gips. Lucrările se efectuează turnându-le după o formă, sau se ştanţează. Cu copiii, lucrările din papier-maché se fac după o metodă mai simplă.

peştişori, oameni, etc Ca material pentru lucrările indicate serveşte hârtia de maculatură — hârtie de scris sau, şi mai bine, hârtie de ziar şi clei preparat din făină de cartofi sau de secară.

In cadrul cercurilor, lucrările din carton presat se efectuează lipind câteva straturi de hârtie pe o anumită parte a suprafeţei obiectului sau pe întregul obiect. Astfel se obţine un strat gros dintr'o masă uniformă, având aceeaşi formă ca şi suprafaţa pe care am lipit hârtia. Dacă luăm, de exemplu, o farfurioară şi lipim pe fundul ei câteva straturi de hârtie, şi dacă îndepărtăm farfurioara după ce hârtia s'a uscat, obţinem o farfurioară de hârtie de aceeaşi formă cu modelul folosit. In acelaşi fel putem face un pahar de hârtie, o ceaşcă şi alte obiecte. In funcţie de particularităţile formei obiectelor, lucrările din carton presat se efectuează în diferite feluri.

Formele în spaţiu, păsările, animalele mici, chipul omului şi altele se fac la început din lut. Pe figura de lut lipim din toate părţile câteva straturi de hârtie. După ce terminăm acest stadiu al lucrării, figura, lipită cu hârtie, este tăiată în două cu un cuţit ascuţit. Apoi se îndepărtează cu grijă lutul care încă nu s'a uscat. După aceea jumătăţile din hârtie ale formei se apropie şi se lipesc la loc.

Figura obţinută în acest fel va corespunde întru totul formei de lut. Se termină lucrarea colorând-o cu colorile necesare.

Figurile făcute din carton presat sunt colorate fie cu vopsele cari se prepară prin amestec cu clei [1]), fie cu vopsele preparate gata cu apă şi gumă de lipit.

Uneori, la început, trebue să colorăm lucrarea în alb (săpun disolvat în clei) şi apoi să desenăm pe ea diferite motive. In acest fel se fac din carton presat farfurioare, ceşti şi alte obiecte de coloare albă.

La lipirea hârtiei pe formă, trebue să folosim cea mai corespunzătoare metodă de lipire a straturilor de hârtie şi de înlăturare a formei.

Dacă ne întoarcem la exemplul dat mai sus — confecţionarea farfuricarei — ajungem la următoarele concluzii:

In primul rând trebue să lipim straturile de hârtie de suprafaţa convexă, de jos, a farfurioarei. In al doilea rând, trebue să fixăm dinainte metoda de îndepărtare a farfurioarei din lucrarea obţinută, aşa fel încât farfurioara de hârtie să-şi păstreze forma. In sfârşit, trebue să ştim dinainte în ce vor consta următoarele etape ale lucrării.

1) Intr'un litru de apă se disolvă 150 grame clei de tâmplărie. Vopseaua se diluiază în cutie cu acest clei lichid.

Metodica în lucrările din carton presat constă în următoarele: Pentru a explica, prin demonstraţie, învăţătorul va executa prima lucrare singur, dela început până la sfârşit, va arăta copiilor procedeele şi le va explica toate stadiile lucrării. Apoi copiii vor executa singuri aceiaşi lucrare sub conducerea învăţătorului. In lucrările următoare învăţătorul va explica ceiace este nou în aceste lucrări, de pildă cum trebue tăiată forma în spaţiu, cum să înlăturăm lutul şi să lipim cele două jumătăţi ale lucrării.

Trebue să urmărim, îndeosebi, ca elevii să-şi dea seama că forma şi dimensiunile hârtiei lipite depind de forma obiectului. In acest scop îi vom lămuri că pentru obiectele de formă cilindrică şi sferică, hârtia trebue tăiată în fâşii înguste, de o anumită lungime, spre a putea cuprinde cu ele toată suprafaţa obiectului. Dacă suprafaţa obiectului prezintă adâncituri şi ridicături, forma hârtiei nu mai are importanţă. Ceeace interesează acum este dimensiunea hârtiei. In asemenea cazuri hârtia trebue tăiată, sau şi mai bine, ruptă cu mâinile în bucăţele mici.

Pentru a stimula activitatea şi spiritul de ingeniozitate în muncă, cel mai bun lucru este să lăsăm pe copii să aleagă singuri metodele pentru efectuarea lucrării. Primind tema, copiii se vor gândi la succesiunea lucrării şi la metodele la cari vor recurge, şi le vor comunica apoi conducătorului cercului. In caz de nevoe, acesta va face rectificări şi va propune elevilor, să înceapă lucrarea.

In cazul când caracterul temei cere pictarea suprafeţei obiectului (de pildă, a ceştii, a farfurioarei), învăţătorul va propune copiilor ca la început să deseneze motivul pe hârtie, cu creionul sau cu acuarele şi apoi să picteze obiectele făcute.

Din cele spuse mai sus vedem că dacă lucrările din carton presat sunt bine conduse, ele pot avea şi un caracter creator. Ele sunt, deasemeni, foarte importante în desvoltarea capacităţii copiilor de a executa singuri o lucrare conform unui plan bine determinat.

Lucrările decorative trebue să ocupe locul cuvenit în temele extraşcolare. Metodica acestor lucrări este în general la fel cu metodica lucrărilor făcute în orele de curs.

Prin conţinutul lor, lucrările extraşcolare se apropie de lucrările pe cari copiii le fac în orele de curs.

In general, lucrările se reduc la desenarea de motive pentru diferite obiecte din viața de toate zilele, pentru imprimarea țesăturilor și pentru borduri. Ades, în lecțiile făcute în cadrul cercului, lucrările decorative fac parte integrantă din diferitele lucrări în carton presat. Aplicarea în practică a lucrărilor cu caracter decorativ joacă un rol important în stimularea interesului pentru lecții, și contribue și la îmbunătățirea calității lucrărilor efectuate.

CUPRINSUL:

		PAG
CUVÂNT INTRODUCTIV	. . . . .	
CAPITOLUL I	Locul și importanța desenului în școala sovietică	1
„ II	Metodele de predare a desenului .	3
„ III	Particularitățile reprezentării în plan	9
„ IV	Particularitățile desenelor făcute de copii	15
„ V	Deprinderile tehnice în desen . .	30
„ VI	Desenul după natură	33
„ VII	Descrierea lecțiilor model de desen după natură	48
„ VIII	Predarea desenului cu creioane colorate și cu acuarele . . .	75
„ IX	Desenul decorativ	80
„ X	Desenul după teme	87
„ XI	Metodele de corectare a greșelilor	95
„ XII	Evidența și aprecierea rezultatelor muncii	100
„ XIII	Discuții despre artă . . .	104
„ XIV	Planificarea materialului didactic	107
„ XV	Lucrările extrașcolare . . .	114

România liberă
Nicolae Montanescu
Intreprindere de Editură și Arte Grafice
Str. Constantin Mille 5-7-9
București